

دوران عبیدی



تراوش طبع و قواد علامه دوران و نابغه زمان

بحر العلوم مولانا عبید اللہ العجیدی الشہروردی

تغمده الله برحمته

مقدمه دیوان

بقلم جناب فضایل مآب قای حاج شیخ ابولفر گیلانی

بحر العلوم مولانا عبید اللہ العبیدی السہروردی پسر شاہ امین الدین
 بقرار یکہ در نگارستان سخن مذکور است بتاریخ ششم جمادی الآخر ۱۲۵۲ ہجری در قریہ
 داسپور چیتو از مضافات میدنی پور تولد و نسبش بہ شیخ شہاب الدین سہروردی می پیوندد۔
 خانوادہ عبیدی ایرانی نژادند کہ یکہ از نیاکانش از ایران بہ ہندوستان آمدہ و وطن شد
 و لے حس وطن پرستی را در نہاد فرزندانش بود یعہ سپرد چنانچہ عبیدی بتاثیر ہمان عواطف
 پاک یک علاقہ مفراطہ بکشور ایران ابرازی نمود مخصوصاً سہروردین سہروردی وطن اصلی خانوادہ اش
 را دوست میداشت و آنجا را بگلزار تشبیہ نمودہ می فرماید۔

اگرچہ ہندم آمد بوم و مسکن
 شود این دعویٰ ہم نیکو مہربن

نژاد مگل زمین سہرورد است
 ز نظم پارسی ناب من اینک

منشی عبدالغیم رئیس ایلاچیپور نیز در ضمن شرح حال عبیدی این بیت را سرودہ۔

چراغ دودمان سہروردی
 سخن پرور عبید اللہ عبیدی



عکس بحر العلوم مولانا عبید اللہ عبیدی السمرقانی

کہ در سن سی آؤد وساگی گرفته شده است

تاریخ وفات نوزدیم ربیع الثانی ۱۳۰۲ھ

تاریخ ولادت ششم جادی الاخری ۱۲۵۰ھ

یکی از مؤسسات مفیده و عام المنفعه که بہ بہت خستگی ناپذیر عبیدی ایجاد گردیدہ و ہنوز ہم
برقرار است مدرسہ ہمانگیر نگردھا کہ می باشد احساسات مردم را نسبت بہ عبیدی از ترجمہ کتبہ ذیل
کہ بر سنگ منقوش و در مدرسہ مزبور بعنوان یادگار نصب شدہ میتوان استنباط نمود۔

بیادگار

مولانا عبید اللہ العبیدی السہروردی قدس سرہ
مصنف معلم الہیات عالم بالسنہ ادیب صوفی شاعر فیلسوف

پیشوا می تعلیمات انگلیسی اسلامی در بنگال

مستشرق ناموری کہ پیدایش و ترقی مدرسہ دھا کہ مرہون شخصیت و زحمات دانش او است

آثار او در ہر طرف نمایان است

بی عبیدی مدرسہ چون آسمان بی آفتاب	چرخ چارم بی نیل و طور سینا بی کلیم
-----------------------------------	------------------------------------

این لوح از روی نقش محکوک بر لوحہ برنجی است کہ ضمیمہ پردہ تصویر ابدائیہ ہرینادوی
ام۔ ای۔ آی۔ ای۔ اس۔ رئیس ادارہ معارف ہندوستان بودہ کہ نواب سر سید شمس الہدی
کی۔ سی۔ ای۔ ای۔ عضو ہیئت اجرائیہ حکومت بنگال در پنجم اپریل ۱۹۱۵ء رُو پوش آن را
برداشتہ است۔

مرحوم عبیدی از روشن خیالے کہ داشت بار و سار ہر قوم و ملت جوشش و آمیزش

عبیدی پس از انجام تحصیلات مقدماتی و اتمام دوره تعلیمات مدرسه عالیہ کلکتہ
محقق تکمیل معلومات خدمت اساتید زمان امثال حکیم میرزا عبد الرزاق اصفهانی و حکیم عبد الرحیم
معروف بدهری رسیده و از محضر آنان استفادہ شایان نموده است درسه زبان فارسی و
عربی و اردو مهارت کامل داشت و بہرہ زبان شعری سرود و چیزی نوشت و خیلہ روان
شیرین سخن میگفت تخلص خود را عبیدی قرار داده بود از بس شیفته سعدی و حافظ و قاضی
بود ہمیشہ میخواست سبک آنها را پیروی نماید۔

نظر براینکہ از زبانهای شرقی بنگالی و سانکریت و زبان دری و عبرانی و از السنہ اروپائی
لاتینی و یونانی و انگلیسی را بخوبی فرا گرفته بود گاہی برخی تعبیرات و اشارات ماخوذ از زبانهای
مزبور را در اشعار خویش نمایش میداد و بہ همین واسطہ اشعار وی جنبہ خاص و جلوه دیگری می یافت
ہمیشہ مسلمانان را بہ قبول مقتضیات زمان و توحید افکار تشویق می نمود و بقالات و اشعار خود روح
تجدد و ترقی را در آنها میدید و برای تربیت نسوان و پیشرفت امر تعلیمات آنها زحمات بی پایی
کشیدہ کہ فراموش نشدنی است چنانچہ ابتدا بہترین تعلیمات ممکنہ را بدختران خود بخشید اگر بہ صفحات
روزنامہ دوربین نظری افکنندہ شود۔ درجا ہتمام و دبستگی دیراب این موضوع حیاتی میتوان احساس نمود
جریدہ مزبور نخستین روزنامہ بودہ کہ بزبان پارسی در ہندوستان اشاعت یافت و تا عبیدی
در کلکتہ بود مدیریت آنجریدہ را داشت۔

رئیس المتشرعین میوکارسان دوتاسی شرعی تجید از معلومات وی نموده
ولی عمرش و فائز در شهر دهاکه سال ۳۰۲ هجری فوت نمود و او را در جوار مسجد قلعه
لال باغ دفن نمودند و این کتیبه را بر سنگ مزارش نقش کردند۔

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۞ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ۝

فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ۝ وَادْخُلِي جَنَّتِي ۝

كُلٌّ مِنْ عَلَيْهَا فَأَنْ ۝ وَبِقَ وَجْهَ رَبِّكِ ۝ ذَوِ الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۝

ثبت است بر جریده عالم دوام ما

هرگز نیرد آنکه دلش زنده شد بعشق

مهر سپهر علوم عربیه، بدر اوج فنون ادبیه، عارف معارف شرقیه و غربیه، فرزند ریایات
مباحثات عقلیه، فروزنده رخسار در ریایات نقلیه، رونق افزای سجادہ اسرار لاهوتیه، جلوه
پیرایه وساده الوار جبروتیه، مفتاح مفتح غیب، فتاح خزائن لاریب، خاقان اقلیم
سعدانی، قان قلم شیوا زبانی، سرچشمه مرام ایزدی، خرد و دمان حضرت شهاب الدین بهر فردی

مولانا عبیدالله العبیدی

قرۃ العین قدوة الاولیاء، صفوة الاصفیاء، مجمع خصائص نورانیین، امام الهدی والیقین
حضرت شاه ایمن الدین نیرہ شیخ انام، قلزم کشف و منبع الہام، سلطان العارفین،

داشت و نسبت بہ برخی اشخاص محترم ہندوستان کہ شہرت عالمگیر داشتہ اند سمت استادی
دارد یکی از شاگردان نابغہ و ہوشیار وی شرفنامہ سید امیر علی معروف است کہ نختین کتاب
خودش را موسوم بـ ماخذ العلوم بکلمہ در راہنامہ استادش تالیف کردہ خود عبیدی قریب پنجاہ
و دو کتاب تالیف و تصنیف نمودہ مانند ترکیب الفہوم فی تحقیق ماخذ العلوم و دستور پارسی آموز
در پنج جلد کہ یکی از کتب بسیار نفیس در این فن بشمار میرود و در بارہ کتاب مزبور مخور خواہر زادہ
وصال شیرازی قصیدہ غائے سرودہ در ضمن میفرماید - ۵

دیگر مصنفات عبید اللہ آنکہ ہست	ہر صفحہ اشش آئینہ رونمای او
نبود ز فارس لیک بدستور پارسی	ثابت شود کہ بود بشیر از جای او

در کتاب نگارستان سخن تالیف سید نور الحسن پسر مرحوم امیر الملک صدیق حسن خان بھوپال
در ضمن شرح حال عبیدی مذکور است از معاینہ تصانیفش مثل طراز الازہار فی سیر الفلاسفہ الکبار
و تشخیص الادراک فی حقیقۃ حرکت الارض و وجود الافلاک و درایۃ الادب فی لسان العرب
و المناہل الصافیۃ فی مسائل جغرافیہ بر مبلغ شان علمش توان رسید -

مولانا عبیدی علاوہ بر تالیف و تصنیف گاہی ترجمہ نیز پرداختہ چنانچہ اول کہ است
کہ تحفۃ الموحدین تالیف راجہ رام موہن رامی موسس طریقہ برہما سماج را با انگلیسی ترجمہ نمودہ
و در میان طبقات علماء ہند بقلب بحر العلوم (ویدیا ساگراف دی سمانس) مختر گردید

عبید اللہ بنام عبیدی کہ تخلص او است بیشتر معروف است تا با اسم اصلی کہ عبید اللہ سروردی باشد چنانیکہ شاعر مشہور سعدی شیرازی کہ پیرو و مرید شیخ شہاب الدین سروردی بودہ ہمہ جا بہ سعدی نامور است و کمتر کہ اسم اصلی او را کہ شیخ مشرف الدین شیرازی باشد میداند۔ از عبیدی شش پسر و سہ دختر بجای ماند۔

۱۔ شاہ حبیب الرحمن کہ در سلسلہ اہل عرفان و تصوف وارد و تارک دُنیا بود۔

۲۔ پرفور محمد الاین۔

این دو پسر از یکزن عبیدی ہستند کہ در جوانی مرد پس از فوت مشار الیہا عبیدی با محترمہ مقبول النصار بیگم دختر نشتی محمد کرم وکیل صدر دیوان عدالت و رئیس مدناپور کہ از خانوادہ ہای بسیار معزز و باذکات و نبوغ بودند ازدواج کرد و از وی فرزندان یافت

۱۔ محمد المامون کہ پس از کامیابی در امتحان بی ای فوت شد بے اندازہ ہوشیار و جوان فوق العادہ بود۔

۲۔ ادیب بزرگوار علامہ دکتور سر عبد اللہ المامون السہروردی کہ از طرف اعلیٰ حضرت مظفر الدین شاہ بخطاب افتخار الملکہ و از ناحیہ قرین الشرف سلطان عبد الحمید بہ نشان ذیشان مجیدی نائل و سر فر از گردید چندین کتاب در قوانین اسلامی و ادبیات نوشتہ مانند کتاب حدیث محمد صلعم کہ خیلی در نزد علما مطلوب و مستحسن و مرقع شدہ مشار الیہ با محترمہ احمدی بیگم

اسوة السالکین، خاتم اولیاء صدیقین :-

حضرت شاہ سراج الدین (قدس سرہ)

یوم جمعہ ہنگام نماز صبح، چو جد و پدر خود بمشادہ جمال لایزال محو شدہ در حالت عین سجد و بحال
عین وجود شتافت -

این جان عاریت کہ بہ حافظ سپرد دست	روزے رخس بہ بنیم و تسلیم وے کنم
-----------------------------------	---------------------------------

تاریخ وصال :- درینا عید اسرار تحال

ہر کس اور امی شناخت از فوٹش متاثر و اندوہ گین شد و رد ہا کہ جمعی از دستان علم و ادب
بپاس خدمات ملیہ وی اعانہ جمع آوری و حکومت محلی سپردند کہ از منافع وجہ مزبور ہر سالہ
چند نشان بنام یادگار آفرموم ساختہ بشاگردانے کہ در امتحانات سالیانہ شہر دہاکہ در علوم اسلامی
حائز رتبہ اول شوند انعام دادہ شود مثلاً برای مدرسہ اسلامیہ دہاکہ (اسلامیک انترمیدیت کلج)
دو نشان معین است کہ ہر سالہ بہ بہترین شاگردان در شعبہ انگلیسی و عربی و شعبہ انگلیسی و فارسی
اعطا شود و همچنین در دانشگاہ دہاکہ مقرر شدہ کہ ہر سالہ یک نشان طلا بہ بہترین شاگرد کہ در شعبہ
عربی یا علوم اسلامی امتحان بی۔ ای را با درجہ افتخار انجام دہد دادہ شود علاوہ بران بہ بہترین
شاگردی کہ یک موضوع تحصیلے او عربی باشد و میخواد بہتہ امتحان بے ای داو طلب شود
توسط دانشگاہ دہاکہ یاد دانشگاہ کلکتہ یک جائزہ نقدی محصلی برای دو سال بقرار ہای دہ روپیہ دادہ شود

اوز بانزد و خاص و عام است نسبت بدو ستایش خیلے مہربان و با صمیمیت است
نویسنده از سالیان دراز با افتخار دوستی او نائل و جز خوبے چیزی از او ندیده ام چند بار
امراض سخت مرا علاج و عملیات جراحی در بارہ من اجراء نموده جانم را از خطر بماندہ است
خیلے باگذشت و سخی است مؤسس انجمن خادم الانام میباشد و تمام دارائے خود را
بضمیمہ خانہ قشک ہوسوم بکاشانہ واقعہ در سہروردی اونیو پارک سرکس گلکتہ وقف برای
مؤسسہ فوق العادہ مفید نمودہ است و بہ برخی مریضخانہ ہاتھخواب اہدائودہ مخارج
نگاہداری آنہا را تامین نمودہ

جناب سر حسان باشہر بانو بیگم دختر مرحوم نواب سید محمد آزاد عروسی نمود و از او دو فرزند یافت۔
۱۔ پسری حسن سعود نام کہ در سن ہفدہ سالگی از دار فانی رحلت نمود۔

۲۔ شایستہ اختر بانو کہ در ہر دو امتحان سینیئر کمربچہ دہلی۔ اے با درجہ افتخار در زبان انگلیسی کلیما ب
گردید و در زبان اُردو و انگلیسی نویسنده خوبے است شوہرش محمد اکرام اللہ آئی سی۔ اس
از جوانان فعال و جدی و مصدر خدمات مہمہ دولتی است و یک پسر دارو کہ نامش نعام اللہ
می باشد و کمال اُمیدواری حاصل است کہ خداوند نام این خانوادہ را بوجودش مستدام
دارد۔ جناب سر حسان از فرط علاقہ مندی بہ توسعہ معارف و در عین حال برقراری اسم و
رسم طائفہ بنام یادگار مرحوم سر عبد اللہ مبلغ ہنگفتہ تخصیص دادہ کہ از عوائد ان دانشگاه

نیره تپو سلطان ازدواج نمود ولی اولادی نیافت در کیشنه سیزدهم جنوری ۱۹۳۵ء وفات یافت -

۳- جناب الحاج کلنل و کتور سر حسان سروردی نخستین مسلمانی که بریاست عالییه دانشگاه کلکته منصوب و اوّل شخصی است در هند که از دانشگاه لندن با عطاء درجه افتخار ال ال دی نائل گردیده است مدتی رئیس هیئت صحیه راه آهن شرقی هندوستان و پرفسور حفظ الصحه عمومی در دانشگاه کلکته بوده و باندازه ای در بهداشت و حفظ الصحه عمومی خدمات برجسته و نمایان و تحقیقات عمیق نموده که از طرف دانشگاه کلکته بعنوان دی-اس سی لقب گردیده و حضرت پادشاه انگلستان با زاء خدمات علیه وی نشان طلائی درجه اوّل قیصر هند را با و مرحمت فرمودند و معززی الیه نخستین و کتوری است از اهل هندوستان که علیه حضرت پادشاه انگلستان نشان فرمانده سنت جورج او شلیم را بوی مرحمت فرموده اند و از وقتی که تشکیلات تازه در هندوستان اجراء گردید مشاور الیه عضو هیئت کارگرنی حکومت بنگال مقرر گردید (ممبر پبلیک سرویس کمیشن بنگال) و بتا زکی رتبه رفیع و مقام اجنل دستشاری وزارت هندوستان را در دربار شاهنشاهی بریتانیا حائز گردیده عازم لندن در اینجا مقیم خواهند بود باید گفت کلیه مراسم اولیاء دولت و قدر دانست ملت از الحاج سر حسان بجا و مورد بوده و لیاقت و استعداد وی بیش از آنست که بتوان توصیف نمود اخلاق و صفات کرمیه

دبی - سی - ال اکسوردوبی - اس - سی - دانشگاه کلکته و فخلادزیر کارگران حکومت بنگال است
 شکی نیست که این ترقی و تعالی خانواده سهروردی تا حدی اثر دمای شاه امین الدین پدر عبیدی
 است که شیخی موقر و کشاده رو، پیر و مرشد سلسله سهروردی بسیار روشن خیال بود و بفرزندانش
 اجازه داد که زبان انگلیسی و علوم عصری را یاد بگیرند و در حق آنان دعا نمود که کامیاب و نیکبخت شوند
 و مایش بحدف اجابت رسید عبیدی و فرزندانش یک نمونه هستند برادر بزرگتر عبیدی نامش محمد علی
 از وکلاد درجه اول شهر مدنی پوزمحبوب میشد و عامه طبقات با او اعتماد کلی داشتند و در قضایای بسیار
 مهمه با و رجوع میکردند پس دیگر مولوی مبارک علی نیز در رشته وکالت بود بدعوت حکومت از
 تصدی مراجعات و وکالت دست کشید صدر امین و صدر را علی شد ولی بواسطه اختلاف رایی که
 بایکے از قضات انگلیسی دیوان عدالت عالیہ (نج ہائیکورت کلکته پیدا کرد از مقام خود استعفا داد اما ناوقت پیچ
 تصور نکرد که در آینده پسرش سرزابد قاضی محکمہ عالیہ (نج ہائیکورت کلکته) و نوہ اش وزیر حکومت بنگال خواهند شد
 مقصود این است ہر یک از افراد این خانواده جلیلہ عضو مبرز جامعہ و افراد با حسن و برجستہ
 بوده اند چقدر خوب فرمودہ مولانا ابوالکلام آزاد کہ اگر در خانوادہ امی یک نفر شخص مهم پیدا شود تمام
 آن خانوادہ بوجود آن یک نفر افتخار و مباهات ینمایند ولی خانوادہ سهروردی در یک عصر و زمان ہمہ
 اشخاص قابل و شایستہ تحسین میباشند۔

ہنگام وفات عبید اللہ فرزندانش ہمہ کو چاک بودند و در میان خانوادہ جناب سرزابد

کلمته هر ساله چند جلسه خطابه های علمی تشکیل دهد و به خطباء که بایستی از بهترین دانشجویان باشند
مستمری داده شود و بیانات آنها نیز بچاپ برسد -

- ۳- مرموم شرفآفتاب آقا محمود سهروردی عضو دارالشورای مرکزی حکومت هند که در هفتم اپریل ۱۹۳۷ فوت شد -
دختران عبیدی نیز هر یک بفرافور حال و اقضای زمان تعلیمات شایسته یافته مخصوصاً مرموم
بیگم سهروردی نامش نجسته اختر بانو ادیبه و فاضله طبع شعر خوبی داشته که از پدر بارت برده بود
مرموم علامه سر عبداللہ مقدمات صرف و نحو و علوم ادبیه را از مشاریلیا یاد گرفته بود و مرموم آفتاب نظمی و فنی
گرا بهائی از خود بیا و کار گذاشته مانند آئینه عبرت و کوکب دری از خدمات بی پایانی که به
طبقه نوان بنگال نموده یکباب دبستان برای اطفال مسلمان بنام وی میباشند که در شهر کلمته
سال تاسیس و برقرار داشته اند مشاریلیا به پسر عویش جناب سزابد سهروردی ازدواج نموده جناب سز
زابد بارت سردار قضای محکمه عالیہ کلمته (نج بائیکورت کلمته) در رئیس هیئت مدیره دانشکده
ادبیات دانشگاه کلمته است (دین - اف دی فاکولتی اف آرٹس کلمته یونیورسٹی) و دو پسر و چند
۱- حسن شابد سهروردی فارغ التحصیل (گراجوٹ) دانشگاه کلمته و اکسفورد یکی از نوابغ زبان
دانان هند که علاوه بر آنکه محله هندوستان و زبان فارسی زبانهای انگلیسی و روسی و آلمانی
و فرانسوی و لاتین و غیره را خیلی خوب میدانند و اینک در دانشگاه کلمته پژوهشهای مستظرفه است -
۲- شرفآفتاب حسین شهید سهروردی دام عمره که از بارسرهای ممتاز درجه اول عدلیہ دام - ای

خواجه نظام الدین اولیادہلی کہ بعنوان روابط چشتی سہروردی بر کتاب کوکب درمی تقریر نظم رقم فرمودہ اند
 اشارہ نمایم زیر ازان معلوم میشود کہ در ہندستان مشائخ طریقہ سہروردی در تبلیغ اسلام از مشائخ چشتی پیشقدم
 بودہ اند و در میان پیشوایان ہر دو طریقہ خیلی دوستی بودہ چنانچہ در زمان پادشاہی قطب الدین خلجی
 حضرت مولانا رکن الدین ابوالفتح را از ملتان بدہلی دعوت نمود و احترام بسیار کرد کہ شایدا از نفوذ و
 اسمیت حضرت سلطان المشائخ خواجه سید نظام الدین اولیا کاستہ شود لی ہر دو بزرگوار بطوری در
 تکریم و تجلیل یکدیگر کو شیدند کہ سلطان بجای از بنیل بمقصود مایوس گردید و حضرت خواجه نظام الدین قبر
 معظمہ والدہ عزیزش کہ بی بی زلیخا نام داشت در جوار قبر بی بی نور مدفون نمود بی بی نور و بی بی حور
 ہر دو دختر آن حضرت شیخ شہاب الدین عمر سہروردی میباشند و نیز خواجه حسن نظامی بامیر فرماید
 ازان تاریخ تا کنون تعلقات دوستانہ دیرینہ بین این دو طایفہ جلیلہ برقرار است چنانچہ روابط
 مودتے را کہ بین خودشان و جناب سہروردی و مروج علامہ سہروردی و جناب الحاج سہروردی و مروج محمود
 سہروردی موجود بودہ متذکر و در پایان شری از کمالات و روشن خیالی مروجہ سہروردی ستودہ و تجید فرمودہ است
 این گونه اظہارات کہ بقلم یکنفر پیشوای بزرگ مذہبی مانند مولانا خواجه حسن نظامی صادر
 گردیدہ خود دلیل دیگری است بر جلالت قدر خالوادہ سہروردی و انتظار میرود کہ تاریخچہ زندگانی
 پرشرف آنان برای ابناء ملت سرشوق خوبی واقع گردد۔

و حجتی است بر آنکه کسانی هستند که دوره برومندی ویرا دراک نموده و از علوم و معارف و
 افکار درخشان وی بهره مند شده اند این کتاب دیوان که بنا بر مقدمه ناظم قسمتی از آثار نظمی عبیدی
 است متعلق بجناب سمرزاهد بود و همچو استند بها نظور که برادر بزرگترشان مرحوم مهدی حسن دیوان
 اردو را بچاپ رسانید دیوان فارسی را خودشان بچاپ رسانند و اشاعت دهند پس
 بجناب الحاج سرخان سمرودی انجام این امر را که خدمت معارف است و اگر اندر نمودند زیرا جناب
 سرخان بشا هده نایابی کتاب گوکب درزی و آئینه عبرت بجهت تجدید طبع آنها قیام نموده و بنام
 یادگار مرحوم علامه محمد شریف کتاب احادیث محمد را در کفوف دیونیورستی پرس لندن بطرز زیبائی
 بچاپ رسانیده اند و ششوی کلوتره را که در این نسخه دیوان نبود بدست آورده الحاق نموده اند
 تا اینج سرودن ششوی علی القاصده بعد از دیوان است زیرا نام همه فرزندان عبیدی در آن مذکور
 است و حال آنکه در ۱۳۰۰ که تاریخ جمع آوری دیوان است هنوز بعضی از فرزندان وی بوجود
 نیامده بودند باید دانست آنچه از معانی لغات در حاشیه دیوان با علامت ۱۲ یا منته نوشته شده از مرحوم عبیدی
 است بقیه حواشی همچنین آنچه ضمیمه در آخر کتاب میباشد ریخته قلم دوست عزیزم آقای میرزا حسن نمازی استاد
 دانشگاه مملکت است (الکجر است گرجوت دپارتمنت کلکتہ دیونیورستی) خیلی از ایشان تشکر و سپاسگذارم
 که خواهش مخلص درین را پذیرفته افادات خود را مرقوم فرمودند امید که این زحمات در محضر باب معرفت مورد
 قبول افتد. در اینجا مناسب دانستم به قسمتی از بیانات مولانا خواجہ حسن نظامی صدر کمیته تنظیم درگاه حضرت



دیه . لایحه

رُباعی

ایک شندی صفت روم و چین	خیز و بیا ملک عبیدی بسین
تا همه دل یابی بی حرص و بخل	تا همه جان بینی بی کبر و کین

این سواد آینده مجموعه ایست از اصناف منظومات پارسی از قصائد و غزلیات و مقطعات و ثنویات که در ازمنه مختلفه از عمر نامه نگار اتفاق تسوید افتاده - چون این میچکان از ایام صبا هوای نظم در سر داشت اگر در حفظ اسنمه ترهات بی معنی هست میگماشت هر آینه این مجموعه دفتری تجیم و دیوانی ضیغم در سخامت دیوان قانی

همت بر گمارم تا بعد بر هم گسستن شیرازه وجود یادگاری ازین ذره بی نمود بماند

که هستی را نمی بینم بقای

غرض نقشی است که ما باز ماند

کند در حق درویشان دعائی

مگر صاحب دلی روزی ز رحمت

الحمد لله که با وجود بهجوم علایق و تراکم عوائق ازین مهم پرداختم و ترتیب آن
برین منط ساختم

الباب الاول فی الغزلیات

الباب الثانی فی القصائد

الباب الثالث فی المقطعات

الباب الرابع فی المثنویات

و پس نام تاریخی این مجموعه خرابات عبیدی گذاشتم و اشعار عربی

از قصائد و مقطعات که در اکثر احوال اتفاق انشای آن نیز افتاده درین مجموعه

و خاقانی و انوری می شد اما چون سخنهای ناسخه خود را واقعی نمی نهاد هر چه
 از سر واد و چاه باقتضای وقت سرود بر جمع و تالیف و حفظ آن اعتناء نمی نمود
 اکثری ازان از رگبزرگ تالیف اودار و تصاریف روزگار از میان رفت اما
 نبدی از اشعار اود که از دست انقلاب روزگار باقی مانده بود نور چشمی
 مهدی حسن مهین برادرزاده این آواره گرد فیانی سیرت و ناکامی که
 خدایش بخوار رحمت خویش جای دهد حسب اشاره بعضی اجاب سخن سخن
 و سخن شناس در جمع و تالیف آن پرداخت و پس آزاد یوانی ترتیب
 داده مطبوع ساخت حالیا چون بعلت عروض عارضه دل و دماغ که حسب
 انداز بعضی از پزشکان انگریز خوف در هم شکستن شیرازه دیوان هستی این
 مثنی خاک بود خواستم که بروفق فرمان بعضی از خلص اخوان در تالیف هر
 قدر از اشعار پارسی که اینک از دست تطاول دوران و تداول زمان باقیمانده

<p>بشگفت گله از روی خاطر بے مُدعا در غم عشقش غنا داریم ما از سیم و زر نیست جز تعمیر تن کار دیگر ما را و لے ای خوشادم کان نگار از روی بزر و نقاب^{مستوح ۱۲} قیمت ز بهر یائی نیست اینجا ز اهدا دل سیاهی تا کی در صومعه ای شیخ دین</p>	<p>در شکست رنگ روی ما بود گلزار ما به ز گنج زر بود این زردی ز رخسار ما در چنین تعمیر افتد رخنها در کار ما بشکند این دل خلیل آسابت پندار ما^{طرح ۱۲} جز متاع درد و نفروشنند در بازار ما نور دل خواهی بیا در حانه نختار ما</p>
<p>قد باشد پیش او حفظ شکر چون زهر تلخ هر که می یابد عبیدی لذت گفزار ما</p>	
<p>ایکه عشقت مایه دین و دل و ایمان ما و الضحی شد آئینه دار رخ پر نور تو بسکه امید شفاعتهای تو کردش دلیر</p>	<p>ایکه گشته مصحف رخسار تو قرآن ما وصف زلفت میکند و اللیل و فرقان ما طعنه بر طاعت زند باله بخود عصیان ما</p>

<p>بحر کمال ترا ساعل و حدنا پدید شعله سوزی فلک بر سر جان حزین آئینه پرداز کن خاک ره بو تراب خار و خن هستی ام سوز ز برق شهود داروی در دم مده درد تو لایه منسم</p>	<p>ملک جلال ترا خطه فوق السما جوشش درد بده درد لاین نار سا نقد صفایم به بخش در اثر مصطفی باز خاک ترش هستی دیگر نما درد تو در مان من رنج تو باشد شفا</p>
<p>خلد نخواهد عبید بی تو جحیم ست خلد نعمت دیدار تو به زنعیم بقا</p>	
<p>ای وجود ما بود بر بهتیت اقرار ما عین ماباشی و ناله از جباری میکنیم شور در عالم فکنده نغمه مالیک حیف بان بت پندار را بشکن خدا پیدا شود</p>	<p>با وجودت عین اقرار است در انکار ما ایکه دور افکنده از تو پرده پندار ما از درون ما بخته بچکس اسرار ما رشته سبج شود گر بشکند ز تار ما</p>

۴
 و بهر فنجان

نیستی بر صورت هستی ست چون عنوان ما
گفت یزدان گرچه ما را هم ظلوم و هم جہول
در ازل گفته اَلْکَتُ آن شایسته شیرین سخن
بہتر معنی اَلْکَتِ ای جان من بشنوز من
مہر رخشان ازل تا بید بر ذرات جان
این تنزل در حقیقت هست در مجموع ذات
آن ظهور ذات باشد در صفات ای جان من
منظر اسما شدیم ما دوست از ما آشکار
چیت دانی آن اَلْتِ و چیت اکنون آن بلی
شوق او را میکشد ناچار سوی بوستان
از ازل این میل دایم سوی معشوق ازل

لا جرم شد لا الہ مطیع دیوان ما
آیت اِنَّا عَرَضْنَا آمدہ در شان ما
ما بَلٰی گفتیم و آمد این بلا بر جان ما
گوش کن از گوش جان و فہم کن بر جان ما
چیت آن ذرات دانی معنی امکان ما
زین تنزل گشت ظاہر در ازل عنوان ما
چیت دانی آن صفاتش این فنون شان ما
آشکارا نام ما و دوست در پنهان ما
آن اَلْتِ آمد گل و باشد بلستان ما
ہر کہ باری شمع کند از نفخہ بستان ما
باشد اندر ہر گ و پی در تن و در جان ما

لے قال استمع

انا عرضنا الامانة

على السموات

والارض والبحال

فابدين يحملنها

واشفق منها

وجعلها آيات

للكان ظلوما

جهولاً

لے شادہ بآیت

الست بربکم

قالوا بلی

لے خورشید

لے و کند

شرع تو آمد سینه از برای استان	حزم تو باشد مثال نوح کشتیان ما
لمعه قهر تو آمد آتشی بر جان کفر	نفخه لطف تو باشد مایه غفران ما
در دمار خوش دوائی آمده از سنت	ایکه در عشق تو باشد بهین دمان ما
چون توئی یاسیدالابرار خیر المرسلین	حق بگفته خیر ائمه زین سبب در شان ما
بی سرو سامان چو ما بستیم ای شه دست گیر	ایکه حب تست آری خوش سرو سامان ما
این چنین عمر گرامی باختیم اندر گناه	وای بر خمر آن ما وای بر حشرمان ما
آن خیال روی رخسار بهشت ما بست	نفخه گیسوی عنبر سائ تو ریحان ما
گر بهشتی روی تو بینیم در ظلمات گور	حفره تاریک گرد گلشن خندان ما
ساقی کوثر توئی کوثر شراب وصل یار	وصل آن جان جهان شد نایت توقان ما

نعمت دیدار حق خواهد عیبی از تو بس
کوچه دلدار باشد روضه ضوان ما

له در دلیلی از خود
شعر روشنی
شعر شاده بآیه
کنیز آینه از حجب
لناس
شعر ضرر و زیان
شعر شمس دی
و ما ابدی
شعر اشارت با نیک
در صورت شایسته
حضرت رسول الله
سینه اسطیفا علی
و از کرامت می یابید
شعر سحر و مال
نست توقان با فتح
آرزو مندی
و شوق

<p>ازین وادی بمنزل کی توان آسان کشید خست بچا چون محل خالی بمانده قابلم از جان می وحدت چنانیدم آن نیک بختی را نیاری دید روی شاد حق را مگر آنکه</p>	<p>پای جان توانی کرد این جاقطع منزلها به پشتِ ناقه ها هرگاه بر بستند محملها که یابد ذوق خلوت در بُنِ انبوه محملها که برداری ز پیش روی پرده های باطلها</p>
<p>عبیدی تا ز دنیا نگسلی حق را نه دریایی دصالِ تحت ان شئت فطلقها و امهلها</p>	
<p>الهی شعله سوز بجان بے قراران را دلم می لرزد از چشمانِ قناتکش که در هر فن رُخ پر نور را بازلف شبگون دیدم و گفتم گرفتی خشم بر من چهره را سرخ از غضب کردی بهتراری ز مویش بسته ام نقدی ز جمعیت</p>	<p>مثال شمع گردان صرف سوزش رشته جان را بخاک و خون بغلطاییده صد خنجر گذاران را چگونه ربط حاصل گشت با کافر سلمان را مکن آتشکده از بهر جانم نو گلستان را صبا بهر خدا بر هم مکن آن زلف بیچان را</p>

توان آسان کشید خست

سبب اید اهلها
باشد
تک فوز

درد ما را اصل آن میلست گرنیکو رسی
 اصل درد ماست گوی غفلت از عهد الکت
 آه ما غافل چنان هستیم از عهد الکت
 در حریم وصل ما بودیم در روز ازل
 غلمت عصیان همی زاید ز نفس خیره سر
 زان پس محروم ما ماندیم از دیدار یار

له دزد هری از آن
 نفوذین معنی همی
 است که در نهانی می
 باشد بی نیطان
 بهمان

از آگست این درد ما و از بلی درمان ما
 صد بلا آورده بر سر از بکله نسیان ما
 کز دل ما رفت کیسر معنی پیمان ما
 زان برون آورده ما را شامت عصیان ما
 نفس ما هرمن آمد طبع ما شیطان ما
 دای بر ناکامی ما دای بر حرمان ما

ب فرو بندای عبیدی زین همه کله پیر

کی بفهم عقل عامی این همه تبیان

ملک سخنان پیوده
 وز بون و بی معنی را
 گویند ۱۲ برهان

ادر کسا الایا ایثها الساقی و ناولها
 گره باری کشاید گرز جعد مشک افشانش
 غریق لجه عشقش عجب یک لذتی دارد

که از یک جرعه می می توان حل کرد مشکها
 ز بوی جانفزایش بس گره بکشاید ز دلهما
 نمی دانند قدر آن سبکساران سا حلها

<p>شاهد حق جلوه گر چشم حقیقت و ا بکن</p>	<p>این قدر هیاهات هستی سبغه باطل چرا بالغ فریفته ۱۲</p>
	<p>در جواب حضرت صائب گفתי این غزل ای بعلیدی کردی این اندیشه شکل چرا</p>
<p>اگر آن هندوی کافر بدست آرد دل ما را مرا هر حلقه زنجیر صحرانیت در وحشت بدیه ساقی می نوشین ز لعل میگسار خود نگشتی پرده بر روی معانی صورت یوسف چو در مردن لعشقی اندر حیات جاودان ارم بجوی می فروشان چون مرا مسند نشین کردند بهر جا جلوه طو رست گریسینائی داری مجا سمر این گوی مدور گر خرد مندی</p>	<p>به ترک چشم فغانش به بخشم دین دنیا را چرا زنجیر پای خود کنم دامان صحرار را که در جنت نخواهم یافت این لعل ثکر خارا اگر چشم حقیقت بین گشادندی ز لحن را چرا منت کشم بهر حیات اینک میسار را نخواهم ملک افریدون نجوم شوکت ارا عجب دارم ز بانگ لن ترانی گوش موسارا که بطلمیوس نتوانست بکشد این معمارا</p>

چرا که ز بانگ لن ترانی گوش موسارا

تماشا میکنم در قعر دوزخ بارغِ رضوان را کسی کو بوسه داد دست آن سببِ نخذان را چکانیده بخلق از آبِ خنجر آبِ حیوان را	خیالِ آن بهشتی روست پنهان در دلِ سوزان قطوفِ لُجْنة الفردوس پیشِ او هیچ از زد حیاتِ جاودانی گشته حاصل گشته اورا
عبیدی جوش در دِخود اگر سر میدیم باری تنور ز آلِ کوفه سینه سازم جوشِ طوفان را	
در حریم کعبه بگذاری بُتِ ای غافل چرا در میانِ جان و جانان گشته مائل چرا میکنی تاخیر در قتلِ من ای قاتل چرا دست در آو نخیتن بر دامنِ ساحل چرا بندی ای بیرحم قاتلِ چشمِ این بسل چرا بر نمی گیری ازین سودایِ جانِ حاصل چرا	نقشِ غیر حقِ همی بندی بلوحِ دل چرا چون نقابِ چهره جانان خودی تست پس تشنه آبِ دمِ شمشیرِ ستمِ عجلتے رستن از غرقابِ ازین دریا بلابی جانگر است پیشِ مردن یکدم از رویت تماشا نمی کند نقدِ استعداد در جیبِ نهاده ای عجب

له میوه های بهشت
نه زان کو غیر زنی
بود در کوفه کطوفان
نوز عید اسلام از
نورش پیدا آمد
اشاره به آیه ذکار
الشکوثر

در اندوه بر روی من غمیده بر بند
 وزن بر خرمن هستی مایه باره آتش هان
 فرود آویز بر رخ گیسوی غم بر نشان یکدم
 ب مردم از جفای بی نیازی های تو باری
 فراموشم شود تا تلخ کامی های هجران
 بیاض سینه سیمین ز چاک پیرهن بنما
 شب وصلت خاموشی شده مهر دهن تو
 شمیم از کاکل غم بر نشان او بوم آرز
 دل زارم بهتر تابش به بسته نقد جمعیت

بیا بنشین به پهلوی من و بند قبا بکشا
 نقاب از آتشین رخسار آهسته بکشا
 برای صید این آزاده دل دام بلا بکشا
 با عجاز مسیحائی تو لعل جانفزا بکشا
 لب شیرین بحر ف و شکر شیرین لقا بکشا
 در گنجینه سیمی بروی این گدا بکشا
 زبان در پاسخ من ای بُت از بهر خدا بکشا
 در فیضی بروی من تو ای باد صبا بکشا
 گره ای شان آهسته ازان زلف و تا بکشا

له بلا بفتح
 کله تنبیه یعنی
 آگاه باش
 بر آن و سر
 مع جواب
 مع وحید
 معلوم بود از طرف
 معانی خاص و وجه
 معانی کلیه درام
 فیض ۱۲

و حید اندر غزل بکشا و قفل معنی رنگین

تو نیز ارمی توانی ای عبیدی بان یا بکشا

<p>عبدی این غزل بر طر زحافظ گفته شاید که بر نظم تو افشاند فلک عقد ثریا را</p>		
<p>آذوب شوقا لی حبیب کانه الشمس ذنبی لم یعشق جفا کیده و جان ز شوقش بلب سیده بی گشتم بشهر و صحرا بی بدیدم بملک نسیا اگر چه در دهر عاشقانند زار و نمگین و چشمم پر غم فکنده بر رخ چو زلف شکین فاطمه اللیل ثم ادجی آحق شوقا اذوب تو فافلا ابالی اذا بدالی</p>	<p>نوان و زارم ز چشمم بام و مع حسرت چو سیل داما شدت عالم عشق لیل چو حال امق عشق عذرا چو او ندیدم نگار زیبا لطیف و دلکش حسین رعنا کسی ندیده ولیک چون من لیل و خوار و فصح و وروا ز رخ چو برداشت زلف بالا تبلی الصبیح ثم حتی جمال سلمی بحسن و دلکش کبد سر ته اذا تجلی</p>	<p>بر وزن روان لاغر و زار و فالان ۱۲ برهان در بیان ۱۲ در بیان ۱۲ در بیان ۱۲ در بیان ۱۲ در بیان ۱۲ در بیان ۱۲</p>
<p>ببین نگارم بحال زارم که تا شود آشکاره بر تو چنان بعشق شد عبدی اسیر محنت هین و</p>		
<p>گره زان گیسوی پر خم تو لے باد صبا بکشا</p>	<p>زبان ناتوانم عفت ده مشکل کشا بکشا</p>	

له ذوب لی لیسگام
از روی شوق بسوی
دوستی نگار ادا آفتاب
است هرگاه که ظاهر
بیودر ۱۲ از من شده در
فارس و ادعوت زار
و ساحر و درون جان
نیت نگار بای فانی
و در وقت ده ۱۲
تله از روی بیکسیر
و زلف شوق و نگارم
در آرزو مندی پس پورا
نیکم هرگاه که ظاهر شود
برای من ۱۱ شده
منه شکاک است یعنی
پیش از آنکه شک شود
با کلام و غیره ۱۱

<p> بهر پسر بهر خدا آن نگار زیبارا ز شوق ای گل رعناست خار خا بدل توئی که کرده تسخیر در ممالک حسن جهان بچشم جهان بین من شده تیره ز فرق تا بقدم ایکه جمله شیرینی قدش صنوبر و بریا سمن گلش رخسار ز نقد در در اگر یک جوت بود در دل به پیری اینک از سر جوان شوم باری هزار مرده شود زن لب چو جنبانی </p>	<p> که کی بوصل نوازی محبشیدارا پیوش بهر خدا عارض گل آسارا ز چشم و گردن خودا هوای صحرارا برخ فلکده تا کیسوی سمن سارا نوازشی نکنی طوطی شکر خارا دهانش تنگ شکر زلف عنبر سارا به نیم جوستانی تو ملک دارارا اگر بهر بچشم آن جوان رعنا را قاتل تو چه کند معجز سیارا </p>
<p> تعلیم گفت غزل بر طریقه حافظ صبا بلطف بگو آن غزال رعنا را </p>	

سلمه بار و بعضی
 شیش و ظرافت
 سلمه از زردی قالدو
 ۴ و ۵ درین یک
 قناتن بیکین معنی
 بجای قناتن جانز
 است و در کلام
 اساتذہ مطرد ۱۲

له تاریک

تله برای شما

ای میتره شب ماروی رخشان شما
 یک گل پرمرده داند هشت باغِ خلد را
 بان رسن برگردنش از زلفِ خود اندازد
 چیت آن اندر برین تا فداست آن کنم
 لعل در کان شد نهان و در نهفته در صدف
 در پریشانی شده همعد از روز ازل
 رند در دآشام را باشد ز مستوری چکار
 تلخی ایام هجران را فراموش می کنم
 گیسوی کج گشته است چو گان برای گوی دل
 زان بود سرگشته در میدان حیرت دانا
 ای شهنشاهِ نکو یان بر علییدی رحمت

دی شب یلدا ای مارو شن ز لمعان شما
 هر که او شتم کرده بونی خوش ز بستان شما
 دل که افتاد دست در چاه ز نخندان شما
 دین و ایمان جان و دل این جمله ز آن شما
 از غم لعلین لبان در شک دندان شما
 این دل شوریده باز لعل پریشان شما
 عین هشیارستی بهرستان شما
 گر بجنایند لعل شکر افشان شما
 یکمه مهر و ماه گشته گوی میدان شما
 یکمه مهر گردانست دایم گوی چو گان شما
 عندلیبِ باغِ تان هست و غزلخوان شما

<p>تب دارم و میخواهم زان تب نشود صحت آن طفل دبستانی چون روی بکمتب کرد زندى و قدح نوشى با درد دل پر خون از مجلس جانبا زان ناگاه چو او برخاست</p>	<p>تب از تَفِّ عشق او بهتر ز همه تبها شورى بسر استاد افتاده بکلبها این مشرب رندانست به از همه مشربها شورى ز زین بر شد تا چرخ زیار بها</p>
<p>از مذهب و پرسی کان چیت علیدی را یک مذهب عشاقست اعراض زندهها</p>	
<p>چو بردارد ز چهر آتشین خود نفت اش را بیکدم خرمین جان و تنم را سوخت حیرانم کنم قالب تهنی همچون رکاب جان فدا سازم تنای دل محزونست با این تلخ کامیها ز غم می میروم و دندانِ حسرت بر جگر دارم</p>	<p>پرستم چون مجوسی عارض چون آفتابش را چگونه حق گزارد جان من برق عتابش را اگر روزی نصیبم شد که می بوسم رکابش را که روزی برکم چون شهد آن شیرین ضائبش را رقیب بنی ادب دامی کند بند نقابش را</p>

سجری

شاه رضائب
بالضم آب دکان
مرح

<p>سفینه ایست پراز مر عشق سینه ما با بگینه زنی مشت دست رنجه شود دل ز درد پری دارم و جگر پروز ز اشکباری روز و شبم چه کار شود بسینه داغ دلم هست گنجی از دینار چو هست حکم تو جاری بکشور دها جواب نظم نظیری اگر چه این غزلت</p>	<p>خیال یار بیا بنگر این سفینه ما حذر ز بهر حسد اکن ز آ بگینه ما متاع درد بود تحفه خزینه ما زشت از دل و چون غبار کینه ما بی بدولت عشقت این دفینه ما چرا خراب بود کار این مینه ما نظیر آن نبود نظم بی قرینه ما</p>
<p>عمید ذکر لب اعل اوست در نظم به از نبات بود نظم شکرتینه ما</p>	
<p>چون آه شر باران از سینه زخم شها بنشست چو بر محل هنگام سفر کردن</p>	<p>بر اوج فلک گردوزان شعله کوکها چون محل خالی ماند بر جامه قابها</p>

چو یارِ تست حق از خیل دشمنانت چه غم نهان ز حالِ دلِ خویش آگوش بکنم فدای وصلِ تو جان کردم و پشیمانم	به بین میانه دندانت چون بان تنها گوش بیا بم روزی بیک مکان تنها بهامی وصلِ تو ارزنده نقد جان تنها
--	--

دو چشم نیز بعیدی گهر نشان داری نه کلک تست بدست تو دُر نشان تنها
--

در وصفِ گل روی تو بشگفت چمنها در پیچ و خم زلفِ تو صد شامِ غریبان در عارضِ گلگون تو گل کرده گلِ حُسن در چاهِ زنجِ گشته دلم غرق و لیکن از ریزشِ خونا به ز چشمانِ شهیدانت آنجاکه سخن از دهنِ تنگِ تو آمد	بر صفحهِ قرطاس ز گلزارِ سخنها در صفحهِ رخسارِ تو بس صبح و طنهار در ساعدِ یمن تو بشگفته سمنها آوینده هر سوی ز گیسوت رسنهار گلها بسمنزارِ شگفته بکفنهار شد مهرِ خوشی بهمه غنچه دهنها
--	---

گلاب آساق بر رویش دازد در سرنالم	نشام در دسرباری اگر یابم گلابش را
نظر بر مصحف رخسار آن طفل دبستانی	بکمتب میکند استاد و او خواند کتابش را
بلجن ناله پر درد من ساغر، همی گیرد	این گریه را مشگر بود بزم شرابش را

عبیدی در غزل طرز حزمین و هم علی داری
بایران میفرستم تا که می آرد جوابش را

ز وصف حسن تو قاصر بود زبان تنها	که وصف حسن تو گنجینه در بیان تنها
منه که دین دول و عقل هم با او	بهامی وصل تو از دانه نقد جان تنها
سرن اوست و تاوان دونا پستان جفت	میان هر دو فدا ده است آن میان تنها
بدل گذشتی و من از خودی تپی بودم	بخانه دل من مانده میهن تنها
رقیب بخت بد و یار در خلافت نیست	تو در خلافت نه با من آسمان تنها
چو با حبیب نباشی ز زندگیت چه حظ	چو خضر که بودت عمر جاودان تنها

ساغری از می گلفام ده ای یار مرا
 بی گل روی تو ای غنچه دهن در نظم
 حجر الاسود من خال و زخندان نمزم
 ترک جان گفتم آسانست لی ای ناصح
 منم آن ناسره نقدی ز بها افتاده
 باشد آیا که کنم خواب و بخواش بینم
 بحق او که نه ز نهال لب از حق بندم
 از در و گوهرم ای یار غنائی باشد
 زاهد با تو نیارم که بسازم که بود

که فدا دست بگلفام رخی کار مرا
 کمتر از خار بود این گل و گلزار مرا
 زاهد اکبر بود ابروی خمدار مرا
 ترک آن کوی زبس آمده دشوار مرا
 که عیارست کم از بیچ بمبار مرا
 گرد و گار شود طالع بیدار مرا
 همچو منصور کشند اربسردار مرا
 می دهد کلک و دو چشم دشوار مرا
 خلد مطلوب ترا نعمت دیدار مرا

لعل منشوش عجب

در ددل آری عییدی که بگفتا دانا

اندکی در دوبر از طاعت بسیار مرا

بگذار عبیدی همه شغال و گزین عشق

این فن شریفست بهین از همه فنها

ای آنکه گرفتار تو هستی به هوسها

مگذار یله نفس حریص تو بهش باش

ز می ملک عدم قافله باین که رواست

جانهای مجرود تن خاکی ما چسبیت

سرکش شودش زور ز پامردی دوان

خواهی که دل تیره منور بکنی شیخ

وامانده ز پس خفته و قافلما رفت

ز بنجر گرفتاری تو تا نفسها

دیوانه سگی هست به بندش بر شها

این ناله دلهای حزین است جرهما

مرغان چمن گشته گرفتار قفسها

آتش شود افر و خفته از یاری خسها

زان عارض پر نور ببرد از قبشها

بیدار نه حیفت از آواز جرهما

لمدی بختین
دینیک در گوت
ملک بند و ۱۳
شاه ای بوسه
ملک عدم از این
جمع انچه تیش

بگذار بدنیاطلبان حرص عبیدی

لیسیدن شهادت دلا کار گمشها

	سینه نیست خزینه است در معنی را		
	عبید یا ز نظیر است این گزین مصرع دل شکسته بود تحفه خزینه ما		
<p>باده عیش دگر باره بجاست مرا لیک جز باده بود هر چه حرامست مرا چرخ را گفت غلامش که غلامست مرا هر دم از نفخ آن تازه مشامست مرا به زخم هستم اگر باده بجاست مرا حاصل این دولت دایم زدامست مرا زین پس میکه چون بیت حرمت مرا</p>	<p>بند احمد که ایام بکاست مرا باده در شرع حرامست مخور زاهد گفت بنده پیر مغان هر که ز جان و دل شد کرد آن کا کلش از مشک و بشام فارغ ملک دارا و فریدون بجوی می خنجرم دل آزاده دارم ز غم هر دو جهان شیخ دین گفت که در شرع حرام آمدی</p>		
از سخن لیک بهین نام دواست مرا	در جهان نیست عبیدی که دوامی نارد		

له انگر
له خزینه دوز
زن دغه
له دراکر

خزینه دارِ وفای شماسِ سینه ما	که اُلفت ست بسینه بهینِ خزینه ما
دُرسر شک ز زرد رخ بضاعتِ باست	خدا کند که قبول افتد این هزینۀ ما
مراد لیست که آئینه دارِ خورشید ست	ز نور او شده آئینه خانه سینه ما
ز کین چرخ و خلافِ زمانه پروا نیست	برون رود اگر از سینه تو کینه ما
بس ست نیتِ شاعر بلند یِ شعرش	ببام چرخ توان بر شدن بزینۀ ما
عبید عشق رسولست در دلم مرکوز ^{ته}	
ز بعد که زیارت کن این مدینه ما	
وفای تست دینه درونِ سینه ما	به از دفاینِ قارون بود دینه ما
بهر و اُلفتِ تو چست کرده ایم کمر	عجب ز تو که کمر بسته بکینه ما
اگر سفاین دریا نفاسش بابرست	محبت ست و وفا درج در سینه ما
ملاست دلی ما آگینه و سنگست	خدا ز سنگ نگه دارد آگینه ما

پرده نیرنگی رنگ از میان بردار زود

تا به بینی روی جانان ای علیدی بی حجاب

صبح روشن شد بر آمد آفتاب

آن می گزنگ نوشین تر ز نوش

هست در مینا زر بگدخت

چون بینا در بخوم اندر فلک

گر چشد کجمره زان فرقت پیر

ساغی چون آفتاب در بدست

توبه از می کردم و نادم شدم

طالع بیدار را نازم اگر

برنگیرم من حساب از محتب

بر کفم نه ساقیا جام شراب

کوست چون گل سرخ و بویا چون گلآ

هست ز زرین قلع لعل نداب

چون بساغر در دشتان آفتاب

باز یابد حالیا عهد شباب

شد نهفته آفتاب اندر سحاب

در چنین فصلت تو به ناصواب

آن مهربانی مهر را بینم خواب

چون ندارم من غم روز حساب

لعل عل شده
درایت

ردیف بای تازی

آفتابی را که خواهم مشرقش خیم شراب	آفتاب آمد مشرق کوز مشرق آفتاب
تازه میگردد بیک جگره از عهد شباب	گرچه پیر سالخورده باده کهنه ست لیک
کس ندیده روشنی در زیر فانوس حباب	کی شود روشن دلی حاصل باین تردامنی
دید زان در بزمستان اشک میریزد کباب	غالباً انجام بدستی ز چشم پیش بین
صبح محشر می دمد از رخ چو برداری نقاب	شام هجران می نماید چون فشانی زلف را
تا فراموشم شود از دل غم روز حساب	بی حسابم جام می ده ساقی فرخنده پی
نسخه وحدت نمودم من بفکر ت انتخاب	از کتاب هستی مطلق که از کثرت پرست
گر تقای یار خواهی روی از وی برتاب	نیست پرده بر جمال جان جانان زاهد
در چنین فصلی نباشد ترک میخواری صواب	باید نور دزی و زید دلاله در صحرا دمید
جای اشک از دیده ام گرد دروان جوی کلاب	نقش آن گلغام در چشم چنان شد مرسم

زینتِ انسانیت خمی خمش و خلق نیک معرفت حق بجو از دلِ اشکسته عبرت باید ازین صنعتِ یزدان بگیر ریش تراشد جگر از خطِ زنگارِ ریش از غمِ دنیایِ دون خواهی آزاده دل	گر تو ز انسانستی زیورِ انسان طلب گنجِ روان باید از خانه دُیران طلب معرفت ارخواهی از مصحفِ یزدان طلب مرهمِ کافور نیک از لبِ خندان طلب نقدِ جمعیت از زلفِ پریشان طلب
دیوِ هوایت شود زیرِ گین ای عبید از دلِ آزاده مُلکِ سلیمان طلب	
در آمد از درِ من یارم امشب چو پروانه بروی یارِ رقصم زمستی تانه سرمانده دستار بسوزم روز را از رشکِ این شب	که باشد طالع بیدارم امشب چو شمع از دیده خون میبارم امشب بده یک ساغرِ سرشارم امشب نقاب از چهره اش بردارم امشب

اشکِ خنین باشدم گلزنگ می	نالہ پر درِ من باشد رباب
یا مستم گر کند شوقِ گرزک	از دلِ بریانِ خود آرم کباب
جانِ جانِ بنگر بهر سوجلوہ گر	وصلِ جانان را بنجوا ہی و متاب
بی نقابش کی به بینی تا بود	بر رخِ جان از تنِ خاکی نقاب

چیت این ہستی دوروزہ بعید

بر سرِ آبِ روانِ خیلِ حباب

طالبِ حقّی اگر در دِ فراوانِ طلب	بہر خود این درد را مایہ در مان طلب
کامزنِ راہِ عشقِ باشی اگر جانِ من	سینہ نالان بجو دیدہ گریان طلب
ہست نت آّبِ خاکِ باش در گلِ چرخ	جانستِ آنور پاک جانِ شو و جانان طلب
نقدِ صفا بایست ز زینِ مصطفیٰ	راہِ ہدیٰ باید از معنی قرآن طلب
ہادیٰ راہِ بقا عشق بود عشقِ جوی	شمعِ رُملکِ جان از دلِ سوزان طلب

برآمد از افق اینک طلیعه رومی	کنونکه زنگی شب در ریدست مخپ
	سحر دیده عبیدی بقول غالب نک جهان جهان گل نظاره چیدست مخپ
	رودیۂ • سما
ترک جفاکش من دین دل آسان گرفت پنجه وحشت اگر تار گریبان گذشت جذبہ یعقوب با میل زلیخا یکیت نقد سکون دشت دل بردت اراج عشق آه نیارم زدن دست بدامان صبر بی سرو سامانیت تو شہ این مرحله	برد بتاراج دل مفت پس ایمان گرفت طفل سرشکم روان آمد و دامان گرفت یک سوی مصر آمد و یکہ کنگان گرفت زین دہ ویرانہ باج عامل سلطان گرفت پنجه عشقم چنان سخت گریبان گرفت بی سرو سامان کہ شد او سرو سامان گرفت

عبیدی در دگو هر را نخواهم
که کلاب گوهرا نشان دارم اشب

ردیف بای فارسی

نکه چشم گوهرا نشان دارم اشب

له زین
له نشان

ظهور نور الهی چو دیدنت مخپ	پسیده سحری درد میدنت مخپ
گلی ز لطف سحرگاه چیدنت مخپ	کنون ز فیض سحر چون چمن شده غبرآ
کنون که نفه جانان شنیدنت مخپ	هوا ز فیض شمیم صباست عنبر بیز
دمی شراب صبحی کشیدنت مخپ	تو کز خمار شبینه گرانمی داری
ز خوان فیض الهی چشیدنت مخپ	ترا که گرسنه جانی ز ذوق چاشینی
نسیم روح فزا درویدنت مخپ	شود چو غنچه دلت و از همتراز فرح
دراز قصه هجران شنیدنت مخپ	ثبست کوتاه و از خواب هر گران اری

نگرستان چنان گل گل شگفت
 مشعل گشته باد نو بهاری
 بهم ناید دمان گل ز خنده
 ز شب زم تارهای عنکبوتان
 بارای ابرن میان اشک شادی
 جهان آیین نو بست و بستان

صبا در هر ورق رازی نهفت
 که این نیز نگه از و بر شگفت
 صبا در گوشش و ما چه گفت
 یعنی جانان
 چه زیبا بندها کز در نهفت
 که مهد شاه گل در باغ رفت
 نشاط از لحن مرغان برگرفت

معجزه

درین فصل بهاری ای عبیدی
 کسی ز یگانه و ستان کی شگفت

لبت نوشین تر از آب حیات است
 روانی دلبری شیرینی و شور
 به بوسی شاد کن جان حزمینم

سخن در وی نباشد کان نبات است
 صفات نازنینا عین ذات است
 که تو صاحب نصابی این زکات است

سه درج
 سه نگرانی
 که از زمین یادزد

گرد لب سُرخ اوسبزه نو برد مید / تنگ شکر را به بین شکرِ مودان گرفت

بود عیّدی گدازِ هوسِ حُبّ جاه
کنج قناعت چو یافت ملکِ یلّمان گرفت

سؤالِ وصل نمودن زیارِ بنی ادبیت	سوالِ تشنه ز آبِ زلالِ خشکِ لبیت
کنند خطبه کابین ز بهر اوستان	هنوز دختِ رُزدِ رشیمه غنّیت
کجا بعشق تواند شدن معارضِ عقل	که عشق جوهرِ دیشی و عقل مکتبیت
منم که دینِ عرب دارم و علومِ عرب	نژادِ گرچه ز مَندَم ولی زبانِ عربیت
کجا بطلبِ خود ره برد درین وادی	کیکه کور ز نورِ چراغِ مطلبیت
یکت شعبده باز و جهان پرازِ نیرنگ	بحیرتِ خرد ها که این چه بودِ اعجبیت

مخفیست که است
محلّ تحصیل شده
محلّ اشاره چهرت
محلّ است و مطلب
برادرِ ناموس و عیال
میباشد

حصولِ دولتِ مقصدِ عبید یا خواهی

بنالاهِ سحرِی و دُعاِی نیم شبیت

با او چگونه ربط عبیدی شود مرا

من رند باده خواره و او پاکد انست

برگ گل باشکر آینه آن لعل لبست

لب شیرینش شکرش کرموران خطش

این همه نقش و نگار که به بینی در پیش

سر و گل پیرمهم آمده در بستان

رخ پر نور تو با کاکل شبگون یک جا

نیست در قسمت من آه ازان جز خنظل

نیک و بد گرچه ز خلاق جهان می آید

قطره آب بر آتش چون دیدی باری

گفته این غزل چرب عبیدی لیکن

آن حدیث شکرین نیست که شیرین لبست

این شکر غارت موران نشد انیم عجبست

خانه صنعت بی آله و پرگار که بست

جنبش سر و صنوبر همگی از طربست

عجب نیست که بار و زهرم آغوش شبست

گرچه بالای سر افراز تو نخل رطبت

لیک منسوب بخود کردن بد از ادبست

خومی بر آن آتش رخسار نگر که غضبست

نظم سعدی چو رطب باشد نظم تو کبست

له هدی
له کبست یعنی
بمعنی خنظل است

ز لعل و جز عیش ای کاین لاحت دل من دائم در بدو ماتست

بوصف لعل لب کلب عبیدی

فی شکر نه بل شاخ نباتست

<p>گلشن بچشم عاشق بیدل چو گلخن ست داغ دلم بینه چو خورشید دشت گر نفقه عبیر و گریه بوی لاد نیست بیحسب پیش قدر تو جانی که در منت عشق تو چون شراب دین خاکیم دشت از عشق دوست هر که کند منع دشمنت هر کس که بر عشق نفیید کودشت چون سینه ام ز گوهر اسرار مخزنت</p>	<p>طبع مرا نه میل تماشای گلشت روشن دلی چو من نبود در جهان کمی باشد کینه چاکر زلف معبرش تو جان جان عالمی و به ز جان جان جوشی بود ز عشق تو در مغز استخوان با عاذم چگونه شود دوستی مرا گرد زکا بود چو اسطود بوع گنج زرد گهر که مرا نیست باک نیست</p>
---	--

لفظ نام گلستان
 علف شراب
 علف شراب

<p>نسیم صبح بگلزار بین چه گل بینزست کنون بخواه بکامین تو دختِ رز را غناز در هم و دینار هستستان را اشارت زلاله که شکل جام میست بتیزی می گلرنگ تیز شد بوشم زباده کنده طبع خودت علان بکن</p>	<p>نوی مرغ خوش الحان چه خوش دلاویزست که سبزه در چنستان چو دختِ نوخیزست که شاخهای شگوفه بهر درم ریزست بنوش می که نداین وقت زهد پر ییزست چه باک دارم اگر محتب بسی تیزست که باده کودن طبع ترا چو مینیزست</p>
<p>ز بسکه نغز غزلها بطرز صائب گفت سواد داده که ز فیض عبید تب ریزست</p>	
<p>بغیر باده بخارم دلا بسی خلست خلاص میداد از غم مرا چون کمر سخن اگر چه تلخ چو حنظل بود سخنسایت</p>	<p>بیار باده که عسمر عزیزی بدست سفینه بهر بنجام تم سفینه غزلست ولی لبان تو نوشین چو شیر و عملست</p>

ن بشت لاله را بر آید شکل ماهوری

شماره دوا که جانی را نگر
هم بگویند دکن
در دنیای است

جام صبحی بیار صبح دمیدن گرفت
 پرده ز رخ بر فلک ای مهر سرین بدن
 گشت طفل چون چمن از گل و از نسترن
 قطره باران فدا بر سر سرین و گل
 باد وزیدن گرفت ابرو دیدن گرفت
 آمده فصل بهار بر سر هر شاخسار
 سرو چو قمری شده گل شده بلبل صفت
 سرخ شد او در عتاب و ز رخ ما عاشقان
 پشت مرا در خمند بار غم عشق او

له جن ففت
 جان ۱۲ برهان
 شه نمیدن پریشان
 شدن ۱۲ برهان
 شه یک نور بلبل
 است

نور دمیدن گرفت سایه میدن گرفت
 صبح ز روی جبین پرده کشیدن گرفت
 در همه دشت و دمن لاله میدن گرفت
 طره بنبل از ان بسکه شمشیدن گرفت
 برق تپیدن گرفت قطره چکیدن گرفت
 بلبل و سار و هزار نغمه کشیدن گرفت
 سرو قدم در چمن تا که چمپیدن گرفت
 بهجو خنای کفش رنگ پریدن گرفت
 طره شبرنگ او تا که خمیدن گرفت

پیر و توفیق شد در غزل نیک عبید

طرز نو آیین او لطف شنیدن گرفت

<p>توئی سرود تو شمشاد توئی گل ز کام ده چو تو کامل نصابی وفایت نیست ای بدعهد دلبر بساط عشق را کی در نور دم نباتی شکری و شهد شیرین نیز ز دیچ بی وصل تو جانان نکجذ در بیان کیفیت عشق</p>	<p>برای حسن تو چندین جهات است که بر اهل نصابی جان کا است ولی در من وفایت تا وفات است دل من زان دویخ در بر و مات است برای ذات یک چندین صفات است بستم فی المثل گر کا ن مات است که عشق ای فلسفی از کیفیات است</p>
	<p>و بد جان در تن معنی عبیدی مدام آب حیوان در دوات است</p>
<p>هر که بعشق بتان کام دل آسان گذاشت آئینه و عارضش شانه و آن زلف او</p>	<p>کام دل آسان گرفت گردل ایمان گذاشت جان به تحیر فگند دل چو پریشان گذاشت</p>

می دو ساله یکبش با کباب بزغاله	کنون که خمر و انجم بخانه خلعت
فلک چو مرتع بنرست بگرد روی	روان سحاب بهر سو چو ناله و جلعت
بریز تخم عمل تا با قبوت دروی	که حاصلت ز جهان تخم مزرع غلعت
مباش غره برین عیش خوش نیدانی	براه عمر کجا خفته در کمین اجلعت
سیاه خال بران لب بدیدم و گفتم	کز یازگش نیست انکه آن عملعت

برای دفع خمارش چه حاجتی بصبح

هر آنکه مست علییدی زباده از است

لب نوشین تو آب حیات است	اگر چه عاشقان را زان ماست
شباتی نیست در عهد تو جانان	مرا اگر در و منای تو شبات است
بیار آن کشتی می را تو ساقی	که بهر من چو کشتی نجات است
نیارد نسج دارد گشت بروی	که آیات جمالت محکماست

شعاع مهر تو از سینه ام برون تابد
به مصطفی بر و علم کشف حاصل کن
زیر تو ناستره و کم عیار بان هشدار
دلاز بهر متاع تو فتردان نه رسید
ز بحر حادثه با عشق می توان رستن
بر و بیکده و کن صفای دل حاصل
کشیده خط غلط بر و فای تو باما
سیاه خال بگرد هلال ابروی او
اگر چه سینه پُر کینه داری از من دوست
کجا بلفظ تو ان کرد و صف چهره او
تو حرف الفت و املات گوی هرزه طاف

که باده روشن داین آگینه شفافست
که علم کشف زمی به ز بحث کثافتست
که ناقد زر قلبت بصیر صرافست
اگر چه صیت سخنی تو در اطرافت
که عشق کشتی جان ترا چو مجبافت
از آنکه اصل صفای دل از می صافست
ز سینه ات که خطی در کشیده تا نافست
بگر و کعبه تو گوئی بلال طوافست
ولی به بین که بهر توسینه ام صافست
که وصف چهره صافش بر دُن او صافست
سخن ز زبد و کرامات سبیده لافست

اے شہزادہ :
 اے شہزادہ عزیز
 کائنات است
 اے قلب خوش
 ہے پارو
 ہے تاج

<p>جان تفت سوز فراق چون است یافت این غم دیرین سال داداگر رخصتی زاهد تقوی مآب دید رخ و ابروش بر لب لعلین او سبزه بود ناگزیر هر که نکار غمت گشت زهر غم برست چون بگذشتی بدل من توی از خودم نرگستان اوز دره اسلام و کفر</p>	<p>در ره عشق بتان بین که عبیدی کنون با سر و سامان شده چون سر و سامان گذشت</p>	<p>زخت تن بست دل در تپ بجران گذشت طفل سر شکم گوی یک نه دامان گذشت مسجد و محراب مهشت به دق قرآن گذشت خضر شنیدی گوی چشمه حیوان گذشت در دترا هر که یافت خواش زان گذشت رفت برون میزبان خانه بهمان گذشت کعبه و دیرینان گبر و مسلمان گذشت</p>	
<p>دل چو آئینه در عشق ساده رو صافست بگیر جام و بکش آنچه میدهد ساقی</p>		<p>بیار باد صاف و بده که انصافست سخن گوی که این دُر د باشد آن صافست</p>	

رویش چو مشتری بود و زلف چون زُحل	این نخس چون مقارن آن سعد اکبرست
اندام اوست نرم و دلش سخت همچو ننگ	دل ننگ خاره ایست اگر چون سمن برست

خوش چامه ایست اینک سرودی عبیدیا
 بالحنکامی تو کلامت چو شکرست

ردی . شما

ستم برستم الغیاث الغیاث	زدست صنم الغیاث الغیاث
ز سوزِ درون جمله جان و تنم	شده مضطرم الغیاث الغیاث
چو بسمل طپانم ز حبران او	ز درد و الم الغیاث الغیاث
غم عشق در جان چنان مضمرست	که جان در تنم الغیاث الغیاث
ندارم کسی در جهان مولنی	بجز درد و غم الغیاث الغیاث

له مضطرم ای
 سوزان ۱۲
 تهنان

جواب حافظ شیراز گفتن از تو عبید

همان حکایت زردوز و بوریاباست

در بحر آتشین دل من چون سمست درست
وان لعل جانفزاش در آن حوض کوثرست
بلغ ما چه حاجت سرود صنوبرست
کاید برون ز عود چو سوزان بجمهرست
کافور عارضش بود و زلف عنبرست
شکوائی بجز دارم و ان یار در برست
دشنام تلخ زان لب شیرین چو شکمرست
روحی ست او مجسم و جانی مصورست
چون روح در تنست که با گل مخمرست

از تفت عشق سینه من بجز آذرست
باشد دلم چو دوزخ و رخسار او بهشت
در دل نشانده ایم خیال تیشی قدش
سوزان دلم دهد سخن خوش چو نفع طیب
ساقش زیاسمین بود و ساعدش زسیم
یک لحظه دور نیستم از یارای عجب
یک حرف خواهم از تو بود گر چه نامنرا
پرسید زاهد از من بیدل ز وصف او
از عشق چون کناره کشم زاهد که عشق

له آتش
له جانور است
زنده که در آب و خلی
برده جانندگی میکند
میگویند ماده ای بیکی
میروند که آنش را
خاکوش میکند دار
این جفت گمان
کرده اند که در آتش
نمی سوزد
له راست

<p>دیوانه منم که بو حشت سرشته ام بادشکر حدیث تو از قند بی نیاز</p>	<p>زندان مرا بست صبحه اچه احتیاج باشکرین لب تو به حلوا چه احتیاج</p>
<p>بر خاک مصطبه جم وقت خم دم عبید باقر جم و شوکت دارا چه احتیاج</p>	
<p>ردایه . - حا</p>	
<p>نور مبین آمده آیتی در شان صبح روح باکوان دمید نفخ باد صبا هر دوز روز ازل تو ام یکد گیرند خاطر افسرده بود زنده دلم مرده بود خواهی نقد صفا بهر دلت جان من</p>	<p>رایت خورشید گشت آیت بر بان صبح نفخ صور آمده ناله مرغان صبح چاک گریبانم و چاک گریبان صبح جان دگر یافت از نفخ ریحان صبح بان ز ارادت بزن ست بدان صبح</p>

له درد
رغایماری
له مهر
له شادمانی
له مرغان
له پیاله
شرابی

محسّن الغیث الغیث
شده مخزّم الغیث الغیث
براهِ عدم الغیث الغیث

ننالم دگر زانکه معدوم شد
نهال شکست دل از بادِ شوق
روانست جان و روان تو نم

ندارم عبیدی کسی غمگسار
که پیش کنم الغیث الغیث

رولیه : سیم

مقتولِ بحر را به سیاحه احتیاج
بابِ سَدین لبِ تو بصباحه احتیاج
باز تو سیم دولتِ دنیا چه احتیاج
ساقی مرا بساغر و مینا چه احتیاج

بیمارِ عشق را به دوا چه احتیاج
بابا غِ عارضِ تو بگلشن چه حاجت
اشکِ سپید و زردی رخِ سیم و زربست
خونینِ دستِ شیشه می دیده ام ایان

جلال نور تجلی ست بر رخ جانان	کلیم وار کجا هست دیده در گستاخ
مزن بدامن آن شهسوار دستِ هوس بلا مباحث عبیدی تو این قدر گستاخ	
ردیف . دال	
ابلی کوز خدای غیر خدای طلبد تا بخورشید رخت دیده بدوزد گستاخ سر عاشق اگر از تیغ بنجا کند از می صلح کن با من غمگین که دلم از پی تو طلب عیش بدینا چه کنی ای دانا گو رخ یوسف من بیند و نظم شنود	خارا ز گل طلبد خسته ز خرم طلبد دل دیدار طلب دیده عطر با طلبد تا بکوی تو شتابد سیر او پا طلبد جنگ با اهل دو عالم تن تنها طلبد عیش جاوید درو کی دل دانا طلبد هر کرا دل کف موسی دم عیسی طلبد

سینه فنی این زبان
که را نقاب
نمایان گون
نمودن بخود

پرده ز رخ بنگن ای گل نسیم بدن	پرده ظلمت درید اختر تابان صبح
ایکه گرسنه درین خانه خشک آخری	چاشنی گیر از سفره الوان صبح
سوز گریبان بر آرمی مه روشن جبین	تا بزمین برفت گوی گریه بان صبح

گدیه عبیدی کنی بهر صفائی دل
فیض الهی بس بر زله از خوان صبح

رودیه . - خا

نگاه من شده بر روی آن قمر گستاخ	چنانکه دیده سر با بروی خور گستاخ
مگر که بال و پرت کنده می شود روزی	چنین گذشته ای مرغ نامه برگستاخ
چرا ز غم نشوم تیره دل مگر حال	که آینه خورش می کند نظر گستاخ
پیام شوق چو از من برش بری قاصد	به پیش یار تو نام مرا مبر گستاخ

پای عدالت را بکنی در خزان خواهم کشید	موسم دمی آمده در بلغ دهر اینک چون گل
از طفیل طالع پدram خود اینک عبید اسپ بدram سخن را زیر ران خواهم کشید	
<p>چه چشمی کز جفایت تر نباشد اگر شور تو در داور نباشد بجز سودایت اندر سر نباشد ببارم خشک و تر دیگر نباشد سمندر باشد از آذر نباشد گرت خون خور دانش باور نباشد که دردی به از آن خوشتر نباشد که دنیا غیر در در نباشد</p>	<p>چه دستی کز غمت بر سر نباشد بداور از تو خواهم برد فریاد بجز سوزت درون دل ندارم ز مهرت دیده تر دارم بگر خشک ز سوز عشق این دل دل نخواهم شگاف این سینه و بگر دلم را خوشا دل کاندرد دردی ز عشقت دل آزاده خواهم زد دنیا</p>

لله اول
زستان
حق راسته
و غیره و فخره
لله برکش

طالب گوهر یک دانه که در گوش کند	دُر ز دنیا حدیثی چو در ازنا طلبد
بی خطا هست لبش تیر دعا دل را گوی	حاجتی دارد اگر در دل شبها طلبد
طلب حاجت از او با مژه تر بهتر	طفل را بین که کند گریه چو حلوا طلبد
بتضرع طلبد حاجت اگر حاجتمند	یابدش سهل چو آبی که ز دریا طلبد
مطلبی می طلبد گرد دل زارت ز خدا	از منش گومی خدا را که خدا را طلبد

از پی خویش عبیدی دل شبها بشک

بم شوریده ز سودا دل شیدا طلبد

از خم صرف یقین رطل گران خواهم کشید	خط بطلان بر سهو هم گمان خواهم کشید
آستین بر سود و سودای بشر خواهم نشانم	دامن از پروای بر سود و زیان خواهم کشید
پرده تا یک شک ز چشم دل خواهم کشاد	سرمه نور یقین پس اندران خواهم کشید
ترسم اینک آتشی بر خرمن خوشه افتد	آه آتشبار اگر بر آسمان خواهم کشید

<p>گشاید دل نسیم او فزاید جان نسیم او شیمش زان فزاید جان نسیمش زان گشاید دل ز فیض نونوت جانان همه رکان همه اکوان تو بیزنگ همه هستی زدی و رنگ برستی جمال تست سازین جهان دانگه جلال تو</p>	<p>و زانفاس کریم او گشایش با جهان دارد که بولی از شمیم گیسوی آن دستان دارد همه بود جهان هر آن دگرشان نشان دارد ز ساز تست سازین جهان کورایگان دارد بود سوزنده ما و منی کان این و آن دارد</p>
<p>ز ساز تو بود جان دگر حاصل عبیدی را ز سوز تو تن و روح در روان هر دم طیان ارد</p>	
<p>سخنما که آن تاج سلطان فرستد علاج دل در دمندم جزین نیست دل مرده ام تازه جانی بیابد برای دل در دمنده حزنم</p>	<p>لا الی ست مانا که عمان فرستد که سخته سخنما خندان فرستد ز شعر کیه چون آب حیوان فرستد پزشکی ست مانا که درمان فرستد</p>

گل تیره بود آن دل عبیدی
که در وی غیر آزر زرباشد

دل آزاده بندی بر نتابد	چو مشتاقی که پندی بر نتابد
در آخر آنمه بر نتابد انسان	که اول روز چندی بر نتابد
گران بام ز سر باریم بس کن	که جان در مندی بر نتابد
دل آزارم مشوا ز هر خنده	که مسکین نوشخندی بر نتابد
چه رنجبت و تم بیداد و ازار	که آن همت بلندی بر نتابد
بتابد بار کوهی را در مژدی	پر که خود پسندی بر نتابد

عبیدی در دکن این مصرع خوش
دل آزاده بندی بر نتابد

سحر که باد جان بخش و دم عنبر فشان دارد
روانی تازه یابد بامدادان هر که جان دارد

دُر غلطان اشکم تدر فرما درین فصل بهاری حیف باشد چگونه از تو در محشر برم داد کف پای تو زنگین از گشت است	کزوار زنده تر گوهر نباشد که در دست زمی ساغر نباشد مگر شور تو در محشر نباشد گر از خون شهیدی تر نباشد
عبیدی طرز حافظ را نگار که استادی ازو بهتر نباشد	
از گریه من وسعت گیهان گله دارد از بسکه بریزم دُر غلطان ز شر شکم گلزار حبان کم بنگاهم بود از خار ناداری من لت بزند بر سر دولت از سبزه نه گشته کمال لب نوشین	وز ناله من ساحت دودان گله دارد از رشک و حسد سینه عیان گله دارد از همت من روضه رضوان گله دارد بنی برگی من از سرو سامان گله دارد از خضر چهره چشمه حیوان گله دارد

<p>مسیحی ست کو مرده را جان فرستد گل و ضمیر آن هر چه بتوان فرستد گزین عقد لولو فرادان فرستد</p>	<p>پزشکش چگویم که از زنده جانی ز طبعش که بستان بی مهر گانست ز عمان زهنش که بحر سیت بی جزر</p>
<p>فرستاد توفیق سر و داد دلکش علی مدی شنایش فراوان فرستد</p>	
<p>که در وی عشق تو مضمر نباشد چه چشمی که ز جفایت تر نباشد که نوشین ترا زو کوثر نباشد چو تو شیرین تری دل به نباشد بهل کین ستر در دفته نباشد که شغلی غیبه ازین خوشتر نباشد</p>	<p>دلی اندر جهان در بر نباشد چه جانی که ز غمت زار و حزین نیست بیار آن باده نوشینه ساقی چو من عاشق نباشد تلخ کامی کتاب درس و بحث سنده را زد نیاشتغل شود در غم عشق</p>

له مکان یکے از
بنشای باستانی ایران
که در دم سخن بگویند
مقصود از بستان
بنای کانی بی بستانی
که عین زو زده است
و بدخوان بر گل دارد
آن راه ندارد
معه چه خبر که آن را
سجده زار بر تو گویند
معه خلص شاهزاده
بیش از این خبر نشنیده
سلطان است

<p>دل بغش که آشنا کرد که کرد یار کرد لطمه تیر صد بلا کرد که کرد یار کرد خوار و ذلیل و بینوا کرد که کرد یار کرد سالک جاده فنا کرد که کرد یار کرد دردمرا چنین دوا کرد که کرد یار کرد پاک ز رنگ ماسوا کرد که کرد یار کرد جان ز بلا ی غم رها کرد که کرد یار کرد</p>	<p>چشم مرا که خون نشان ساخته در فراق خود عرضه ناوک تم بسته قید درد و غم زار و نحیف و ناتوان عاجز و لاغر و نوازش طالب جام بخودی لخت که ساخت یار ساخت داد صبح درد و غم پس برهاندم ازالم از دو جهان شدم رها رفتم از انسوی بقا آتش شوق ز دهن خست و آن جان تن</p>
	<p>خاک ندانم بمرسینه دگار و چشم تر حال چنین عبید یا کرد که کرد یار کرد</p>
<p>آن نیخبر از من خبری داشته باشد گر خشک لب و چشم تری داشته باشد</p>	<p>ای کاش که ناله اثری داشته باشد گو خشک و تیردیر بود حاصل عاشق</p>

لطیفه
 طبع نالان
 دلبران و
 خنده

از دست جنون چاک گریبان گله دارد	با دست من و حبیب بود دست گریبان
دردیست که از خواهش در مان گله دارد	بیماری عشقت که بود منس جانم
دانا ست که از صحبت نادان گله دارد	بانا صح کجرامی نه ز نهار بسازیم
از سیرت ماسیرت انسان گله دارد	انسان چه بنامیم و لیکن بتر از دیو
کز زشتی آن خصلت شیطان گله دارد	آوخ ز علل های نکوهیده ما حیف
از تو به ما خود دل عصیان گله دارد	از بیکه شکستیم بهر بار که کردیم
از تنگ قفس مرغ خوش الحان گله دارد	در محبس تن روح چو ازار ننالده
از کوتاهی دست بدامان گله دارد	چون بر سر تابلوت من آمد تن حبیان

این هستی ناچیز عبیدی بحیالمانند

خاریکه ز چپیدن دامان گله دارد

جام مرا جهان نما کرد که کرد یار کرد

سینه من پراز صفا کرد که کرد یار کرد

گر نیست صال یار کافی ست خیال او	یک لحظه درین محفل بی یار نباید شد
حق عین جهان باشد گردیدن و لب بستن	منصور صفت ناحق بردار نباید شد
گر خوش نتوانی کرد باید که نرسجانی	راحت نشوی باری آزار نباید شد
چون که نتراشیدی بخرایش جگر اینک	باید که کنی کاری بیکار نباید شد
در راه طریقت ان لب بستن جان کنن	کردار شدن باید گفتار نباید شد
بر بوی وصال یار هرگز نشوی عاشق	بر بوی دوا گاهی بیمار نباید شد
خوابیت اجل هرگز برخشت نمی سر را	زین خواب گران هرگز بیدار نباید شد

چون داروی هر درد عشقت عییدی بان
زینستی جاویدان هشیار نباید شد

آن دل که چو آئینه صفا داشته باشد	یک جلوه از نور خدا داشته باشد
غم نیست ز بیماری دل شیفته را	کز لطف نگاهیش دوا داشته باشد

خوش بهره دارد مگر از مادر گیتی	آنکس که چو او خوش سپری داشته باشد
پیوسته بود خاک لبربی سرو پائی	کو بابتی عیار سری داشته باشد
زاده توحید بود در دچه خوبست	این توشه اگر ره سپری داشته باشد
در دشگری نهد بود آن بت شیرین	کز نقد وفا هم قدری داشته باشد
در راه حنای گام به تقلید زناند	سالک که ز منزل خبری داشته باشد
از شوق چو بلبل بپرد سوی رخ او	گل نیز اگر بال و پری داشته باشد
آن چهره روشن ز سیه لعل نمائی	گر تیره شب من سحری داشته باشد
آدینخته باموی بود جان هر آنکو	دل بسته بوی کمری داشته باشد

در کوی بتان گام نهد سر کف آن شوخ

کو مثل عبیدی جگری داشته باشد

گردست دهد درمان بیمار نباید شد

گر باده دهد ساقی هشیار نباید شد

عنه انوس ورام

این جان که زلفت شده مالوت چه خوبست	این دل که مخمر بوفاشد چه بجا شد
	<p>راهی ز عدم سوی بقا هست عبیدی</p> <p>این هستی نا چیز قفا شد چه بجا شد</p>
	<p>ردی . ذال</p>
<p>نام تو چون نبات بکام و دهان لذین</p> <p>شد مغز استخوان چونک پر در غمت</p> <p>تلخ ست هر چه غیر بگوید بدح من</p> <p>فرد از زهر مار بود تلخ تر ترا</p>	<p>یاد تو چون شکر شده در کام جان لذین</p> <p>بهر سگان کوی تو شد استخوان لذین</p> <p>دشنام تلخ زان لب شیرین دهان لذین</p> <p>تلخا به گناه که هست این زمان لذین</p>
	<p>گر دید ای عبید ز ذکر حدیث دی</p> <p>چون چرب لقمه بد با نم زبان لذین</p>

غم نیست اگر جور و جفا داشته باشد
 بر حکم قصصا هر که رضا داشته باشد
 دنیا چه کند هر که ترا داشته باشد
 گر را هر دی شوق بقا داشته باشد

عاشق اگرش جای بود در دل معشوق
 حاصل شودش جنتِ فردوس دنیا
 آزاد شدم در غم تو از غم دنیا
 در عین بخت گو که کشد جام فئارا

جان در قدم سیمبری باز عبیدی
 کو نغمه از بوی وفا داشته باشد

از گردنم این دین ادا شد چه بجا شد
 جانم ز گران بندر باشد چه بجا شد
 این درد مرا اصل دوا شد چه بجا شد
 این اهرمن از حور جدا شد چه بجا شد
 این لطف ز شمه وقف گدا شد چه بجا شد

سر در قدم یار فدا شد چه بجا شد
 ای شانه گره از سر آن زلفت کشادی
 رسته دل من در غم او از همه غمها
 برداشت نیل لاف از آن چهره روشن
 از بوسه بنواخت پس از عمر درازم

باد بهاری وزان ابر شده دُر نشان
 رشک چمن شد دشن از سمن و سترن
 گل ز نسیم سحر بر زده از خاک سر
 کز اثر لطیف او این همه اعجوبگی
 فیض کرمسای او کرده ز نفع ریح
 راست بودای عبید آنچه که سعدی بگفت

گل همه خنده زنان و جد کنان شاخا
 رشک فلک شد چمن از گل و سمن و ناز
 زین همه ظاهر نگر صنعت آن نغمه کار
 وز قلم صنع او این همه نقش و نگار
 زال جهان را از نو گلرخ عذرا عذار
 رحمت یزدان پاک باد بر صد هزار

برگ درختان بهر در نظر هو شیار
 هر درقی دفتر است معرفت کردگار

رخت چون بصر آورد بهر نور پاش از دور
 دشت و کوه شد گلشن باد و آب شد روشن
 هر نفس به بین دیگر گونه گونه رنگ ایدر

روز را فرازش شد کاست شوکت و بجز
 هر خرابه و گلشن چون چمن شده معمور
 در هوا یکی بگریخی خس در اداستور

۷
 جمع در همه معنی مرید
 در خرابه عمارت
 طبع بهار
 همه دفتر و دفتر
 وزیر و معتمد و دانی
 عذرای ملک برج
 خلیفه است که آن را
 بصورت نخستین
 که تو نه گفتم در دست
 در دفتر خود نو دهان
 همه که کرد
 شایه تاریکی
 شایه توان و دانشنامه
 ۱۴۱۰


رودلیف . را

<p>هلاکی بسوی چسرتا بناک نگر به تیر غمزه چنان گشت سینه ام مجروح ز خون لاله رخانیکه زیر خاک شدند اگر فلک نه خیالِ هلاکِ ما دارد ز بس به بادِ بهارِ سیت بر قطره نشان</p>	<p>بشرط آنکه به بینی چشمِ پاک نگر به بین قاتلِ خودت فیه لاجراک نگر بخون تر آمده لاله برون ز خاک نگر چراست نیزه بکفِ فلک سماک نگر نه گل که آتشی آمد برون ز خاک نگر</p>
--	---

جمالِ دوست چو خواهی عبیدیا بینی
 چشمِ پاک بران رویِ تابناک نگر

<p>ای بت سیمین بدن ماه لقانوشبار دشت گلستان شده کوه شده لاله زار بلبل آتش زبان چپامه نوروز خوان</p>	<p>خیز و بصر اگر اکامده اینک بهار باد شده مشک سینه ابر جواهر شمار صلصلِ افسانه خوان چنیاگر دل شکار</p>
---	--

له
 در اینج حرکت د
 جنبی نیست
 له تصور ملک ران
 است و آن تاره دنی
 است در آن دایره
 ران گویند که در جوش
 تاره و کوه است که از
 نیزه و دانه و دمار
 ران را اسلک بر
 سر زخم تاره دنی است
 ولی در جوش جنبی
 نیست بر در دهان
 بیاند
 سبب
 سبب بیا و خرم
 سبب

	<p>نودارست عکس روی دلدار هم او صورتگر نی کلک و پرگار که از بیرنگ مرزد رنگ بسیار برون آمد هزاران نقش و بهجاری بمانی چند در کثر - گرفتار</p>		<p>همه گیتی ست آئینه که دروی هم او صورت هم او بیرنگ پرداز عجب بیرنگی است اینجا ز بیرنگی بری از نقش و صورت بزن خرگاه در میدانِ حدت</p>
	<p>عبیدی بگل از رنگِ دی بس بهر سو جلوه گرین صورت یار</p>		
			

ملک رنگ بون
روشن و قاعده و
رسم - راه و جاده

صبح گاه در خا و در جان من نکوبنگر	شاگمه بمغرب در عکسها به بین از نور
شاخسار چون کنار پر نوا می موسیقاً	از هزار دهم از شارب ز بر بط و طنبور

ای عبید نگبرین نقشش چنین رنگین
این همه شکر است آئین قدرت خدا بطور

الا ای ساقی فرخنده دیدار	ازان باده بده یک جام سرشار
چند گره جره زان شیخ اسلام	بستی فی سرش ماندند دستار
چنان رقصه بپا در جوش سستی	که دست نشان شود هزست و هشیار
ازان باده کنم سرست و پیخود	مرا بان با خودی خود به مگذ آش
بخش این پرده ظلمات از پیش	که تا جلوه کند زان نور انوار
سخن تا چند از بنگاه ناسوت	نقاب از جهره لاهوت بردار
خدا را زین طلسم ده رهائی	بخش پرده ازین سربسته اسرار

له
نزدیک فرزند
که نام از دست
کده ای نازده گینه
که حرمتش در شرف
یعنی نیز در دست
است و در قفس میکند
شاهای زان و بیغم نمی
مقدم می شود چون ازین
شیرستان ز غنی
حق آئین سر و سر نو
دارای و دورانی +
آئین سر و سر نگذار
در جوار است که لا یوت
یعنی خدای بنیسه
شماره یک در آخر
کتاب رجوع شود

<p>دل ز جهان سرودش سوزش نپسان هنوز لیک ز رفت از دلم عشق جوانان هنوز روی سیه دارم از شامت عصیان هنوز گرمی دارم نهان از تپ بجران هنوز برخ او هست دادیده حیران هنوز خشک لب و چشم تر در غم جانان هنوز در خم هر بیچ او جانست پریشان هنوز</p>	<p>عمر بپایان رسید فتنه خوبان هنوز قوت عهد شباب رفت و شدم بیکه پیر موی سیاهم سفید گشت بر پیری ولی آتش شوق ارچه شد سرد ز آب وصال ترک تنم گفتم جان در عسم آئینه و خشک و ترم هر چه بود رفت بباد و مرا برده پریشانی از گیسوی او شانزگر</p>
	<p>بحر طبیعت ترا گرچه به پیرست خشک لیک هدای عبید لولوی غلطان هنوز</p>
<p>ز نکست گل و ریگ نیست باد عنبر نیز بکن بدشت تماشای سبزه نوخیز</p>	<p>بهار آمده گلزنای می بسا غریز بخواه شا بد نوخیز دگیر باوی حوام</p>

ردیه • زنا

خون که از دیده چکیدست شرابست امروز	دل شوریده نمک سود کبابست امروز
اشک گلزنک مرا زنگ شرابست امروز	تارِ رگهای تنم تارِ ربابست امروز
دامن اوز می ناب نیا لوده کنم	ساقیا گر چه مرا عهدش بابست امروز
شب بان لطف مدارات بزمم جاداد	بواجب شیوه او بین که عتابست امروز
جای کیمرفت چو دزنامه اعمال نماند	هر گناهیکه کنم عین ثوابست امروز
دی خیال رخ گلفام بچشمم جاداشت	اشکم از دیده روان جوی گلایست امروز
جان من ساز سفر کرد پی تو دلخیش	زود تر آئی که او پا بر کبابست امروز

له برای دواع
کردن باد-

ننگ ناموس عبیدی ز تو گشتند دواع
رخصت صبر و سکون طاقت تابست امروز

بوسیدن پای گشس دارد لب من آرزو	مس کردن خاک درش دارد جبینم ملتمس
چون گل وی و چون خار من عیسی وی بیمار من	صد فخر او صد عار من و چون شکر من چون گس
جز در غم آن ماهر و لغوست اگر داری غش و	غیر از هوای روی او سوست اگر داری هوس
این خانه نشد ترا بهر دور و ز بی نیست	دریاب این کجرف اگر در خانه کس کجرف بس
کلب سیه منقار من بمصورت زار آید	آنگاه بینی نغمه اش با بلبل شیرین نفس
کی نظم من هرگز رسد با نظم حافظ آنکه گفت	با دصبا که بگذری بر ساحل و دوارس
رنجیست فکر شعر اگر طبع روانی نیست	رنجی بود اندر سفر که روی آری بی فرس
سی سال شد در غم بستم پاسبان رخ و مخنتم	آری بود شیرین نفس مرغیکه باشد در قفس

دل بر کن از مهر کسان لب بنداز میخ خسان

هزبان عبیدی گوی بان الله بن باقی هوس

در غم زلفت تو حالیست پریشان که پیرس

بر رخت آینه دل شده حیران که پیرس

له جان
ص مدح
پست فزاید

نزد رخت دل شده چون آینه حیران که پیرس

له اسب نژد
له تازیانه
له قات آب
له اسب بند

<p>بریز باده افرنج در بتورین جام ز باده دفع کسل کن اگر خرد مندی علاج طبع فسرده بجوی از آبی ز بکه اشک فشانم بهجر آن دلدار گرفت ز ابد آب آتشین در دست گرت اراده صلحت جان من بشین</p>	<p>که هست عهد هاپون دولت انگریز چو خنک طبع ترا کند بزن مہیست که هست آب بشکل و طبع آتش تیز روانت زیر گریبان من یکی کاریز ز آب آتشی بزد خرقه پرہیز درت اراده جنگست مر جابر خیز</p>
--	--

برای درد غم دل عبید یاست دوا
اگر چه شعر تر تست بکه درد آئین

رولیف سین

<p>دل مسجدت گت س ای اہل دل فریادرس</p>	<p>مگذارتا مسجد رسد کو تہ برین سگ کن مرش</p>
--	--

ردیف مین

<p>در جلائی عقل جوئی بمردم دیوانه باش خواه در مسجد نشین و خواه در تبحانه باش در گداز و سوزِ باطن همه پر پروانه باش با پریشانی بزلفش بسته دل چون شانه باش فارغ آنکه از شراب ساغو و چمانه باش</p>	<p>گر صفائی قلبی بجای طالب میخانه باش صفحه دل را ز نقشِ غیبه حق پر داز زود سوخن چون شمع در محفل نه کار عاشقت بر رخس چون آینه نظاره کن با سادگی مست جاوید از نیش آب چشم مست یار شو</p>
---	---

یاد دار از موبد شیاری این کت عبید

هر چه باشی باش اما اندکی دیوانه باش

<p>بر غم زاهد سالوس بنی ریامی باش برای دردِ جگر خستگان و امی باش برو تو منتظر رحمتِ خدامی باش</p>	<p>بنوش باد صافی و با صفامی باش مباش در پی آزار و گرتو . توانی اگر بحسن عمل کیست زاهد را</p>
---	--

تا بران عقد لای نظم افتاده
 خنده گل بگلستان چو دروزه دیده
 گفت از کاکل من بر تو جفا چندان رفت
 نقد جان دادم و آن قیمت وصلش کم بود
 سر و مهری زمان کردم اسیر دولی
 آن سیه کافر بدکیش که زلفش نامند
 فتنها کرد بپا و دستم تازه دگر

بارم از چشم من آن لولوی غلطان که می پرس
 گر بیا کرده چنان ابر بهاران که می پرس
 گفتم این شکوه درازست بیزدان که می پرس
 گشته ام من ز چنین کار پشیمان که می پرس
 دارم اندر جگر آن آتش سوزان که می پرس
 آن چنان برودل از گبر و مسلمان که می پرس
 گلهام دارم از آن زگرستان که می پرس

با ختم دین و دل و عقل عبیدی در عشق

گشته ام آه چنان بی سرو سامان که می پرس



ز جوشِ عشق در رقص اند ذرات
عبیدی بی می و پیمانہ میرقص

ردیف ضاد

شدست سرخ سرشک من از شرابِ عوض غبارِ دل شده حاصل ز زلفِ مشکینش بدست آرتو جامی ازان می روشن نظاره رخ جانان کن و کتاب گذار خونِ فکند زان لب می چه خوش بدست	دل برشته شوریده از کبابِ عوض نصیب خاک مرا شد ز مشکِ نابِ عوض که هست در شبِ یخور آفتابِ عوض که هست مصحفِ رخساره از کتابِ عوض خوشی چکیده ازان عارض از گلابِ عوض
---	---

ز وصل یار بدنیای دون مشوستان
سراب نیست عبیدی گوی ز آبِ عوض

اگر توفیق گیسوی عبّری خواهی	پگاه خیز و برو هم صبا می باش
بگیر راه فنا باش زنده جاوید	تو از طریق فنا طالب بقای باش
براه عشق چو پوئی بهل تن آسانی	برنج هدم و باد در آشنای باش

اگر چه نیست وفادر نهاد یار عبید
تو جان نثار و وفا پیشه در جفای باش

ردیف صاد

بکش جامی و در میخانه میرقص	بزن هوی و بپاستانه میرقص
بزن خنده بوقت موت چون شمع	بگاه مرگ چون پروانه میرقص
بروی مهر هر ذره بر قصت	بگوشش نیز ای دردانه میرقص
بپاکو بیت یکسر جمله گیهاں	تو گر فرزانه دیوانه میرقص

له گیهان بکاف
علی برون ایشان
دنیاد جهان و در گار

<p>بی آگهی یار ز سوزِ نهان چه خط بی روی خوب یار ز بلغِ جهان چه خط صیدی نمی زنی تو ز تیر و کمان چه خط</p>	<p>شرطت یار را که ز سوزت خبر بود با وصل یار حسا به از گل بود مرا باری شکار ابر و مژگان بکن دلی</p>
	<p>بایار ز ندگیت عبیدی به از ششی گر وصل یار نیست ز ملک جهان چه خط</p>
	<p>ردیف عین</p>
<p>از کار خویش گشته مگر شمسار شمع دار و بدل ز گلرخ اوج خار شمع شب تا سحر گشت چسبین اشکبار شمع سر تا پایی سوخته در انتظار شمع</p>	<p>گریان بمحفلت چنین زار زار شمع گل کرد داغ وی بگستانِ خن شمع مانا که هست سوزش پروانه را اثر رونق فزای بزم نشد آخر آن نگار</p>

رولیه . طا

جز وصال یار پیشم دین غلط دنیا غلط	جز تقای جانِ جانان این همه سودا غلط
هست باطل آنچه ما گوئیم این خوبست و نشت	هر خیالی را که ما داریم سرتاپا غلط
نیست جز هستی مطلق در شو و ن تفقیر	هان کن ای چشم حق بین قطره بادیا غلط
این همه اندیشه سود و زیان محیبت و بیچ	هر چه داری جز خیال و دستای انا غلط

جز وجود حق عبیدی جمله او باست بس
حرف یک باشد صحیح و جمله دان اینجا غلط

رولیه . ظا

رخ زرد را ز رنگ گل ارغوان چه حظ	دل پرمردیه را ز گل بوستان چه حظ
عهد شباب و قتال فروز عاشقیست	در پیری ای حبیب ز عشق جوان چه حظ

	دزد معنی بر نتابد روشنی طبع من شیر و انرا ای عبیدی هست چون دشمن چرخ	
	ردایه . فا	
گشته ام از فراط غم تیر بار اهدف کُشف کجای شود بر تو رموز وجود مست شراب غمش باده بریزد بخاک ذات محمد بود غایت خلق جهان روح تو در ناشتا لیک تو از بهر تن	بسکه کشاده کین فوج غم از هر طرف تا بحجاب اندری در حُجبت چون کُشف رقص بپایم کند بی نی و قانون دُف دُرّ تیمیست دان گوهر این نه صدف گشته چون گاو و خر سُبّه آب علف	
گشته زار و نوان در غم دنیا عبید ده که برین پیر زال هست ترا این شغف		

له گرسنه
له ضعیف و
تاوان بچاره
له غش و بیگي

بارد کجا ز دیده دُر شا هوار شمع

از گریه ام و گریه شمع است فرق نیک

سوز دلش مگر پس مرگ من ای عبید
پروانه چون بسوخت شود دلفگار شمع

ردیف غنین

همچو شمع زیر فانوس است اندر تن چراغ
لاله حمرا چو روشن کرد در گلشن چراغ
کی برافروزد دلا در خانه بی روغن چراغ
خنده از بس میکند آری که مردن چراغ
شور عشق افروخته در وادی این چراغ
زیر فانوس است یا گونی تیر دامن چراغ

دراغ دل فروخته در سینه ام روشن چراغ
از فروغ باده اینک تیره دل روشن کنید
وقت فکر شعر باید در کشتی بسامی زمی
چون ز حد اسباب شادی بگذرد غمزه مشو
تا بسوزد، همچو پروانه پروبال کلیم
ساقِ سیمین می در خشد زیر شلوارش چنان

نهانت آتش عشق تو در دل مشتاق
 بترسم آنکه بسوزد ز آتش شوقم
 زهر عشق مجور در کتاب و دفترها
 ز مار زلف نیندیشم ارشوم مسموم
 دلاز صوفی سالوس پر خد رمی باش
 فروغ حاسد کم مایه پیش فضل نیست
 بنات ذهن کشم ز آنکه قدر دان نبود
 ز فیض طبع بود نظم شکنینه من
 بگیر معنی تر آن گذار طاهر لفظ
 خوش از مان فراقم که بوی وصل دروست
 دلاز فکر جهان می شوی سبک آزاد

چنانکه آتش کاس من در و نه چتماق
 بنامه چون بنگارم حکایت اشواق
 چو درس عشق گرفت بستی این اوراق
 که هست از لب لعلش مرا بهین تریاق
 که هست صوفی از رق لباس بس ز راق^{له}
 که مبر برهنه ز نورست پیش خور به محاق^{له}
 چو داندی که گشته نبست خشیت^{له} الا ملاق^{له}
 سلیس و متنوع و سهل و صاف بی اغلاق
 گرت خرد بود از شیر برگزین قیماق^{له}
 بد از مان و صالم که هست بیم فراق
 گر از تقید کثرت روی سوی اطلاق

له حلیله باز و دغایان
 له شب آبراه
 نهی که راه نشیند
 له دایه یک نفر
 خور ازنده بگو کند
 دانه خور ازنده بگو کند
 له نهی که راه نشیند
 له دایه یک نفر
 خور ازنده بگو کند
 دانه خور ازنده بگو کند

ردیف قافیه

<p>زرد رخ و اشکِ سرخ آمده برهانِ عشق هم ز سرِ عشق بود جنبشِ روزِ ازل خونِ جگر خورنش گشت غذا تا بد میکنم از سرِ بدرِ شورِ جنون را ولی عشق خلیفه کتابِ مکتبِ داین دست هر چه که خواندم ز علم جمله فراموش شد دارغ دلم کرده گلِ اینست تماشا بست</p>	<p>خشک لبِ چشمِ تر این همه سامانِ عشق هست برین کائناتِ منتِ احسانِ عشق هر که بخوان الم آمه ممانِ عشق شورش تازه دبدب شورِ نمکدانِ عشق جانِ حزیتم بود طفلِ زباندانِ عشق تماشده ام درسِ خوان من بدبتانِ عشق کیست بیاید کند سیر گلستانِ عشق</p>
--	---

لاله درویشی
 طه این تورا
 طه بجای می بینی
 دکان شراب ۱۲

مستی جاوید گشت حاصلِ اوای عبید

هر که چشم لذتِ حشر از جانِ عشق

ردیف کاف

دلم ز آتش خوی تو هست در تپاک
 ز مار زلف سیاه تو من شدم مسموم
 مگر تو پاک نداری ز پریش محشر
 دویدیل هر شکم بزیر تابسمک
 درخت شور کند افتخار بر صندل
 تنور سینه ز طوفان نوح یاد دهد
 کشید فوج خطش بر سر ضوا کت و
 چه فائده که زنی کله نک بکاخ بلند
 هلاکه از سر کوی تو سر نیز تا بم
 چو بر شود شراره پر شراره من

دو چشم مست تو در قتل عاشقان چالاک
 بده ز لعل لب بسدین خود تریاک
 چنین که گشته در قتل عاشقان بی باک
 رسید آه جگر تاب من با دوج سماک
 ز شاخ تازه آن گر کنی گهی مسواک
 حمامه چو کند نوحه بر درخت اراک
 چو لشکری که فریدون کشید بر ضحاک
 چو خوابگاه شود آخرت به تیره مناک
 گرم به تیغ زنی در کنی به تیر هلاک
 ستارهای دگر بگری تو در افلاک

له مرغان
 له باجی که زمین
 بنفشه قد با بران
 قرار دارد
 له ملک رانجام
 شاه ایت شجران
 صفت ترجمه ارکست
 که از آن سوک
 سازند ۱۳
 له کوز
 له دوازده ایام که در
 خنده پیدا شوند ۱۲

<p>که هر یکیت چو فانوس و شمع روشن ساق نظیر او نتوان یافت در همه آفاق بد لبری و جمال از همه توئی سباق طباق سبعة الوان مجوز سبع طباق که بهترین نصائل بود گزین اطلاق مرا بابل زمان می شود چگونه و طباق زبانست پُر ز محبت دست پُر ز شقاق</p>	<p>بهر دو پایه پخته زیر جامه اش بنگر نگار من که بحسن جمال فاق الكل اگر چه طفل سبق خوانی ای گزیده پسر ز دهر کاسه سیه چشم نعمت از گولیت دلاست خلق حسن ز یور فضیلت مرد بصورت آدم خاکی بسیرتند چو دیو دلیست پُر ز نفاق و زبان پُر از آرم</p>
--	--

برای رزق کمن زرق و شید چون اعط

عبید تکبیر کمن بر مهیسن رزاق

کله کاسه سیاه کاسه

سیرم اذن سیاه

کاسه یعنی نمک و نمک

پورهای جایی

سازد گرد روی

آن کاسه سیاه

چون بیند خواند

خواه بگویش

کله نفاق و مایه

کله شرم و جیب

کله دینی و نفاق

کله حیل

کله غرور و غیب

یک محرکست اینجا زوستان همه جنبش یک تصور سازج بس دلا ز بهر من گفتمش که بیمار کی شفای من باشد هان شب جوانی رفت صبح شیب ظاهر شد واعطار هم نما چون بطنز گفتم گفت	گر محرکی نبود از کجاست این تحریک بحث منطقی بگذار ترک کن همه تشکیک مُمرَضُّ انا گفته این من هوشنیات فکر زدن دانا وقت کوچ شد نزدیک ضلل لهُوی ایاک یافتی من یحذیک
--	--

گر میا کنم تنها در غم تو من شبها
ما سألنی قط یا عبید ما یبکیک

رولیه • لام

بن رسید تو یک سبوح ز غزل اگر ز سر که همی کند می شود دندان	نگاه بان تو باد احسان ای عزوجل زبان مدحت تو کند شد ماز غزل
--	---

له من که یاری
و بهر کجاست یک
چو ز شفا و بهر
له ای جان بود
هوس تو اگر کرده
کی استیادت یک
له زمین نیچ
با کسی ای
عبود چه تو را
بگو یاند

<p>کنون ز آب حیات لبست بکن احیا بگفته که زنی مرا به تیغ جفا شون تست بهر جا تراهی بسینم</p>	<p>فقد قتلتنی غیلاً بلحظک الفتاک کرا به تیغ زنی زانکه لیس فی سوالک بهر چه می نگرم من اسراک فیه اداک</p>
<p>بعقل و فلسفه کی میرسی بر وجود عبید یاست مرا این مسئله بدون زاداک</p>	
<p>یا غزال ترمینی کم تلحظک الفتیک اختفی محیاک تحت شعرك المظلم گشته ام نوان و زار زرد و لاغ و بیمار شفته بجز ک جسمی صرت ناحلاً هیهات ترک چشم فغانت ز دچنان ره اسلام گفت عارفی با من دلبرت بر داری</p>	<p>داد و زان دو ترک تو کار ثنانت چون تاجیک درد و چشم من آغ شد جهان همه تاریک اعطی دواء من رشف ریقک من فیک گشته ام خلال آساز و لاغ و باریک ترک پار سایهها کرد زاهدت سیک حیف من زود و درم او ز من چنان دیک</p>

بمذاخره فایزوت
 نالمانی نام کنشی
 شمه در وجودم بر تو
 فوئی نام نیست
 شمه بهر چه از دخت
 اداک نگاه بکن تو را
 دان کی بسینم
 شمه ای تو در دل تو
 مراست خواهی
 غزیت تار سیدی
 همه چهرات در زرد
 موی تار پوشیده
 شمه از آب دانت
 داروی من بد
 شمه آه که دردی تو تنم
 زان زود و لاغ و درم
 به باب

گوش بنواز ز آواز دشت رود کنون
بتکی سنگدلی د لبر کی شنگولی
دل بدان خوش کلکوبند و ز داغظ مشنو
ساغری از می در غم بکفم نه ساقی
هان شبستان دل تیره زمی روشن کن
باد نور روز کنون از مدد ناسیه بین
عطر بیزست هوا و بشامت هر شام
زلف چون مار سیه آمده تا ساعد او
خوش مدیثی ست ز گیسوی مسلسل داغظ

یکی گوشه نشین بامی و یک رود دگل
یا سیمین روی د سمن بوی دیمینه کفل
سخن بمیزه و هرزه دیاوه کلل
تا غم دهر شود از دل من متاصل
لاله افروخته در دشت بهر سو مشعل
فرش انداخته در دشت و جبل از مغل
نفحه طیب رساند ز بشام و مندل
ساعده سیمی او هست گمراز صندل
که یکی هست چو مرفوع از ان یک مسل

طرز نو در سخن ایجاد عبیدی کردی

نتوان یافت بدیوان کس این طرز غزل

ملک کوکب پر از شمع
ستاره دشت پادشاهانه
ملک گلشن صفا
ست در هر آنست
یعنی بچه کاوش
ست اما ابرو نیان
یعنی سر کی محبوب
بستمال می کنند
ملک در نظر مسلسل
در فراق آدمی کداز
اقلام مدیثان
منقبت تو در نگار
بوده شد ۱۲ من
ملک بختیج
کتاب در جع شود

<p>ز شک آهوی چین عطر خوی تست عوض و گر رسید بن چای مزرع سلامت بزرگ همسر راح لطیف ریحانی حقوق شکر تو بر من فزون ز قنطار است بشکر هدیه شیرین تو ز من بپذیر مقابل عسل تست این عنزل آنگه</p>	<p>ز شهد خالص بنگاله خلق تست بدل ز چای پیکن و آشام الطف افضل بهوی روکش رند و بشام و هم مندل ادا کرده ز بانم بقت در یک خم دل عجاله دوسته بیتی همی بطرز غزل مقابل عسل آید گهی اگر حنظل</p>
<p>چنانست این غزل بمیزه عبیدی را متی زمعنی دبی ربط و یاوه و مهمل</p>	
<p>رخش بر تاخت کنون خسرو خاور بحل در چنین موسم خوش خیز و بیاد ربستان در چنین فصل نباید که نشینی بیکار</p>	<p>رشک میوشده از سبزه و گل دشت و جبل بانگ آفر خوش و شیرین سخنی دست و بغل از می و مطرب و ساقی بهر از طبع کسل</p>

سیلابِ اشک گرچه روانست در کنار
 پنهان ز بهیست در دلِ عشاق عشق را
 آمد غبارِ پشت لبِ سرخ تو پدید
 و اعظم را بر ترکِ محبت گفت لیک
 پریدش اسیر کندت دلند چند
 مرغانِ آشیانِ فرازین شوندست
 هشیار باش تا پنجره از ره شله
 جانم نمود سازِ سفر در غمت ولی
 باشد گهی به منظره چشمِ جاکنی
 ما را ز بارِ فکر جهان کرده خوش رها
 اندر دلم چگونه بود جای عشقِ غیر

اما فرد نشانده نه باری شرارِ دل
 چون تارِ برق میرود اندر دیارِ دل
 از بوسه بده که بشویم غبارِ دل
 ترکِ محبت کجا اختیارِ دل
 گفتا که مشکلات که گرد شمارِ دل
 گر نغمه کند بر نرم هزارِ دل
 در مرتعِ هوا شتر بی مهارِ دل
 کرده خیالِ تو نه سفر از دیارِ دل
 ای آنکه جا گرفت اندر کنارِ دل
 پیکانِ ترا چرا بشماریم بارِ دل
 در پرده دلست چو او پرده دارِ دل

له قوی دل
 له جلاله

له یونی دقت نه
له توکه مارا یوړی
پې چې کس ناخوش ما
شفای بخشد

ساقیا زان صاف می چون سلسیل	کن خمی یکباره بهر ما سبیل
زان می نوشین و شیرین چون عسل	کاندرو باشد مزاج زنجبیل
مار سلاست یا مار معین	زاب کوثر و صف او باشد دلیل
ده ازان می کش بود خرطوم نام	دامن ابرست چون خرطوم بیل
چشم بیمار مرا بیمار کرد	ممرض انت فمن شفی العلیل
در گلویم سرمه میریزد مدام	بنگرم چون سوی آن چشم کحل
آتشین چهرت بستم گلکده	نیست این آتش کم از نار خلیل
زنده باوید ماند و ائسا	هر که او در عشق جانان شد قتل

فکر زادره کن اینک عبید

کاده نزدیک تر وقت رحیل

از خون دل شکفته چنان لاله زار دل

باری خیال یار بیا بین بهار دل

روشن کند جان و روان لکش هوای صبحدم
 برخیز از بستر دلا برکش نشید دلکشا
 زو جان بهالد در بدن غنچه بخند و در چمن
 خاک سیه بین زر شده آبتن عنبر شده
 جان را دهد ذوق و صفات را دهد نشو و نما
 بین خست ابی سیتن کیونکن بشنو سخن
 جانان صبحی ساز کن بزکیشان آواز کن
 ای زله خواران جهان از خوان فیض آسمان

هان جان دهید ای عاشقان بر رونمای صبحدم
 مرغان شده دستا نسر اخوش بر هوای صبحدم
 گل پاره سازد پیرهن هست این صفای صبحدم
 پرگونه گون زیور شده از کیمیا صبحدم
 رخ را دهد نور و ضیا روشن لویای صبحدم
 اینک خروس بانگ صادق گوی صبحدم
 قمر صراحی باز کن می ده برای صبحدم
 گیرید بهر خوشش هان اده صلا صبحدم

هان ای عبید تیره جان هنگام فیضت این زمان

دل را منور ساز از ان روشن بقای صبحدم

گفت می بینم و گل می پرستم

گفت می نوشتم و نل می پرستم

گر ظاہرست لیلیٰ هست آن خلاص
گیرند فی المثل چو عبیدی عیار دل

ردیف مہم

نہ من جہنم ترا دل رہا می پرستم	کجا جز تو جانان ترا می پرستم
انا الحق زند پیش روی تو ہر بت	نہ بت می پرستم خدا می پرستم
شون و فنون ترا می شناسم	بصوت ہم اندر صدای پرستم
ز تو باز خمیہ نم بود در گریزم	ترا می ستایم ترا می پرستم
چرا ہنچو حر با پرستم خور را	من آن مبداء ہو رخشای پرستم

عبیدی جزا و قبلہ گاہی ندارم
گر آتش دگر من ہو امی پرستم

<p>ز زردی رخ و از اشک سر خم لعل و زهر حاصل بگوید زاهد دلبر که بی چون و نشاستی همه زانم شدای دلبر چو تو از آن من گشتی</p>	<p>بمجد الله ز فیض عشق گنج شایگان دارم چنانش بی نشان گویم چو هر جاز و نشان دارم نگارا چون ترا دارم همه ملک جهان دارم</p>
<p>دلی دارم عبیدی که ز غمش سرمایۀ دارد چو این نقد گران دارم فراغ از این آن دارم</p>	
<p>گر چه آزاده ام انداز ترا بنده شوم یکی غمزه ز تن جان در دادم بر بود هر دوش شیوه نو آفتی بر جان آرد دفع ستمش نتواند که کند پازهری بنده ام ساخت و کرد از دو جهانم آزاد مست شب بودی فردی بهار دلخوش</p>	<p>شیوه دلبری و ناز ترا بنده شوم عشوه غارت جان ساز ترا بنده شوم چون نه طریقه ستم انباز ترا بنده شوم نیش آن عقرب بهوازه ترا بنده شوم سرو آزاد سلفم را ترا بنده شوم مستی نشه بگمازه ترا بنده شوم</p>

سجده جاری زده است
سجده غمیان دارد
ظلمت کبریا بر من
چو از آفتاب میسوزد
بی پرستش نه آید

گفت بزمار چون پروانه سوزم	گفت در گل چو بلبل می پرستم
نه در گل هر خس و خارا ندرت جاست	از انت در عز و ذل می پرستم
رخ و زلفت همی جویم بویم	نه گل خواهم نه سنبل می پرستم
بهر جز و جهان مهر تو ساریست	از ان هر جز و دش ای گل می پرستم
منم هر مست جام و حدت ای شیخ	نه قل خوانم که قفل می پرستم

پرستم نور و ظلمت ای عبیدی
گمش روگاه کاکل می پرستم

چهار عشق تو ای مایه روح و روان دارم	رنجی زرد و تنی لاغر دلی سوزان دارم
دلی بس ساده و آذاده دارم از غم دنیا	سر و کاری چو بآ آن ساده روی نشان دارم
دل سوزانست در پنهان و چشم اشک یز است	نشان عشق آن دلبر نهان هم عیان دارم
قد خمیده ام را از حقارت منکر ای زاهد	که ربطی معنوی در این بان ابرو و کمان دارم

<p> بهشق ساده روی من چگویم تا چها دارم بلا جوین عشقش راست رماننا روی او منم کز باده عشق تو مست جاودان هستم ز طعن زاید بی درد هرگز نشکنم جانان بهر ت عاذم ای جان دیده داردونی دل غنی از هر دو عالم گشته ام از دولت عشقت همه زانم شدای دلبر چو تو از آن من گشتی </p>	<p> دلی بس ساده و پردرد جانی با صفا دارم چرا از درد داد و نالم چه حاجت باد و دارم زمینا و زساغردا نمازین روغن دارم که می دانم نمیدانند که با عشقت چها دارم ز مه گرفته تاملای برین معنی گوا دارم گدای روتیم حاجت چه باشاه و گدا دارم همه ملک جهان دارم نگار چون ترا دارم </p>
<p> نیاز آگین دلی و بی نیاز از هر دو عالم هم چه پروا از جهان دارم عبیدی چون خدا دارم </p>	

یکی عشوه دل و دینم و جانم بردست
شیوه خانه بر انداز ترا بنده شوم

ای عبیدی چه فونست که داری بغزل

که فریب دلم انداز ترا بنده شوم

توان یا بم روان یا بم جهان یا بم خدا یا بم گهی بر صورت عذرا ترا می دلربا یا بم ز به اشیا ترا بینم بهر اشیا ترا یا بم چو بوی جان نواز تو من از باد صبا یا بم که از درد تو جانم بهر دردی دوا یا بم درین گلشن اگر از گل وشی بوی وفا یا بم که از هر ذره رخساره من نور خدا یا بم	بگاه جلوه جانان چگویم تا چایا بم گهی بر صورت لیلی گهی بر صورت سلمی ترا بینم ترا خوانم ترا جویم ترا دانم چو گل جامه درد جانم بهر درد هوای تو چرا نام ز درد تو چرا در مان آن جویم چو بلبل من فدا بروی کنم جان نزار خود چرا از بهر دیدار حسد بر طور بر تازم
---	--

اگر نقد صفا من از جناب مصطفایا بم

عبیدی روکش آینه گردینه صفا

تلخی ایام بجران یکسر بیرون رود
 مذہب صورت پرستی کرد چشم اختیار
 نو جوانا بر کن سالان بچشم کم مبین
 کلبه تار ز لیخار شک فردوس برین
 کار من بانالہ و شیون شدہ لازم مدام
 صورت خوبان دینار از دل خواہم شست
 پردہ کثرت ز روی شاہد وحدت نگن

ہمسخن بامن گران شیرین سخن خواہد شدن
 کیش من ہماستان بابرہن خواہد شدن
 ہر نہال نودرین گلشن کم خواہد شدن
 از لقای یوسف گل پیرہن خواہد شدن
 گر بہ بیت المدردم بیت الحزن خواہد شدن
 این خیال بت پرتم بت شکن خواہد شدن
 تا کہ این اوہام باطل از ہرن خواہد شدن

قند بنگالہ عبیدی میفرستی سوی فارس
 طوطی شیر از این شکر شکن خواہد شدن

جهان را کرد بس شاداب بہمن
 شدہ بر کون فتح باب شادی

گلستان ساخت مشت از آب بہمن
 کہ کرد امسال فتح الباب بہمن

تلخی صبح نظری
 تلخ خوارہ چشم حافظ
 است کہ میفرایند
 و شکنند بہ
 طوطیان ہندوین
 قند بنگالہ کہ بہ بنگالہ
 بہر دور

سکہ نامہ یاد دہم
 فارسی کہ او دم
 زمستان میشود
 سکہ فتح الباب دل
 داندای باران ۱۲
 بغاوت و بہمان

ردیف نون

ای کرده در گیاه عیان هر جانان خوشین	دی گشته هر جامه یمان آما بخوان خوشین
تو صاحب هر خانه در سجد و میخانه	هم شمع و هم پروانه عاشق بشان خوشین
ای اصل هر پندار تو در سجد و زنا تو	ای در گل و در خار تو از گلستان خوشین
گیتی ز تو دارد نوا فروضیا رنگ دها	هم در عیان بنیم ترا هم در نهان خوشین
زنا پندار شکن ای شیخ دین ای برهن	بین یوسف گل پیرهن رکاروان خوشین
ای شیخ دین بنگر عیان نور خدا در هر مکان	تا کی یقین داری نهان اندر گمان خوشین

مان ای عبید خیره سر شواز خودی خود بدر
آنگاه بینش جلوه گر اندر میان خوشین

تا کجا جان حزنیم متحن خواهد شدن | در فراقش زار در رخ و محن خواهد شدن

شربت قند از لب ده پی تشکین من

له نجبت آهنگی که
بآن درنگ نکات
از دانه

<p>ایکده شده عشق تو ملت و آیین من خشک لب تشنه کام از لعل عشقم مدام معنی رنگین ست کوه خامه من تیشه طبع صفا بخش من مانی صورت نگار مانی معنی منم مانی صورت - نیم دیدن گل چهر تو دیدن غلست غلخ</p>	<p>از همه ملت جدا کیش من و دین من از لب جان بخش ده شربت تشکین من سنگ تراشی کند خامه چو میتین من صورت بیزنگ او معنی رنگین من پرگردانگار من خامه مشکین من بی تو غلخ خار در چشم جهان بین من</p>
<p>پیر و توفیق دهم پیرو خا قانیم کس نرسد ای عبید طرز نو آیین من</p>	
<p>کامکاران بگدایان نظری بهتر ازین صدق نیت همه کار و ارادت در دل زرد رخ خشک لب و چشم تر و دود جگر</p>	<p>پیش صاحب نظران کو هنری بهتر ازین در طریقت نبود را بهری بهتر ازین سوز دل را نبود پرده دری بهتر ازین</p>

له دار آب رودان
فاز آب یعنی آب گشت
که پر دهنه دریا لغز
فراشته بر بان

بهار یده دُرِ خوش آب بهمن	بهر برگست عفت روی از لالی
نودش باز اینک شاب بهمن	جهان پُژمان بده چون پیرِ فر قوت
مگر بار دشراب ناب بهمن	چراستند مرغان در گلستان
نموده تازه و سیراب بهمن	زمین تشنه کام و خشک لب را
جهان اندر شده دار آب بهمن	چو بهمن خورشید اندر کام اژدر
به بخشیده گزین دشتاب بهمن	زمین در بر کشیده خلعت سبز
بر آورد دست آتش ز آب بهمن	دمیده لاله حرا بکُهار
ببازوی که یابد تاب بهمن	ز نیروی که یابد زور نیسان
کز و یابد فرو فر تاب بهمن	بود جان جهان نیروی یزدان

نیایش کن به یزدان ای عبیدی

که گیهان تازه کرد از آب بهمن

ردیف نوا

ای در همه دیر و دار نور از تو و نار از تو	فراز از تو فروغ از تو بر از تو و بار از تو
جان از تو روان از تو تاب از تو توان از تو	گل از تو و غار از تو خسر از تو و خار از تو
شور سمرستانی زور کفِ دستانی	رنگِ رخِ بتانی نقش از تو نگار از تو
در نشأت انسانی در پیکر حیوانی	در مجمع روحانی شور از تو شرار از تو
در آخسمن و گلشن آتشکده و گلخن	سوز از تو و ساز از تو رنگ از تو بهار از تو
که ناری و که نوری شیرینی و هم شوری	هم ماتم و هم سوری سوز از تو و ساز از تو

ای جان جهان جانان از تست عبیدی را

زور از تو توان از تو نور از تو نه ساز از تو

بیگمان در نهان هر جا توئی تو

شمن مخ بر من تر سا توئی تو

جهان را جان و جان افزا توئی تو

توئی در کعبه و اندر کلیسا

بهری تا در لاهوت گرت عشق بود
 ای که برخوان جفا خون جگر نوش کنی
 زلف تو شام غریبان و رخت صبح مهید
 تلخ دشنام ده زان لب شیرین که بود
 بی خبر از دو جهان با خبر از یار که هست
 سیدی از غنچه لب آن سرو قد آمد در دست
 از سیه زلف چو شب رخ چو سحر نمودی
 ده چه خوبست گهر کا که تمناسفت
 هنر خویش نهفتن بود و عیب کسان

له گشت آروغ
 بر چانه کبرای مردان
 پر گشت لایزال
 نور دیت

مرغ جان را نبود بال و پری بهتر ازین
 عاشقان را نبود ماضی بهتر ازین
 هست در دهر نه شام و سحری بهتر ازین
 بهر عشاق نه شیرین شکری بهتر ازین
 بدو عالم نبود با خبری بهتر ازین
 نخل اُمید ندارد دثری بهتر ازین
 کود عای سحری را اثری بهتر ازین
 صدف طبع نزا ده گهری بهتر ازین
 هنرمزد که نبود هنری بهتر ازین

روز و شب درد عبیدی بکن این بیک خوش
 که بدیوان نبود شعر تری هبتر ازین

	توئی احمد توئی محمود و حامد		
	عبدی هر چه گفت از شرک نبود که جمله لاست والا توئی تو		
	<p>دو ترک عربده جویند بالکان هر دو بخانه دل من گشته میمان هر دو که گشته اند چنین لاغر و نوان هر دو عجب که جا بگر فتند در جنان هر دو که با ختم بسر عشق رایگان هر دو بیک مکان نتوان یافت این آن هر دو ز اشک گشته بران دامن امان هر دو متاع بکمر گر انمایه در جان هر دو</p>	<p>دو چشم مست تو با قوس ابروان هر دو غم فراق و تمنای وصل اودام تن من و کمر آن نگار هم عهدند دو کا فرند سیه کاکل تو بر رخسار همین دو جنب گر انمایه دین و جانم بود متاع عشق بخوابی کران گزین خودی چراست چهره من خشک گرد و جوی پر آب دلا تو علم و ادب را طلب که می باشد</p>	

توئی دامت توئی عذرا توئی تو	توئی خسر توئی فرهاد و شیرین
توئی آب روان بخشا توئی تو	توئی خاک و توئی باد و تو آتش
توئی تیرم نسرا توئی تو	توئی برجیس و بهرام و تو کیوان
توئی مهر جهان آرا توئی تو	توئی ناهید و هم مهتاب روشن
چمن اندر چمن پیرا توئی تو	توئی لاله توئی نسرین توئی گل
همان نفع روان آسا توئی تو	توئی گل هم توئی بلبل تو گلشن
سخن گوینده باموسا توئی تو	توئی طور و توئی نار و توئی نور

عصا و هم ید بیضا توئی تو	توئی آیات موسی و تو ساحر
توئی روح و دم عیسا توئی تو	سه اقنوم و سه قرقرت عشوه تست
توئی ساری بهراشیا توئی تو	توئی باطن توئی ظاهر بهر سو
به تنزیه اندرون کیتا توئی تو	به تشبیه اندری تو مجلس آرا

له نظم برانی است
 بمعنی شخص و اصل
 جمع آن اقامت است
 بیغده ضاری کافان
 به قلم یونان و قلم یونان
 از قلم یونان است
 ذات یونان و قلم یونان
 با قلم و قلم یونان
 ذات یونان و قلم یونان
 این عقیده را در قلم یونان
 با قلم یونان کافان
 الذین قالوا ان
 الله ثالث ثلاثة
 مع تبارک و تعالی

توئی صورت نمای عالم و بس

از خود ایگان چه طرف بر بندی

پیش زیبا رخس بخود دیدن

بهر دید رخ جهان آرش

اینست آئینه حسدای نما

همه گیتی ست یکسر آئینه

که نمی هرزه دل بر آئینه

بت پرستیت منکر آئینه

از جهان نیست بهر آئینه

بین درو بایدت گر آئینه

دیده باید عیبید یا ورنه

کور بیند کجا در آئینه

زهی ز روی نکوت دیده توان وان فرغ دیده

سطاجلاک نهها جاک جوی نوالک مضی ثاک

نه بحر جود تراست ساحل که ابر فیض تو هست باطل

جداک للخلق مسترادنداک فی الدهر مستزاد

مثال زیبا رخ تو هرگز نه چشم دیده نه کس شنیده

لکف جدک کل حین علی البرایا لهی جدیده

عطاک غیث الثری سکیبک لهاک غوثا لوری مصفیه

بهر مکان را یگان کشیده بهر زمان بی طلب سیده

عنه سکتو تو بر و سکتو

نور جان تو درخشید

بخشش تو بر لایحه

و فانی تو فانیات

عنه دست کرم تو بر دم

برافروشان عطا یای

مازه بخشید

عنه ابر کاشش سرخ

بباد داد نام ایش

درشت باشد

عنه بخشش نام از فوکان

تو بر زمین است رحمان

در کم هر سو تو یافان

است عیسی تو را به

از فوکان یافان در فوکان

تو در دهان جان تو در دهان

است بی پایان است

غزل تو گفته بر طرز جامی و سلطان
عبید را بهرت باد فیضِ شان هر دو

ردیو - ها

از همه صورت دهر آئینه	دیده ام روی تو هر آئینه
بر سر آئینه در بر آئینه	از پی جلوه ات پدید آمد
دیده کوشد بگوهر آئینه	از رخت یافت روشنی و ضیا
دل که شد صدق پرور آئینه	از تو درویزه کرده صدق و صفا
چون رخت دیده اندر آئینه	نقد جان رونما دلم داده
تا رخت دیده دلبر آئینه	نزده چشم بر هم از حیرت
گر نظر کرده ام در آئینه	روی تو دیده ام ز هر تمثال

<p>سرپا دفتر حسنّت آن سر دفتر خوبان جوام زود میگویی ز خشم دتند میرانی بود زنگ خودیت خود حجاب چهره دلبر بجو بحر حقیقت چند نشنه کامی ای غافل</p>	<p>ازین دفتر دلم کرد انتخاب آهسته آهسته سوالم را بده باری جواب آهسته آهسته بیگن از رخ جان این نقاب آهسته آهسته برون بر کشتی خود زین سرباب آهسته آهسته</p>
<p>هانا طبع و قادی عبیدی ابر نیاست بریزد در غلطان زین سحاب آهسته آهسته</p>	
<p>گشته خط تو چو آن خال سیه در غم زلف سیه در چشمم سرخ می ریز بجام اسپید شد سیه بختی دائم روزی سرخ منقار مرا طوطی طبع</p>	<p>طوطی بین که پرو بال سیه پنجو شب روز دمه و سال سیه کاده ابر بر شکل سیه بخت من هست چو آن خال سیه زارغ بختت مرا بال سیه</p>

لے نظروای کرد
 و سطر و از شدت
 سر پیش چشم
 جلو بکنند گویا
 آهسته و در آن
 تصور در خان و غایب
 دیده منکس شده

دل حزین تازه جان بیا بد که بوی جان پرور شنیده

و منک یا مصداق آن نغمی که خلق چیده

شیم زلفت صبا چو آرد دل گرفته از و گشاید

الیاک یا مظهر الجبابه آن شگفتی که دهر دیده

فداک یا مستعان روحی تن و روان عبیدم

که می رسد مرا بهر دم ز تو ایاد لنا عتیده

چنان که سر رود و مگر شراب آهسته آهسته

بلی آتش خور و خون کباب آهسته آهسته

شوی دانا چو خوانی این کتاب آهسته آهسته

که تا از نشه گردد دیحجاب آهسته آهسته

چکد از برگ گل ز آتش کلاب آهسته آهسته

بر آمد از تیر ابر آفتاب آهسته آهسته

ازین قصه گرفتش حیف خواب آهسته آهسته

برون رفت از تنم زور شباب آهسته آهسته

ازین خونین جگر نگذاشت چیزی آتش عشقش

بود عالم کتاب صنعت یزدان پراز حکمت

سرت گردم بیای جام می پیا برد ساقی

بوقت خشم خوی از عارض گلگونش میریزد

در خید از تیر گیسوی شگون روی رخشان

من این فسانه هجران بر پیش دوش میگفتم

له بوی خوش

له ای درگاه جانم

بغایت

له خویها

له بزرگ دلی اندازد

و بسیار آرد

له بی غایت تو

اگر مهر و لطف ای جان دل عبیدی خردین باشی
چه چاهها بسکه نغز و زیبا چه نغمه نو نوشنید باشی

با هزار آزار یارم تا همی یارم توئی	کار من زارست تا اندر دل زارم توئی
دوستان از من همی پرسند دلدار تو کیست	بی زبانم ترسناکم گفت می نارم توئی
چاره کارم نیاید از کسی ای یاد دوست	غمگسار و یار غار و چاره کارم توئی
هر چه آرام کنی آرام دل انگار مش	هم دلارام توئی و هم دل آرام توئی
ای دل بیمار یار خوشستن دانستمت	آه از نادانیم در آستین مارم توئی
بیج دانی جامه ات سرخ از چه شد ای سرخ پوش	ز آنکه هر دم اندرون چشم خونبارم توئی

گفتمش من بلبل خوش خوان گلزار توام
گفت گم شوای عبیدی خاک گلزارم توئی

دلی افتاده داری ازین افزون چه میخواهی	ز غم آزاده داری ازین افزون چه میخواهی
---------------------------------------	---------------------------------------

سر نه گوشت چشمش بنگر	آهوی دیده و نهال سیه
گشته ام لاغر و باریک چنان	که بگلم بود آن نال سیه

آه در فکر خط و خال عبید
شد مرا نامه اعمال سیه

ردیف: یا

غزال صحرای جان باشی زمتمندی مید باشی	رمید باشی دودیه باشی ندیده دامن کشیده باشی
زیک نگاهت هزار تیر خا بجانم خلیده باشی	زیک کرشمه هزارا خگر بجان ارم میدیه باشی
لب نوشین انگبین پرده انت حقه زلولوی تر	قد تو شمشاد و یاسمن برگ بر بنادش خمیده باشی
مرض عشقت بجان سید شکیش از دل بدر میزد	مگر ز راه ترحم ای جان بوقت مرگش رسیده باشی
بخت تری با من نیست عند لبست انجین است	بقدر چو سرو و برن چو گل در چمن همانا چیده باشی

قد با سر و دقری با جر اگر آن سبهی قامت
 ازان روزیکه کار من بآن افغان سپرافتاد
 نموداریکه از مته تابماهی پیش چشمت هست
 شیمی از نسیم کوچه جانان هراں کویافت
 شب دروزم بیاوآن در دندان زخانش

بناز و کشرامی در چمن اندر چمانستی
 دلم پیوسته در سوز و لب من رفغانستی
 طلسمی بسته برگنج الهی در نهانستی
 گلی پژمرده مانا پیش او باغ جنانستی
 چو کلک گوهر افتانم دو چشمم در فشانستی

خمیده شد قدم مثل کمان یک این عجب نبود
 سرو کارم عییدی چون بآن ابرو کمانستی

چنان گرم و فروزان چهره اش وقت عتابستی
 این گریه دل نغمه مطرب بود مارا
 برای یار بدستم شراب و هم گزک دارم
 چنان شفتش بتن اندر ماسا سیت میدانی

تو گوئی گرم و سوزان نیمروزان آفتابستی
 تن لاغر درم تارِ رگم تارِ ربابستی
 ز شریانم شراب و از دل بریان کبابستی
 چو جان اندر تن زنده چو آب اندر شرابستی

ز کف دلدادۀ داری ازین افزون چه میخوای
 گر این حقدادۀ داری ازین افزون چه میخوای
 ز حق آمادۀ داری ازین افزون چه میخوای
 طرب ز ابادۀ داری ازین افزون چه میخوای
 دلی پر سادۀ داری ازین افزون چه میخوای

هزاران عاشقان اری ولی هرگز کسی چون
 دل از بند جهان دارسته باشد مبین دولت
 تو حق بین دیده بر سر حسد اجیادلی در بر
 ز روی مهر آن دلبر درون شیشه دل چون
 بعشق ساده پر کار داری چون سروکاری

عبیدی از تنیاید گیر این مصرع دکش

دلی آزاده داری ازین افزون چه میخوای

سرم آواره آن گیوی عنبر نشاستی
 ز مو باریک تر باشد اگر در میانستی
 بجان ناتوانم زان ز غم کوه گرانستی
 چنان بار گرانی بر سر این ناتوانستی

دلم گشته چشمان آن جادو نشاستی
 کم از هیچ اربو چیزی دمان تنگ و باشد
 گران کوهی سرنیش باشد اما از گل نسیرین
 سیرین آن پری پیکر گران و آن کمر لاغر

<p>عرق آلوده بنگر در غضب رخساره سرخش بعشقت شهسوارم جان من غم سفر کرده بوقت خشم بر رخسار خورش بشفاف گها هرا آنچه در جهان بینی ز نقش نیک بدیجیت دلی دارم بسینه پجو مرده در زمین مدفون تو باشی چون شه فرمان رواد کشور دلها همان باد گیران میکنم کز ایشان آرزو داری حدیث این که العلم الحجاب لا کبرای انا</p>	<p>عجب باشد چنان بر آتشی خشنده آبستی بیا باری بتو میش که او پاد در کابستی دلم کلچین گلزار جالش در عتابستی بخواب اندر آتشی بنگری آن جمله خوابستی خیال هر دو زلفش چون ملک بر عذابستی چرا شهر دلم چون خانه ظالم خرابستی همین یک حرف از صد دفتر پند انتخابستی بود صد حیف بر حالت که علم تو حجابستی</p>
<p>عبیدی علم باشد کاشف اشیا مگر چون شد که علمت بر رخ معشوقه معنی نفت ابستی</p>	
<p>ای غزاله تبت رشک لعبت چینی</p>	<p>کم بلحظک الفیثک بالغرام ترمینی</p>

له دشتی زرگزین
 پیر است بوی ناز
 از تکیه کنایان
 طبع پانصد نگاه خیزد
 در عشق بنام سبکی

چه باشد جمله گیتی پیش چشم مردم دانا
 بود این هستی محدود پیش هستی مطلق
 زمی آلوده کردم دامن آن پاکدامن حیف
 بخت عاشقی از عاشقان من منتخب باشم
 ز نیک بد هر آنچه در جهان بینی همه سحیبت
 بود موجود یک آن حق بود پس جمله باطل دان
 چسان در پرده ظلماتی تن نور حق بینی
 نه بینی شاید حق تا که بستی با خود می مقرون

پراز حکمت تو گوئی بهر عبرت یک کتابستی
 چو در آب محیط اندر روان خیل جابستی
 مرا معذور دار ای شیخ کین عیب شایستی
 بحسن و دلبری از جمله خوبان انتخابستی
 تو گوئی خفته دوا این همه شوریده خوابستی
 چونیکو بنگری این نقشها جمله سرابستی
 تن خاکی بروی شاید معنی نفت ابستی
 میان یار و تو خود از خودی تو حجابستی

عبیدی این غزل گفتی بطرز حافظ شیراز
 اگر چند این غزل من نظم غالب را جوابستی

بمعشوق گیسوی پیاپن دلم در تیغ و تابستی
 بیا دآن در گوشش بجای غم اضطرابستی

<p>ای پر تو حسن تو سرمایه زیبائی ای گشته نهان بر ما از غایت پیدائی در عشق تو جان باز دصد عاشق شیدائی کاندر تنق و حدت مستور بیکتائی بر چهره مه تا کی از ابر غطاسائی که طفلی و گه یافه گه پیری و بزنائی که ذره و گه خورشید که قطره و دریائی باشد که نقاب از رخ جانانه تو بکشائی</p>	<p>از عکس جمال تو خوبی همه خوابان را نزد کیتری با ما از ما و نه بنییمت ای مبدأ هر خوبی هر جا که کنی جلوه کی عقل رسد آسجاکی بارگمان یابد در پرده ظلمانی امی نور نسائی رو در پرده امکانی در شان دگر هر دم که در صفت اطلاق که در صور تقیید مشتاق جمال تو دیرست بود جانها</p>
<p>از عارف جامی کن این نغمه عبیدی یاد باشد که کنی منزل در عالم بختائی</p>	

عالم جان نوری
عالم جان

بالفراق تردینی بالوصال تحیینی
 قربکم یسلینی بعدکم یعیبینی
 لحظکم ینشینی وجهکم یروینی
 من سناک تشفینی من نوالک یفنی

که مرا بسیرانی گاه زنده گردانی
 که برو صبر رضوان که بدوزخم سوزان
 از نگاه تو نشوآن و ز جمال تو ریاآن
 از وصال جان بخشی و ز فراق جان کاہی

این عجب غزل گفتم ای عبید در سفتی
 لفظک یقوینی شعرك ینشینی

هر لمحہ ازان شام شان دگر افزائی
 سارست دگر فیضان امی اصل توانائی
 که قمری و گه ساری ای دلبر هر جانی
 که در صف شیدا یان جانبا ز لیلی
 در محفل معشوقان هم یلی و عذرانی

هر لحظه جهان جانان در شان دگر آئی
 زان شان تو در هر آن در ماده امکان
 که نوری و گه ناری هم دگل و هم خاری
 که در صف یوسف شاهنش خوبانی
 در مجمع جانبا زان هم قیس تو هم دامق

بفرز ام ای بسکینی
 دوصال زنده میکنی
 که نزدیک بودن
 بشمار آسایش میدهد
 و دوری از غار غم
 می اندازد که دست
 همه مرشد و براب
 همه کاره سالار است
 میکند و میان مرا
 سیراب میکند یعنی
 غنیمت و لذت آن یعنی
 چون را بیکشد
 که از رفتن رویت
 شفا میدهد از
 دوریت تا به سکنی
 که غم سرائی تو مرا
 ص

این نشانها را هر باشد بسوی بی نشان
 صید دلهما میکند در پرده خوابان هنوز
 نازنینان غمت ادر دل سوزانست جا
 پنجه مغران غمت را در حریم وصل جای
 بردرت اندیشه گشته دست پاچه دانهگی
 بر مکان و بر کین ذلتش محیط و دهم ما
 شانه بر خوان و صالش میهمان عشق را
 ای فرغ روی تو اندر شب تار جلال
 مدعی اکتنا همت از شننا آشنا
 می نماید از جالش هر دمی شان در
 جذب افکنده در جانها چو آن عهد است

وز نشانها پرده بر بی نشان انداخته
 در ازل تیر کیه صیاد از کمان انداخته
 حور جنت را بدوزخ موکشان انداخته
 خامکاران را طمع اندر گمان انداخته
 شحنة حیرت و را بس ناتوان انداخته
 از مکاشش شهره در لامکان انداخته
 استخوان خشک را پیش سگان انداخته
 مرغ سدره را بزیر آشیان انداخته
 خویش را گونی به بحر بیکران انداخته
 آتشی تازه بجان عاشقان انداخته
 شور عشق اندر سر پیر و جوان انداخته

له شتاب زده
 طبع از لفظ کنه که
 یعنی اصل و قدر
 حقیقت و عایت هرگز

الباب الثاني في القصائد

قصيده

در توحید باری تعالی عز اسمه

<p>ایکے سوزِ عشق را در مغزِ جان انداخت ہستی تو عینِ ہستیِ جان و انگہ بعد سلبِ این ہستی ما اقرار بر ہستی تست پروہ دار اندر حرمِ وحدت باشد جلال وصف تو باشد سلوکِ بنات تو باشد ثبوت چہرہ خوبان ز حسنِ خود چو آتش بر فروخت از فروغِ رومی تا بانِ طورِ سینا را بسوخت</p>	<p>آتشِ سوزان بجانِ نیستان انداختہ شہرہٴ عنقا و قاف اندر جان انداختہ از وجودِ ما سوا پرده بر آن انداختہ پس بدوش از کبریائیِ طیلان انداختہ سلبِ ماگوئی سلبِ بردوشان انداختہ شعلہٴ آتشِ بجانِ عاشقان انداختہ آتشِ سوزندہ در نامی شبان انداختہ</p>
--	---

عز یعنی غیر خدا
عز باس بستی آن
که خواست بخ و ملا
می نهند آن لباس
عزمتش کہ خود پرده
شود عی در کشتن
نمودند و نیکیا
مبوب را گویند

قصہ

ورفعت حضرت سرور کائنات صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

سمر: دہ ماہ صفر ۳۰ لکھجریہ

چو شب هنگام اندر پرده این قبه اخضر
 برآمد شکری رومی سلب از جانب مشرق
 تو گویی گلشنی پر سبز گشت این چرخ زنگاری
 ز سینبر ز نتر و ن زسوی و گل و زر گس
 شده زین انجم رخشان فلک شک نگارستان
 دیا برداشت مانی پرده را از روی انگلش
 دیا نقال انس رنجی برای بازی چهره

عروس چرخ در معجر نهفت چهره رخشا
که ریزد خون زنگی عشق را در شب یلدا
در و شکفته کلبا هر طرف چون لوتی لالا
هم از صد برگ وریحان و سمن و زلاله حمرا
که چشمک می زند رنگینیش بر نامه لوشا
نموده نقشهای بوالعجب بر چادر دیبا
زمره گون سرا پرده فرومشتت از بال

۱۵
سیاه و تاریک
و تاریکی اول شب
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵

مبدد هر شوق آن جذبه است کاندرا راه عشق	در دل عشاق زان سوز نهان انداخته
در تک اول فروماند از فرط ادب	شسوارانیکه در این ره عیان انداخته
تا شود روی جهان به رنگ روی عاشقان	طرح رنگ زرد از فصل خزان انداخته
وصف او را چون نگار و کلک کردی طلال	لرزه از هیبت او در بستان انداخته
خواست از وصف گره این عقل بکشاید ولی	عقده مشکل کشایش در زبان انداخته
بهر اکرام متدوم طیف او خونین دلم	ز اشک خون آلوده فرش ارغوان انداخته
از فراز کاخ اجلال تو سرنگ ادب	و هم باطل کوشش را از زبان انداخته
خوش سرودی ای عبیدی چانه توحید حق	نغمه تو وجد در کز و بستان انداخته
نغمه تو هم زبان با نغمه عرفیست کو	لذت آوازه در کام جهان انداخته

له فاعلم و قو و برنی
میان تی

تله سهرای انگشتان
تله خیال پری زواری
جمع جبهه سرب

تله سهرای عیانی
چون ز سیر است



محمد شافع محشر امام جسمه سنجید
چراغ هر دو کونین و طراز هر دو داین است
بشی کاوازه خوش مقدش افتاده در عالم
بخوشیده نم دریاچه سوده ز عیب او
شده خاموش آتشخانه گبران بایران در
تو گوئی آب آن دریا برفت کشت آن آتش
چنان من در رقم آرم بیان معجز است او
بیک بیت صباحی اکتفا زان میکنم ایدون
شدش شق و شدش ناطق شدش گریان شدش راج
اگر احیای جسم مرده بود اعجاز روح الله
تن مرده شده زنده را اعجاز مسیحائی

حبیب حضرت داود رموز آموز مال او حی
فروغ قلاب قوسین سر آرای اودانی
شیاطین جمله وارون گشته و بهما همه روا
بخوشیده نم رود سوده از فرح گویا
فتاده کنکر ایوان نوشه روان بسر از پا
تو گوئی تفت این آتش دوید و سوخت آن دیا
که معجزهای آن سرور بر دهن زهر از احصا
که این بحریت بی ساحل کنایه است ناپیدا
مه از انگشت سنگ از مشت چوب از پشت خورایا
بود اعجاز آن سرور که کرده روح را احیا
ولی از مصطفی شد مرده جا نمازنده ای دانا

قالب طرب و تنی

اندکوس است بطریق

دشمنی العیب کویا

درین قلاب شود ماند

ایشان در اصل آن طالبی

قوس بیانشا را بر لب

نبوی است در درجه قری

سر حاصل نور

سسته درون ارای

میل بر دهن دهن

که ننگان جهان کویا

شده ای سرنگون

شده شکسته

شده عزت در گری

شده شاه و پادشاه

شده پادشاه و پادشاه

بود آن محجزه اعجاز قرآن کوست پاینده
 چودین احمدی پاینده تار و ز پسین باشد
 کلامست آنکه پاینده تواند بود در عالم
 بویژه آن کلامی کان بود پس افصح و ابلغ
 که بیرون باشد از طوق بشر و ز حد امکان هم
 فصیحان عرب در پیش او گشته کم از اکمل
 بشی جز و قدم شد چیره بر جز و حد و شاد
 برون از عالم اجسام و هم از عالم ارواح
 رسید آنجا که آنجا جای جای و هم جهت نبود
 برست از تنگنای لافرس رانده برون امکان
 ز سرده و ز درج و هم ز رفعت رفت بالاتر

چودین احمدی تار و ز رست تا خیرای دانا
 بدادندش کی اعجاز کان پایدالی الاقصی
 و گرنه هیچ در گیتی نباشد کان بود پایا
 که باشد در بلاغت آنچنان در غایت قصوی
 نیار و کس که آرد آنچنان در شیوه شیوا
 بلیغان عجم پیش بیانش حاضر و دروا
 برون بر تاخت تا اقصی جهات از بسجری
 بز و خرگاه بالاتر نه انجبا ماندنی آنجا
 برفت آنجا که بیرونست آن از پستی و بالا
 برون ز خمیه خود بر فراز کشور آلا
 نشسته بر در لاهوت برادر ننگ آوا دانی

له بودم نشوخت
 له مضمون
 له پسندید
 له گنگ دلال
 له یعنی تحریر
 له یعنی بوستان
 بهشت و فرش هر
 در آمد

میان جان و تن فرقت بین گزید دانی
 بود پس معجز احمد بر تبه از همه افزون
 بود شوق قمر اعجاز احمد را نظر از شمس است
 پس ایدون فرق از بحر و قمر چنانست میدانی
 حجر کرده سلامش در حرا از غایت تعظیم
 حصا در دست پاکش گشت ناطق این عجب باشد
 که زنده گشتن آن تن که بوده جان رو باری
 بدست پور عمران آن عصایش آتی بود
 ننگ آساست شمشیر جناب مصطفی ایدر
 چو مهر آسمان بر پشت و مهر نبوت بود
 دلی بگذرا زین هابین یکی اعجاز آن سر

سلمه کمر خا و در حرا
 کوی است در که
 سلمه ایان آیدیم
 سلمه ری و
 سلمه خست

تن خا کیست دون و جان نورانی بسی اعلا
 بسی درجه فزون تر باشد آن از معجز عیسا
 ولیک از چوب شوق بگرشته بمعجز موسا
 که بجز اندر زین باشد قمر خشنده بر بالا
 شجر پیشش دوان آمد سلامش گفت و امنا^{طه}
 ز اعجاز مسیحائی اگر داری دل بینا
 عجب تر آن نباشد زین که گوید صخره صم^{طه}
 چو از دستش رها کردی شدی یک تند از درها
 که آو بار در گروه کافران را در دم محبا
 اگر در دست موسی بود برهان ید مصیبا
 که محکم تر بود از جمله معجز و زهمه اولی

بهین از دولت ذات خلافت یافته آدم
 نبوده سایه ات زیر که گردید از سواد او
 که دریا بدجلال رتبه ات ای شاه دین پرور
 شد در دست من کلکم ز فیض نعت تو ناطق
 عبیدی بی سرو سامانست شایا سوی او بنگر
 بلی در باخته نقد گرامی عمر عصیان
 امیدش هست کو هر که بنده بند ازین عالم
 مدتی تو تمنایم که کافر کفن گردد

شده ذات کریمت علت تشریف کرمنا^{له}
 سودای دل غلمان سواد دیده حورا
 فلک در کنه او حیران ملک از در کب آن شیدا
 چنان کاند کف پاک تو گشته آن حصا گویا
 که جز در گاه تو او را نباشد ملجا و ما^ا
 ز بازارِ عل او را نه سودی هست فی سودا
 تنی دستش ز زاده راه این راه گران پیمای
 شود لطف جنوط از بهر عیشش ای شه^ه الا

له گرامی در شمیم
 سینه چنان بگاه آرزو
 سینه سازد سالان فر



از احمد تا حد فار ق بده یک میم در وسط
 چو احمد غوطه زن در بحر لاشد از سر وحدت
 بود ذات شریفش بحر وحدت صیت محرابش
 ولی دریای وحدت بود در یک قطره مضمر
 ای شاه ملک دربان فلک وزنگ کز بهر
 تو فخر عالمی و مایه ناز بنی آدم
 توئی سر دفتر عنوان هستی زانکه نور تو
 لباس کون در بر کرد جسمه عالم امکان
 وجود فیض آمودت که بود از بد این عالم
 ز خلق این جهان و هر چه در وی هست از کون^ع
 توئی مقصود خلق آدم و از بهر تکریمت

له غنم و ابی دیه
 له هر چه دران است
 له زمین
 له ج کون بنی آدمی

کشاده این کمر سپهر بر آورده ز حبیب لا
 نمانده فرق آنکه از احد تا احمد ای دانا
 رسیده موج اوتاعرش چون جوشید این داما^{له}
 چو قطره قطره زن شد سوی دریاشد یکی دریا
 گرفته کسوت هستی همه دنیا و ما فیها^{له}
 تو شمع مجلس گیتی تو نور دیده عو^ا
 به پهنای ازل تا بید بر ما بیت اشیا
 جهان را اینچنین آراست بهر تو جهان آرا
 طراز گلشن امکان منسوخ چهره غمرا^{له}
 همانا بود مقصود جهان آرای بی همتا
 ملائک سجده کردند از ره اکرام آدم را

ز دانش مایه دار د چه وجدانی نه برهانی
 چو از تازی سخن راند جهان را در شگفت آورد
 سراید چون نشید خوش ستانده از زهره
 چه لانی ای علیدی از زبان دانی که کلب تو
 چو آمد دوزبان مار آمده زان از جان بیرون
 چه خوش گفت ز انانی که راهش را همی پونی
 ید بیضا تو داری لیک ابنای زمان اعلی
 فقیه عشق تخریج مسائل میکند ایدر
 به پیش انجین موبد تو ز انوی ادب ته کن
 بود تعلیم وی رمزیکه سوز و درد تا دلش
 فتاده بیزن روح تو و یک در چه سیر

شمار و سفسطه اگر منطقی گوید ز برهانش
 فصاحت ز و فرایم و نه یعر ب بلکه قحطانش
 هم از برجس درستی کشد ساره ز سارانش
 چو مارش دوزبان آمد چو ابی بی زبان مانش
 چو ماهی نیز بان آمد مکان بر آسمان دانش
 که در دهر بربانت و ز خاموشی ست ز دانش
 چه داند قدر موسی را اگر فرعون و هاشم
 که حکم و علتش را در دنیا بدفت و نعمانش
 که تا روزی روز آموز گردی در دبستانش
 بود تلقین وی علیکه وجدانیت برانش
 ناهم خدا ناک رستی وز چاه برهانش

له
 استادان و فاضلین
 یار چه مقصود سکون
 حقیقت باشد و سب
 هر غفلتی قحطانی گوید
 معنی گفته اند یعر بجان
 فغان کسین کس است
 سر بر بی سخن رانده
 حلقه بچسب
 بچون شود
 حلقه بزان پیر بو
 چه بود ز دانش بیخوده
 دوزخستان از باد شاه
 دشت و دشتی ای بیخوده
 دانش از پیر ده در
 اندر گذار در پناه
 زمان و دلتا در دستم
 آمد و باغات بیخوده

قصیده

سرودهٔ رمضان المبارک ۱۲۹۳ھ هجریه

در نعت حضرت یسایا علیه السلام در جواب قصیدهٔ خاقانی که مطلعش اینست

ه

دل من پیر تعلیمت من طفل زبان دانش دم تسلیم سر عشر و سر زانو دستانش

قصیده

دل من پادشاهی ملک معنی زیر فرمانش تن زارست مشکویش نهم چرخست یوانش
گرفته ملک معنی رانه از تیغ و سنان و انگه نهاده روی برخاکش نه خاقانی که خاقانش
بدیوانگاه او شد نفس کلی خازن والا بود در دفتر او عقل فعال از دیرانش
ز بهی شاه سکندر دل که درویشی ست ملک او خنجر سبکین بی سامان که بی برگی ست سامانش
به بزم دانش و نگارش به بینی صدر و مجلس دلی در خیل نادان گزیند پای ماچانش

له اندردن خانه
دترم سرا
له به به و آفرین
له خوش دترم ارجا
داست
له عقل دفرود
هم پای باچان
رسمیت در میان
در دستان که چون
سکه شاهی کند او را
پیشکش کن که جای
پست است بیکجا
و اسیدانه در مالک
کوشش را بست
سزیه باشند

هیولی هست تعبیرش که نماید ست و ظلمت
 که از جمل مولف بود بحث من چو شانی
 گمی جعل بسیط اندر نظر میگردم و حش
 همی دُن عقل من آئینه میگردم و دین وادی
 و لا دست ارادت را بفراگ محمد ز ن
 اگر خواهی کلید حل اسرار جهان بنگر
 بگوش دل شنو حرفیکه گفت آن کسب الا
 فقیهی بز افلاطون که آنکش در چشم آید
 ز خاک پای آن سرور تو کل چشم خود گردان
 خنی فرزند آدم که نرسد رخ نور او باشد
 چه فرزندیکه گراور ازادی مادر گیتی

مفیض صورت اندر طبع آمدشیدشیدانش
 که اثباتش حکمت میکند از دور برهانش
 بدانستم که اثباتی بگوید آن زود جدانش
 که رو به بازی حکمت بسی کرد دست حیرانش
 فلاطون ان اثباتش ارسطو مان برهانش
 باخبار رسول الله و هم در لطن استرانش
 که خاقانی در اناست بوده اصل شرفانش
 یکی کمال کابل به ز صد عطار کرمانش
 که خاک نعل شد کل الجواهر جبر چشمانش
 که آدم را شرف دادند بر افلاک ارکانش
 ز مولود سه گانه عظم می بودی بزدهانش

به پیوسته افلاطون
 به پیوسته ارسطو
 به پیوسته خاقانی
 به پیوسته عطار
 به پیوسته جبر
 به پیوسته آدم
 به پیوسته سه گانه
 به پیوسته عظم

مرا بودست کافر کیش نفس نافر و مهبه
 بر آن آتش ز دم آب ز فیوض خاص یزدانی
 بر آورده وضو از آب گریه زانکه در حضرت
 دگر عقل سفاک آئین که راه فلسفه پوید
 گمی برای لطیموس میگفتم که در عالم
 گمی برای فیثاغورس فیلاس والا
 بود غبرایکی ستاره چون دیگر ستاره ها
 فلک جریت بس لطف تو کوئی نیست جهانی
 گمی از علت معلول میگفتم چو مثانی
 گمی برای افلاطون اصل کون جمی بستم
 نذر دم و بدایران یکی ظلمت دگر نورست

لحظه بخت را خط

ز شہوت آتشی در پیش بوده همچو گبرانش
 به تلقین عنایت یا نتم آخر مسلانش
 نمازی را گزارد کز نیب از آزار کانش
 دلیل فلسفی بفریفت دانگه کرد حیرانش
 زمین تیره بر جایت دینی چرخ گردانش
 همی گفتم که گوی خاک میگردد ز چو گانش
 که گردانست بر محور بگرد مهر دورانش
 فضای غیر محدودست عالمیت پایانش
 که در میدان بحث اید بختک طبع جولانش
 که از صلیب داند بدو این ارکان اگوانش
 نخستین اهرمن باشد دوم نامست یزدانش

ملائک فوج از آسمان آنکه فرود آیند
 سروده نعت اوحی در زبور از لحن داودی
 نزاده در جهان پیغمبری کش حق شناس گوید
 بر پیش هفتش جنت کم از برگ گلی باشد
 بسوی سلسیل از نگر از غایت مهت
 جو می پیش نیز در گرد هفتش نعمت جنت
 هر آنکو یک نم از بحر محیط علم او یابد
 تو هستی ای عبیدی کور دیده مر ترا باید
 درین ظلمتکده دشوار باشد راه دریابد
 بیاید رهن ایان ز پس پس خون او ریزد
 ترایدر همان بهتر که خضر راه گردانی

بچاوشی دوان در موکب عزت سروشانش
 جمالش را نکو بستوده در صحف سلیمان
 به تورت و زبور و صحف و در انجیل و توراتش
 هر آنکو نفخه ششم کرده از بستان ریحانش
 هر آن فیروز بختی کو چشیده جرعه حانش
 هر آنکو زله یابد ز خوان خاص احسانش
 دو عالم قطره باشد به پیش بحر عرفانش
 ز فیض مصطفی قائم رساند تا بر ضوانش
 هر آنکو چشم او کورست و امانده پیمانش
 چه رهن آنکه در دشت سلاح بغی و طغیان
 ز نور شرع احمد تارسی بر آب حیوانش

مع جان دکان
 شرب آب است
 مع سگر دانی و
 بخوردم لعل
 بجای نفعی
 بنزاعه

جهان پر بود از ظلمات شرک مهمل نادانی
 شهنشاهی که بهر پیرا کشتش ایون
 مقام قلاب توین ستادنی رتبت آن شاه
 بخوانی ما رَمِیتِ اِذْ رَمِیتِ تا تو دریایی
 بگفتا عیسی مریم فر از چرخ چون بر شد
 ازین ظلمت سر چون می روم زنی عالم بالا
 ز نور طلعت او روی غمرا نور برگردد
 ششی که روی بشارت آمده در صحف موسی
 شود قوم عرب را چیرگی بر سایر عالم
 دگر گفتا که از کوه ظاهر شود دیزدان
 بدست راستش باشد یکی ناموس فانی

له یعنی نادانی
 له آوازی که
 ساریان می خوانند
 له ای طرب آید
 له نام خدا تعالی
 حضرت رسول صلی
 علیه و آله
 له یعنی زنی
 له بیان بیان
 که خاتم را گویند
 حوران واقع شده

برون برده همه کیسر درخش تیغ لغاش
 بود روح الامین در سار بانی یک حدی انش
 تو سم و قوس را بگذار در وحدت بهیز دانش
 هر آن فعلی کز احمد آید آن را از احد دانش
 به یوحنا حواری و دگر اصحاب و یارانش
 بیاید شاه این عالم تو فار قلیط بر خوانش
 گریز ظلمت طاغوت بغی و شرک و کفرانش
 که آید مید مید از نسل اسماعیل و عدنانش
 ز نور فر این خوشروز از فرتاب فر قانش
 بهبرانی زبان تعبیر آن کرده بفتانش
 که خود ناموس کبر در دبستان شد سبق خوانش

ز کیو بنگری بهرام ترک ارغوانی تن
 ز هر سو بنگری صد لبتان نور سپهرین
 گلستانست این پهنای اختر گزیندانی
 چه گلزاری که گلهايش شگفت هر زبان یابی
 به بینی ثابتن رشمعهای مجلس امکان
 ز مهنوایت اسلوب به بند وین کج رخ اند
 بهر گویی به بینی نقشهای بوالعجب پیدا
 علیدی کن نظر بر دامن این گلخ فیروزه
 جهان اندر جهان تنها در گیهان جمانست
 همیرون عالم جان را نباشد حد و پایانی
 نه پایان می پذیرد عالم اجسام چون ارواح

همان را مشگری زیبا چو ناله چان بینی
 که از انوار یزدان شان قبا طیلان بینی
 گل دهم یا سیمین و زرگس و هم ارغوان بینی
 چمن اندر چمن گلها در و بی مهر گلان بینی
 همه سیارها گردنده گرد و روشن بینی
 که چون گیهان هزاران گوی با جان توان بینی
 بهر سیاره هر دم کار و انهای روان بینی
 بهر گوشه بهر جانب جهان اندر جهان بینی
 که اندر عالم جان عالمی دیگر ز جان بینی
 گذر از عالمی پس عالم دیگر عیان بینی
 مکان را نیست پایانی کجایس لامکان بینی

له میکان شجری است
 جانی که در عین
 و از دهم سال که ماه
 و در زمان است
 بگویند از مقصودین
 گویند از وقت جوان
 ندارد عین زوداد
 است که حق بود
 یعنی ایشان و غلط
 و غیره شش قم

له اشاره بکلیت
موسی و غیره که در سوره
کاف مذکور است

بجان فرمان بری خضر کن ^ل همدار تا از وی	نپرسی علت کاری که اسرار است پنهانش
فضولی گر کنی در وی بهیستی علت از کارش	بحر می بانی دور چون موسی ز فیضانش

قصیده

در بهیئت عالم بر پنج مذهب حکمای اشراقیه

برین سقف ز برجد گردلا از چشم جان بینی	هزاران بواجبهامی شگفت افزایان بینی
ز مردگون پنهانی که تو آن را سماگونی	چه پنهانی که فی پایش باشد فی کران بینی
همانا این خلای لا جوردی مرغزاری هست	بهر سود رنگ و دو صد هزاران آهوان بینی
نمیدانست بل بر نیست این خرگاه زنگاری	که در وی شاه قاضی هم دیر و چاوشان بینی ^{چنانچه}
چه باشد نیز اکبر در و با خردانی فر	بر اورنگ شئی ایدر شسته بگیان بینی
به بینی مشتری را قاضی بانس و باتمکین	همان تیر طفر پیکر دبیر آسمان بینی

ولی حرف طفر از حسودی عنودی
 چه پروا اگر هرزه لانی سبکسر
 چو مه نور افتام و سگ بلاید
 علاج حسد نیست جز مرگ ای مرد
 چه پنجه سخن را بداند خامان
 ز فراط حسد این سگان کرده عفف
 ز قدر همپیر نکاهد پیشیزی
 به هوگی درم آفتابی درختان
 ز خفاش طبعان مرا بیم نبود
 بود حیف آو رخ که از جمل طعن
 بطرز سخن پیر و افضل الدین

شرنگیست در کام جان کان فرستد
 بلاید چو سگ شور و افغان فرستد
 چه باکم که آوا بکیوان فرستد
 بهل تا خدا زود در مان فرستد
 جو پنجه خس را با بنان فرستد
 کتک بهر شان ای خندان فرستد
 که بوجمل طعن بقرآن فرستد
 فروغی بلاهور و ملتان فرستد
 همان طبع شان مرزندان فرستد
 دوده ترا از خالی بسجنان فرستد
 از انم ثنا میر شر و ان فرستد

له سخن آینه
 له غاکن لوج
 دین و سر له زهر
 له صدق کید
 له پول سیاه
 له شب پره
 له هرزه گو
 له جانور دنده
 له بجان اول
 یکی از بزرگترین
 نصایح است

<p>کجا در عالم محسوس جانان لا مکان یابی برون از عالم محسوس جهانی بزن خمیه یکی از عالم روحانیان کن سیر بالا تر برون ز آلائش امکان شو جان جهان رجو اگر پیوند با جان جهان حاصل ترا گردد</p>	<p>برون از عالم ناسوت بیرون از مکان بینی تماشای عجب در عالم روحانیان بینی تماشای دگر از چشم جان از جان جان بینی جهان جان را اگر یابی بهشت جادوان بینی بزیر پای آنکه نه رواق آسمان بینی</p>
--	--

قصیده طشانه

در افتخار ملیغانه و در نکو بهش برنخی از حساد پر عناد که در تنقیص بعضی از مصنفات مؤلف کوشیده بود

سروده ساعده وقت قیام در شهر مریگی

<p>پیامی که از مهر جانان فرستد و یا بهر تشنه لبی نمجبابی</p>	<p>سیما برده تنی جان فرستد خضر کوزه آب حیوان فرستد</p>
---	---

قیده

در تنیست قدم میمنت لزوم شاهزاده پرنس آف ویلس و لیچد بهادر دامت اعلام دوله منقو

بنا از خرمی ای دل که شاه تاجدار آمد
 نهال خوشدلی بنشان بکن بیخِ حزن از جهان
 بده ساقی شربانی خوش بزن مطرب بانی خوش
 نسیم نو بهار آمد سن بر جای خار آمد
 جهان کیسره جوان گرد چوروی دلتان گردد
 زهی اقبال این کشور که شد از روی اوانور
 زهی بخت بلند ساکنان شهر فلک
 تنیده چشم این کشور چو او شهزاده دیگر
 زهی اقبال ایوان رفیع نائب سلطان

بیاغ ملک هندوستان تو گوئی نو بهار آمد
 که شاهنشاه انگلستان کنون بر تخت بار آمد
 برقص ای دلبر مهوش که شاه کامگار آمد
 فرار شاخ سار آمد که گل بر شاخسار آمد
 به از بیاغ جهان گرد که اینک شهریار آمد
 که از عزت و شرف ایدر باو بش افتخار آمد
 که از دیدار شه نخل امیدشان ببار آمد
 که از ملک فرنگ ایدر بسوی این دیار آمد
 که ایدون منزل شهزاده عالی تبار آمد

له غمی است که
 دعوی از زرد گرد گویند
 در بخت بزرگ و مظلوم
 است

ز هندیم اگر پارسیم ببینند	شنایم شنائی ز ایران فرستد
سخنهای سخت که آید ز طبعم	لا لیت مانا که عمان فرستد
دلم گر چه مرده ست از فرط احزان	بر مردگان آب حیوان فرستد
همان لعل و الماس را مرد دانا	بنزدیک گوهر شناسان فرستد
بود در خور سوزنش هر که گوهر	بر پادشاه خای حیوان فرستد
و یا شمع کافوری بر سر روزد	به دیه سوی بزم کوران فرستد

له سزاوارد مستحق
له اشخاص بیت
در ره گرد

ز کالوس نادان بیدری چه رنجی
چو تحسینت مرد سخندان فرستد



گرفته صیبت جاه و شوکت او جمله عالم را	ز یورپ پنجواو دیگر نه شاه نامدار آمد
نه نهایت نپولین بود اجرى خور خوش	مکینه چاکر درگاه او غفور و زار آمد
بک شد با وقار او شکوه کوهساران	وقار او گران لنگر تر از صد کوهسار آمد
ز بهر تنیت اینک عبیدی با بسکایه	ز اشعار در شمی چون در دوان بهر نثار آمد

قصیده

در تنیت جشن برگزیدن عایجناب گردون قباکب مغلیه و کوریا
دام ملکا فرخنده لقب شاه بنده گاشته بخدم بهر شاه اید

نسیم بهاری شده مشکینان	سحرگاه نوروز فصل بهاران
رسیدند افواج ملک بهاری	بگلشن زهر سو هزاران هزاران
ز انواع ازهار و گلشای رنگین	ز نسیرین و عنبر ز سنبل زریحان
بگیرد همی نامیه سان شکر	ز خیل پیاده و فوج سواران

ملک ز بان مخصوص
قاری کرد به در شکر
چاکر لنگر سیکر ده اند
در سر با بنیان پهلوی
یعنی شهنشاهی نایب

امیر و پس آن شاه بلند اختر فریدون فر
 ز روی روشن او مهر رخشان نور بر گیرد
 به بزم اندر نشیند شاه یکاؤس را ماند
 هلال آماست شمشیرش که چون بخت تاثیرش
 بکف چون تیغ کین گیر دهم روی زمین گیرد
 بدرگاهش به فلکته همه ستاره هندی
 شته خورشید سیما اندر و چون نیز اعظم
 دلی عهد شهنشاه بر طین آن فلک تبه
 چون نام نایش و کتور یا آمد از ان بیسم
 بود در لاطنی معنی آن فیروز و نصرت
 چگونہ صدیک احسان آن بقیس شوکت را

ملک فلک
 شاه شاد به بخت
 اسادت که نام فلک
 باشد
 همه بخیرین
 روزه ۱۲
 همه راجگان

که نور دیده شهبانوی جم اقتدار آمد
 چنان چون نورمه از مهر رخشان مستعار آمد
 بر زم اندر تو گوئی رستم و اسفندیار آمد
 دل چرخ و دل شیرش از دور زینهار آمد
 زمین را بوشین گیر دچو او در کار زار آمد
 زریان و زنوبان قطار اندر قطار آمد
 میان انجسم تابان درخشان نور بار آمد
 که لطفش بر رعایا چون نسیم نو بهار آمد
 که در هر معرکه فیروزیش اندر کنار آمد
 ز فیروزی ازان شهبانوی ماکا مگار آمد
 شمارم زانکه احسانش چو امواج بحار آمد

زهی امپراطور باشوکت جم
 نمودست در ملک تاثیر عدلش
 سلاطین گیتی با نجم بانند
 شهنشاه مانیر اکبر آمد
 همه خسروانند با فره ازوی
 به یورپ زانگنند وارلند واسکاط
 همه زیر فرمان شهبانوی ما
 جهان را شمر حسانه خلد آئین
 بود بانوی حسانه با فرو شوکت
 نیامد چو او شهر یاری بگیتی
 بعد سلف بود این کشور مهند

خی قیصر مهند با فره ات آن
 که بنمود خورشید در منج میزان
 که مرگرد مهر نگردان و پویان
 میان همه همچو خورشید تابان
 از نور یابند پیوسته هزمان
 به مهندستان تا جبال خراسان
 که قید آنه شاست بلقیس فرمان
 ملوک زمان چون عیالند و ولدان
 شهنشاه و کوریا تاج شاهان
 نه در ملک سمران نه در ملک بخیان
 چو پیغوله کهنه یک دشتان

سلف مختلف بر زمان
 سلف نام نوا باشد

سختور بر رع
 سلف مردان گندم
 سلف سینه پرستان

نگرد چنار و صنوبر گلشن	یکی پای کوبان یکی دست افشان
ز فرط نشاط و مسرت همی بدن	نوازن بهر شاخ هستند مرغان
و یا ارغنون های پر لحن و دلکش	به بستند بر شاخ های درختان
چرا اینچنین جوششستی گلشن	چرا در طرب آمده جمله گیان
که امر و ز حبش شهنشاهی آمد	درین کشور مهند با فرو سامان
مطلع ثانی	
خطاب شهنشاه گردیده شایان	به شهبانوی دره التاج شایان
شهنشاه و کتور یا آنکه حکمش	روانست زین سوی آن می گیان
نهادند سر بر زمین پیش گاهش	چه غفور چین و چه قآن و خاقان
چه افرنج و نمیه پر و س دایمان	چه قاجار روس و چه دارای ایران

له طبعین یا شریک

شده معدلت نورگتر بهر سو
 ز لطفش که شد چون نسیم بهاری
 همیدون که از سورت تهیبت او
 بود نایب آن شهنشاہ والا
 امیر فلک جاہ فرزانه لیطن
 غضنفر شکوہی که در زم پیش
 ندیده کسی تا ظم شعر چون او
 نیامد امیری چو او تیز دانش
 زہی المعنی تیز دانش که فکرش
 ز حزمش بود مفسدان اتباعی
 بایوانش بینی چو ابر بهاری

گریزان شده ظلمت ظلم و عدوان
 شده گلبن داد سر سبز و بالان
 نہال ستم گشته پژمرده پژمان
 درین کشور ہند با شوکت و شان
 ارسطو بفطرت سکندر لغبران
 بود روہی آن یل زابلستان
 کہ ہم ناظم ملک باشد بدین سان
 بہ تدبیر ملک و بہ تسخیر بلدان
 بدانند ہمہ راز تفتیر پنهان
 ز عزمش سلاطین ہر اسان لرزان
 بیدانش یابی چو تند زخرو شان

بعدش همنشاه و کتور یا نک
 بعدش روان گشت گردون دوی
 به بین تار برقیست بر سو کشیده
 بعدش ترقی علم و صناعت
 مدارس بنا شد بهر شهر و تهریه
 علومیکه در عهد سقراط و ارسطو
 به هندوستان نک بعدش همنش
 ز حکمت ز جغرافیا و طبیعی
 چه از هندسه و ریاضی و طبیعت
 ز جرثقیل و ز علم فلاحات
 ازین علمهای شگرت و نوائین

شده بهنجو فردوس رشک گلستان
 روان بر هوا بهنجو تخت سلیمان
 ز تمار نظر هم سریع دشتابان
 بعدش تنزل بجلست نقصان
 زدانش روان گشته انهار و غدران
 متاع گران بود در ملک یونان
 شده یکسره رایگان مفت از ان
 ز علم حساب و مقادیر میزان
 ز علم طبابت ز شریح ابدان
 ز علم نبات و ز معدن ز حیوان
 متاع بهر چیده هر سوی دکان

مله حق عزیر یعنی
 گودال آب
 عجب عجیب

<p>الاتما بگیتی ز شاها ن دنیا رود حکم این شاه نو شای به شمت</p>	<p>بود نظم عالم ستوده بسامان باقطار دنیا بهر گوشه آن</p>
<p>قصیده</p>	
<p>در مدح خواجه عبدالغنی و پور با شعورش خواجه احسن الله حسن الله حالما که وقت ابتدای ورود شهر دها که در ششمه اتفاق انشافتاد</p>	
<p>پسیده دم سحابی تیره از دریا بشد بالا بود هر چند او گریان شود بستان از دستان همیدون ابر نیسانی نماید قطره انشانی بگلشن رسته هر سو گل بصحرای هر طرف سنبلی</p>	<p>فرو بارید بر هامون هزاران لولوی لالا ز بس از لاله نعمان ز بس از زنگش شلا فتانند در عمانی بهر کوه و بهر صحرا گلستان گشته پر غلغل ز فریاد هزار آوا</p>

این نام کلمه بدست
نظمی گنجوی در
شرف نامه اش
ادرا بمصر اسکند
شمرده مجلس نیمه
لغات و بیایا اسکند
شرح داده است
و بدست راجه راجه
بیافته اند که امروز
مشهور است بخوان

چه فرخنده دقتی که در شهر دہلی
 سراپردہ گشته بہر سو ستادہ
 رسیدند چون خواند دستورِ اعظم
 ستادند در پیشِ کرسی جاہش
 ہمہ سر فلندہ فراپیش گاہش
 بپا در میانست خرگاہ شاہی
 نشستہ در و نائبِ شہریاری
 ندیدہ چنین بارگاہِ فلکِ فر
 نبودہ چنین بزمِ با فرد شوکت
 نہ در عہدِ بابر نہ در عہدِ اکبر
 عبیدی تو بردار دستِ دعا را

نمودند بر خاک یک جنتستان
 چو انجم درخشان ہزاران ہزاران
 سلاطین زہر سوی لبیک گوین
 ہمہ را جگان و رؤیان فریان
 ہمہ ستیج انداز خوانِ احسان
 کہ مر رشکِ خرگاہِ دلہا دست آن
 بفر و جلالِ شہنشاہِ دوران
 سپہر یکہ اوراست دیدہ ہزاران
 درین کشور ہند در عہدِ شاہان
 نہ در عہدِ شاہِ جہانِ فلکِ شان
 برای شہنشاہِ خاقانِ گیہان

همین پور فریدون فرمایون خواجه برتر
 ز جمله خواجهگان برتر بحکم سروان سرور
 بود بجلد الغنی آسمش غنی از اسم اور سمش
 روان زان دست گوهر ریزد صد بحر گوهر خیز
 زد دست چون برافشانی ز تیغ چون برافشانی
 زایوانش سخن رانم ز باغش مدح بر خوانم
 بسوی رفعت قصرت زحل بیند بصد حسرت
 ز بس تزئین و زیبائی ز بس خوبی و رعنائی
 چنان ایوان گردون فر که پیش رفعتش ایدر
 چنان ایوان گردون فر ندیده کس درین کشور
 خورنق پیش او خوارست که بنایش سنارست

بود مهرش بد لها در نهان چون روح در عصا
 همش اقبال اسکندر هم اورا حشمت دارا
 چو خورشیدست محبش چو نایبش بود سیما
 ز چشم دشمنانش نیز جاری گشته صد دریا
 نقد صد لعل رمانی چنان کز دیده اعدا
 چه گویم بسکه حیرانم همه از یک دگر اعلا
 بگوید از ره حیرت تعالی ربنا الاعلی
 بزیر چرخ مینائی یکی قصریت بی همتا
 گرایان گنبد اخضر بود یک گو یک غمرا
 زایوان شعی برتر ز قصر حلد هم بالا
 از و این کار دشوارست ان افتاده اود دروا

له قهری که نمان
 بن نند فرزندانی
 بای هم گوهر بزرگ
 ساسانی سانه و سار
 سماران بود
 له جرت

سحر بلبل غزلخوان شد شادی غنچه خندان شد
 برآمد لاله سترتا سر بصر اجاسه از خون تر
 زمین هم رنگ مینا شد بصر افروش دیبا شد
 فشانیده ز بس گوهر سحر سحاب اندر که و کرد
 ز فیض ابر به طاله شده صحرا پر از لاله
 زمین رشک تبار آمد چو باران در بهار آمد
 نیسی کان بام آید دلت زوشاد کام آید
 هوا باشد اگر زین دست بدستی کند پیوست
 زمستی بخودی باشد اگر چه بخردی باشد
 بفصل این چنین دلجو طبع من بود نیکو
 که نامش احسن الله است ز احسان ستش آگاه است

لعل باران محبت با
 قطرات درشت
 لعل پایانی دوزخ
 لعل بغیر ۲
 روبرو شود

نسیم از لطف جنبان شد درآمد سرو بن از جا
 بسان فوج اسکندر ز قتل لشکر دارا
 فلک را غوی زریا شد زمین را روی شد زیبا
 بعکس از زمین بنگر گهرها آورد درخشا
 شده هر دشت بنگاله فرون از خفته الماوی
 هوای مشکبار آمد فشانده عنبر سارا
 شیمی کان بنام آید شامت را کند بویا
 اگر همیشه را اگر سر مست اگر نادان و گردانا
 و گرد خود را هدی باشد بزهد و نکست بر صیفا
 مدح خواجه خوشخوا امیر اعظم والا
 کرم را در دلش راه است و او را راه در دلها

بدیدتم من حیران درین کوه و درین بستان
 ایایا ستاره هندی ز فیض تست خرنندی
 ز تو اسلام را قوت ز تو عمر سلم را حشمت
 جهانگیر است بنگرین که بد در عهد نور الدین
 نه این اسلام پوزستی که بل اسلام بولستی
 ترا من مدح خوان گشتم به دحت تر زبان گشتم
 بابیات روان پر در الفاظ طرب آور
 که شعر خوب را رتبت ز حکمت داده آنحضرت
 بهجوم غم بهو گلی در مرا کرده زبون یکسر
 چو وصف تو بگوش آمد بسی طبعم بچوش آمد
 چو روی روشن دیدم ز شادی میو برچیدم

شگفتیها که مثل آن توان کم دید در دنیا
 بهر مسلم بهر زندگی درین ایام جان فرسا
 ز تو این شهر را زینت تو هستی شاه این ماوا
 بفرورونی و تزئین ز فیضت ای جهان پیرا
 همه در عرض و طولستی ز فر روی جم سیمای
 ز خامه در نشان گشتم ز فیض طبع گوهر را
 بشعر صاف چون گوهر بنظم سلسبیل آسا
 که بر روی دل از حکمت دری بکشاید احیاناً
 ز بس آشفته و مضطر زانده جگر فرسا
 ز شادی پر خروش آمد که نامت گشت جان افزا
 ز خورندی ببالیدم لقایت گشت غم پالا

۱۵۰ از جا نگیراد
 ۱۵۱ از جا نگیراد
 ۱۵۲ از جا نگیراد
 ۱۵۳ از جا نگیراد
 ۱۵۴ از جا نگیراد
 ۱۵۵ از جا نگیراد
 ۱۵۶ از جا نگیراد
 ۱۵۷ از جا نگیراد
 ۱۵۸ از جا نگیراد
 ۱۵۹ از جا نگیراد
 ۱۶۰ از جا نگیراد
 ۱۶۱ از جا نگیراد
 ۱۶۲ از جا نگیراد
 ۱۶۳ از جا نگیراد
 ۱۶۴ از جا نگیراد
 ۱۶۵ از جا نگیراد
 ۱۶۶ از جا نگیراد
 ۱۶۷ از جا نگیراد
 ۱۶۸ از جا نگیراد
 ۱۶۹ از جا نگیراد
 ۱۷۰ از جا نگیراد

گور ز را بود ایوان بگلگته عظیم اشان
 ز وصف باغ فرحت زانکارم حرف بس شوا
 یکی باغیت پر ز بهت تو گوئی ساحت جنت
 که شاه بلغ دانندش از ان زین نام خوانندش
 دیگر باغیت انباغش که مرنویست انباغش
 که نامش دلکش باشد معنی دلکش باشد
 یکی نهر اندر و جاری که از صافیش پنداری
 تو گوئی سلسبیلیستی ز کوثر خود دیلستی
 بدیدم اندر و کوهی عجب کوهی پر شکوهی
 سری بر فرتدان سوده کلاه چرخ بر بود
 بسان کوه الوندست یا کوه دماوندست

لله بهشت
 علف شاه بهشت
 در کستان جنت
 نموب خور دیان

نباشد مثل این بنیان اگر چیست بود بینا
 ز طبع روشن بیضا که باشد روشن زیبا
 که هست از خوبی و زینت بهشت خلد را مبتا
 بود فردوس مانندش بعالم نیستش مانا
 بهشت خلد را داغش زهی گلزار جان افزا
 عجب فرحت فزا باشد خفی مینوی زمهرت را
 که از آنها رفرا خاشی روان نهری شدست اینجا
 مزاجش ز نجبیلیستی ز بس الطف ز بس اسلی
 گرت رود داده اندوهی علاجش را بر و آنجا
 که سرمه برش بوده چو پیش سرمه خاک پا
 که اشکاوند مانندست این کوه فلک بالا

قیسه

به تقریب تهنیت عطای خلعت لقب نواب بجناب خواجه عبدالغنی صاحب ولقب خان بهادر به پور باشور شش
خواجه احسن السدخان بهادر با ذکر قصب سبق ربودن اسپ خان بهادر که سٹ لائٹ نام داشت ربوم رہان که در کلکتہ
پیش پرسن آن ولس و لیجہ ملکہ منظر شدہ بود و جام زرین بخشیدہ دی یافتن۔

خطاب عالی نواب گشته بس شایان	بخواجه کہ بود فخر خواجگان جهان
جناب عالی نواب خواجه عب غنی	کہ عبد احقر اویند اغنیای زمان
جناب حاکم بنگالہ سر چپ ڈٹیل	ز پیش ملکہ بلقیس شان انگلستان
بیاوریدہ خطاب سنی نوابی	کہ بود ہمراہ آن خلعتی ثمین و گران
چہ خلعتی کہ طرازِ فخار و محب و علا	چہ خلعتی کہ برآزد بقامت خاقان
یکی حامل لولو کہ پیش شمشاد	چراغِ چرخِ چارم چوتیرہ تابہ دان
برش بود مہ کامل چو کرک شب تاب	چو ذرہ ایست برش جرم نیر نشان

لعل ملک بکر لام و بیکین
لام مراد آمدہ اینجا
بیکین لام باید خواند
۱۳۰۲
تبع بر این بیت
زیبا شدن در دفتر
گردید ۱۳۰۲

مبدل غم شد از شادی چو حب تو شدم هادی
 ندانند قدر من گر کس تو باشی قدر دان این بس
 مرا زین قوم چون از در به آید مار گیر ایدر
 ازین قوم خلافت آئین چه بند و طرفت این مسکین
 نخواهم از تو من زر را بخویم در دگوهر را
 الا تا چرخ باز گیر کند بامهره اختر
 حرفیت باد خوشحالی عدویت پامالی
 سخن پرداز ایرانی که نامش هست قافانی
 عبیدی مر جوابش را نوشته چانه زیبا
 بحمد الله ورا طبعی است حسب القول قافانی

له یعنی مارگیر ۱۲
 له در نظر خلافت
 صنعت تو بر ما است
 چه خلافت نام نمی از
 پیوسته باشد ۱۲
 له فایده
 له یعنی بید ۱۲

چو با لطف شدم عادی چه ترسم دیگر از اعدا
 توئی دریا و اینان خس چو از رخس بر دریا
 بلی صد بار بهتر از چسین آدم بود خوا^{له}
 بلی کس میوه شیرین نبند و طرفت از طرف^{له}
 سخن فنی سخور را به از دنیا و ما فیها
 بهر دم بازی دیگر کی شطرنج باز آسا
 بساط دهر از و خالی سیه رخ پیل را در پا
 چگانه گفت لاثانی فصیح و ابلغ و شیوا
 لطیف و دلکش و رعنا تعالی زین سخن آرا
 جواهر خیز عنبر پیز و گوهر ریز و گوهر زا

چو هست حضرت او پیر و رسول کریم
 ملاکه من بسخن مقتدرای اقرانم
 بنظم من نرسد نظم لائقِ رونی
 ز خاک هست منم لیک پارستم بین
 بشعریافتی من خطابت آنی
 کدام هست هم آورد من بود در شعر
 که راست زهره که در شعر من بگیرد حرف
 بوزن شعر از دستوی طلب کنم
 نمود باشد سخن از چپ تا کجا برسد
 بهر پناه بیزدان ز خود پسندی و عجب
 تو لاف میزنی ای مردک از زبان دانی

بدح او منم امروز همسر حسان
 ر بوده گوی میدان دانش از اقران
 بشعر من نرسد شعر فائق سلمان
 فصاحتم به تو گوید که هستم از ایران
 اگر بنظم گزیده ستودمی تا آن
 کدام هست که هم پله ام بود به بیان
 که در عرض منم یک تاز در میدان
 کجاست وضع این فن خلیل ای خلان
 بس ای عبید ازین هززه گفتن و مزیان
 که خود پسندی و عجبست کار اهر منان
 بدح خواه تو دو گنگ همسر وکیان

این غصیه
 دروغ خود است
 مع مقصود سلمان
 سادجی نام معروف
 است مع اسم
 عرض می است که
 بان شناخته شود
 کینیت بخارانه
 مشت بزرگ قطع
 گفته در این بیان
 توفیق شده بخشی باید
 کیست نداشتی حرف
 یعنی خود حرف را در
 قصیده که در مجلس ناب
 خوانده بود ناموزون
 گفته ۱۲ منزله
 درستان شده بود
 ۱۲ منزله

بدستِ خاصِ خودش بست آن حائل را
 و گرز جیغهِ موشِ حِمْیَرِ عمِ زَرین
 سپرد تیغِ جواهر نشان و هم سپارش
 پس خطابِ مجلس نمود در انگلش
 یگان یگان بشمر دست کارنامه او
 چنان بدحِ عطایای وی نه حرف زند
 پیشِ شیشِ او بذلِ حاتمِ طائی
 پیشِ کبرِ چو از قطره بود کمتر
 ترانه فخر و شرف از خطابِ نوابی
 درای ذاتِ تو بر دیگرای فلک تبّه
 بسیت فرق بنزدیکِ مردم دانا

نهم از کتب جامع
 از کتب وادان
 نظام سلطنت
 از جعفر نام
 است در ادب
 و ادب از کتب
 و ادب از کتب
 و ادب از کتب
 و ادب از کتب

بگردنِ پُر و پور از سحر احسان
 هم از قبایِ مژگنش ز عبقریِ حسان
 که هست در خورِ نواب این همه سامان
 بلفظِ شسته و شیرین بدحِ آن ذیشان
 ز بذلِ زر و گهر از برای نفعِ جهان
 که هست جود و کرم را خلیجِ بلِ عثمان
 بجنبِ کوششِ او رزمِ رستمِ دستان
 بجنبِ شیرِ چو بار و بهی بود یکسان
 خطابِ گشته بذاتِ مهابتِ نازان
 بود چو تاجِ خردس این خطابِ عالیشان
 میانِ تاجِ خردوسی و افسرِ سلطان

ستاره که بگرد ستاره دیگر
 چو نام اوست قمر پس قمر ز سرعت سیر
 به آسریس نیاید چو اوبراق و شش
 گرفته قصب سبق در ره بان اینست عجب
 چو برد بازی شاهانه آن صبا سرعت
 که از بسید زمین تا فر از عرش برین
 امیر و ملیس خودش خواند خواجه مارا
 چگونه حرف زخم در مدح او حاشا
 زبان به بند عبیدی کنون زمان عاست
 ترا و حضرت والای والدت را باد
 در همیشه بقا باد زیر چرخ کن

چو ماه گره زمین سارست دور کنان
 خطاب یافته پیک فلک ز بهنیت ان
 که مثل برق برون تازد از فضای جهان
 که بر بخت برون از احاطه دوران
 غریب تو بهنیت از هر طرف نخاست چنان
 ندا برآمده احسنت احسن الله خان
 زبان به بهنیت او کشاد بس شادان
 که خود مداح او گفته است شاه زمان
 دعا که از سر صدقت استجاب است آن
 هزار سال بقا با هزار شوکت نشان
 سپهر پر پیر ترا بنده باد و بخت جوان

شاه آفرین میدان
 اسپ روانی خدایان

مرا که نفسِ حُرُون کرد تابع و متقاد
 مگر سبیلِ هدایت که هست شمعِ بهم
 در از گشت شب تا معصیت بار
 مهیکه شمسِ قمر پر توی ست از نورش
 شبیکه قیصر و کسری دجم و اسکندر
 کلیم هست کلیم الفواد در عشقش
 بهر کجا که فت رخا ک ز لعلنیش
 سواد گیسوی او آیتی زو اللیل ست
 شبیکه قوتِ روحانش محرک شد
 رسید تا در لاهوت و بود اعجازش
 چه ممکنی که سراپا دجوب ستولی

کشان کشان بَر دم سوی راهِ شیطانی
 نمی خوریم غم از غمته های ظلمانی
 برای صبحِ هدایت بنور افشانی
 بدل ز نور کند پرده های ظلمانی
 بخاک پای رهش می نهند پیشانی
 مسج یافت از وفیضای روحانی
 بخاک پاش بود کُل چشمِ عمیانی
 بمصحف رخ او و الضحی عیان خوانی
 گذر قناده به بالای ملک روحانی
 نکرد خلع نعمت ال از مواد انسانی
 بشرح صدر مبر از لوث حد ثنائی

به کشتن و مانی
 به پیرو و در هم
 به ناله استادیات

به روشن و سرخ فکرت
 به پس از زبانان در

به ادب دیده میشود
 و از بارگاه کاکب جلا

به باشد از اسلا و زیدی
 باقی همیشه مضطرب

به نظایر این مطلع ان
 به خوب ثمری در آن

است

به مردان آردن
 نهاده اشاره است

به کلمات حضرت بوی
 در ادای طو که باد

نه از یکسره غافلک
 حاشیه بر صفحه ۱۵۰

خدای حافظ باد از نواب دوران

جناب عالی نواب خان بهادر را

قصیده نعتیه

سروده ایام صبا ۱۲۸۱ هجری

بهر طبیعتی از عالم هیولانی
چونیک در نگر ستم بنوع انسانی
یکی روانش چو مهر از فروغ یزدانی
یکی بخوی بهیمنی ز لولش جبهانی
بزرگینه دل شان چو طبع شعبانی
که میکنند بهر لحظه تیر بارانی
ز باد نخوت میرد چراغ ایمانی

نگه بفر جو کردم ز نور ربانی
شگفتای بسی در نظر پدید آمد
یکی دلش شده دیدم چو آینه ز صفا
یکی برو شده غالب قوای سبعیه
یکی چو عقرب آن دیگرست چون اژدر
ز جور طعنه ایشان دلم بسی ریشیت
مرانه در فنِ فضلست باد در سلبت

له زندگی
له جوانی
له اژدرها
له باور بیل
بسته فیض افاده
کردن خوشنمایی
نور

قصه د سده

در تنیست عطا شدن خلعت و خطاب ابی نواب میر علی خان بهادر

هزار منت و شکر و سپاس و حمد خدا	که هست بخشش او لایعد و لا یحیط
هزار شکر که دوران بکام خاطر شد	عطا نمود خدا جمله خواہش دل ما
امیر عالی کش بوده ہند زیر نگین	که هست نامش لارنس امیر ملک آرا
عطا نمود یکی خلعت آن امیری را	که نور طلعت و هست شک نور ذکا
بود امیر علی نام آن گرامی متدر	بہر دو جزو ز نامش ستمی شیر خدا
وزیر شاہ اودہ خسر و بلند اختر	سکندری کہ کمین بندہ اش سزودارا
سکندر ست شہ داین امیر باتدبیر	کہ عمر باد فزونش اسطوی دانا
بخواستم کہ کنم مدح این امیر دلی	مرا بکار چنین صعب کی بود یارا

ما تیز صفحہ ۱۳۹

شہزادہ است

بڑی تمام ہنوی عزت

مسالت باب کا پڑایا

اسکان و صدف

نورینا بدردہ و جبر

و قلم و ج نور

سے غزل لکھو مضمون

سے شاعر آب و نیل

ما زاغ البصر

سے گنا بکار

ز نزل خاصہ بک کرد نیز از زانی	بہ پیش او پوشیدند خوان کا ادھی
کہ عینِ اعیانِ از دستِ نورانی	شدہ ز سرِ مہِ مازاغ مکتحلِ چشمش
بگفت راست نیاید کلامِ یزدانی	کلامِ کرد و شنیدہ کلامِ ہای عجیب
بہ نیم لخطہ دیا کم از ان بجلانی	رجوع کرد از ان پس بسوی مرکزِ خاک
کہ جبرئیل بود بردارش بدربانی	کجا بہ پیشِ رود شہرِ کافران آبخا
مرا چہ تاب کشایم لبِ ثنا خوانی	خدا چہ ناعتِ تستِ امی شہِ زمینِ زمان

امیدوارِ شفاعتِ عبیدی آئم

ستادہ بردر تو معترف بعصیانی



صاحب بخش و بحر نوال و کان کرم
 همیشه ابر و مه و بحر پیش او خجند
 مدبریکه چو از خامه اش چکد آینه
 وزیر با فروهنگ دبیر روشن ای
 منم که باز نکردم زبان بدح کسی
 زبان به بند عبیدی کنون زبان دستا
 همیشه تا که بدنیاد دست نفع و ضرر
 بدشمنان تو دنیا ادم ضرر اباد

گرد ز بحر و ز کان برده کف او بعطای
 بدست ابر و بیا مه و بدل دریا
 و بد حیات برده چو عیسی عذرا
 که کرد دولت آصف رای خود حیا
 ولی زبان مرا کرد مدح او گویا
 ز تو دعا و زیزدان بود قبول دعا
 که گاه دنیا ستر بود گهی ضرر
 بدوستان تو هر دو سر بود و ستر

له یعنی شریک و بند
 له در یک و وزیر
 له خوشی و کاین
 در افغان
 له کنی دشت



ضمیر اوست کی بحر و خلق اودامی	ز بهر مای دل اینت ام و آن دانا
همای اوج سعادت ذکای چرخ شرف	پلنگ بیشه همت ننگ بحر سخا
وزیر سلطان دادش خطاب شاه اوده	زهی وزیر معالی خعی شه والا
باین وزیر عطا کرد خلعت عالی	که گوی برده ز خورشید در ضیا و سنا
هر آنچه هست بگیتی ز ناطق و صامت	که مرور بجمان قدر و قیمت و بها
همه به بخشید اورا شهباب نوال	ز قدر دانی و دریا دلی وجود و سخا
یکی حائل بود که پیشش شمس او	چرخ چارم چرخست بی سنا و ضیا
برش بود مکمل چو کرک شبتاب	بود ذکا بر او نا پدید همچو سنا
کجا بسجد دنیا به نیم قیمت آن	که نیم قیمت آن نیست دولت دنیا
بود کرامت نفس افزون ز حد قیاس	بود شرافت ذاتش بغایت قصوی
بچرخ مهر نباشد چو روی او روشن	بباغ گل نبود همچو خوی او بویا

له دریا
 ملک کی از انامای
 آفتاب
 ملک ستاره ایست از
 نباتات فیض بسیار
 یزید و کوچک که مردم
 نمرودی بیانی نور
 بیان آراست
 می نمایند در شکل است
 اوده الهادی
 القمر مدبار که
 چیزی از او پرسند
 جواب نمی دهد و
 با صواب می دهد

ولی نازم بر اندک دستگاہی
 بسختی سنگلاخ ارچه سخن شد
 ز بانم چون فشانند از دری در
 بود نظم همانا اسم اعظم
 بگرد و تا که گفت ارم مدلل
 سرایم چند بیت از میر شروان
 زبان ما من یعنی سر کلک
 کشد چون مور بر کز دم دلان خیل
 برای قحط سال اهل معنی
 ازین نوزند غافل چند اعمی
 تب ربع آمد ایشان را که نامم

که دارم در سخن از فضل ذوالمن
 توانم چشمه نوشین کشادن
 زند بر روی من خورشید سن
 حود من چه باشد دیو رین
 شود تا دعوی من نک مبرهن
 که شاگردیش کردم من درین فن
 کز دند مهره حکمت مبین
 که خیل مور کز دم راست دشمن
 همی بارم ز خاطر سلوی و من
 ازین نطقند ساکت چند الکن
 بگرد ربع مسکون یافت مسکن

طرح پرورش شاع

طرح پرورش و جید

طرح لال و رنگ

طرح تب و نو بکر

طرح چهار و دو بکار

طرح مینا و بشود

قصیده

در شکایت از روزگار نا بهنجار و تخلص به روح خواجه پنجم جرمی پرنسپل مدرسه عالی کلمه

که کتاب دستور باری آموز بنام وی اختصاص نموده شده

گنارنگیست مانا این دل من	که بر او رنگ دانش یافت مسکن
گریزند از من این خفاش طبعان	چو خورشیدم روان تا گشت روشن
چو دارم دامنی پُر از جواهر	بوم زین خاک زان بر چیده دامن
بسختی رنگ رویم کمر باشد	اگر چه رنگ رویم بود روین
درین ایام دانا یان بر خند	بفقد ابلهان را نان بر وغن
ستم زین مردمان دیو کردار	خد زین خیل نادان علم دشمن
نزد اهل معنی اندرین عصر	شدت این مادر گیتی ستر و ن
دل آبتن گنجینه آمد	زهر علم و زهر دانش زهر فن

له غائب
له یعنی از دست
له سر نهان مان
رینگی ای است
رنگ زان بر
سرخ نمون پاچه
بکامیز نموبندی
جایی گویند
له ناز و عظیم

نکودانم که نبود، همچونی
 بحکمت در ارسطوی زمانه
 بود در نشرش اکلال مکالی
 فصیحان در حضورش گشته اکلم
 تہمتن باشد اندر معرک علم
 عیان او فزون تر از بیانت
 بہست از مخبر او منظر او
 دلش چون دیگ پر جو شان دانش
 چو یونس در زبان دانست یکتا
 دماغش مخزن علم و معارف
 در و گلهای معنی بر شاخ گفتم

نکودانند ہر علم و ہر فن
 بعلم ہندسی اسحاق نوطن
 بود در نظم او اسکات ملطن
 زبان دانان براو گشتہ الکن
 ولی از علم یا بندش فروتن
 مبین کی بود مثل معاین
 شنیدن کی بود مانند دیدن
 بود آزر م و علمش چون نشین
 بتازی و درمی عبری و لاطن
 دلش مفضل و دانش رست معدن
 ہمانا سینہ او ہست گلشن

	حکیمی از خردمندان جرمن	بسم الله که دارم فتدر دانی	
	مطلع ثانی		
	<p>امیر مدرسه، هنرمندی ملکنج بر فمش فلاطون پیر کودن خرد انکار کرد و گفت با من جوی از علم این آن را بخبر من بحر غانی که بر چینند از زن هم از وی تا خردمندان جرمن همان تا ذره از خورشید روشن بجمع حکمت آموزان لندن</p>	<p>بنام کیست این نامه مزین ارسطو پیش علمش طفل مکتب بدانش نسبتش کردم به لقمان ز علمش خرمنی این را بیک جو که مرغ قاف را نسبت نباشد میان او و دانایان یونان بود چندانکه از مه تا ماهی میان دانش اندوزان پاریس</p>	

لا یرفع

قصیده

در مدح بندگان ثریا مکان جناب امیر الملک والایا جه مولانا
نواب صدیق حسن خان بهادر کالالت شمس اقباله شارقه

ابر بهاری رسید از طرف کو بهار
گشت همه گلستان همسر باغِ جهان
از سمن و نسترن رشک چمن شد دمن
روسوی کوه و کم لاله سحرانگه
ابر بهاری کنون از مد و نامید
کیست که کلکش چنین نقش زند بر زمین
صانع صورت نگار فتاد را عجب به کار
هر نفس و هر زمان دیده به بنید عیان

بهره بهار آمدید از غم ابر بهار
دشت شده بوستان کوه همه لاله زار
پرز سمن شد چمن پرز علف مرغزار
بر زده از خاک سر چون رخ رخشان یار
زال جهان را کند گلرخ عذر اغدار
روکش از رنگ چین در چین و سبزه زار
کز قلم صنع اوست این همه نقش و نگار
قدرت او را نشان خاصه بفصل بهار

له دغ دین

چنان گوهر نشانی کرد گلکش
 عدیل او نیابی در فضائل
 حدیث فضل او پر کرد عالم
 بود خلق کریش بس دلاویز
 عبیدی گفت این سر واد گلکش
 جواب نظم خاقانیست این نظم
 ز طعنه چون بر خبسم چون بدانم
 ولی شاید کند انا قبولش
 بهادام اندر و مغزی ست شیرین
 نژادم گلزمین سرور دست
 ز نظم پاری ناپ من نکست

که گردیده نخل زو ابر بهرین
 بود از زادنش گیتی ستر و ن
 رود پیوسته منقول و منعن
 بود بویا ترا ز سرین ولادن
 بطرز نغزک و آئین روشن
 ولیک اندر میان فرقیست این
 که از کبکست قص از زان جستن
 بنام سروری چون شد معنون
 اگر چش پوستی خشک بر تن
 اگر چه همدآمدم و ممکن
 شود این دعویم نیکو مبدین

نامه دوم زستان
 مکه عظیم دانا
 سیف بنامه
 رجوع شود

معه یک

علم و امارت بهم گشت بذاتش چو ضم^{له}
 هست ز روی نسب منفخر بند و سرب
 دوست سلیمان شکوه شوهر بقیس جباه
 عالم^{له} دین پناه بیگم خویشیدگاه
 ایکه به بزرگو هنر هند نیاورده بر
 خامه چو گیر ی بکف گفت تو گرد و صدن
 قول تو چون گوهرست ز گهر افزون ترست
 هست عصای کلیم خامه تو ای حکیم
 بسکه نوشتی بفکر در فن هر علم سفر^ه
 گردش سبج شد باد ترا بر مراد
 بادت بالا اختصاص از غم دنیا خلاص

آنست ازین مفتخمن اینست از ان کامگار
 هست بحسب^{له} حسب منفرد روزگار
 زوج سکندر حشم بانوی نوشابه وار
 آنکه جهانراست شاه شاه جهان نامدار
 چون تو کسی را اگر صاحب مجد و فخر
 زو بچکد هر طرف بس گهر شاهوار
 یا چو زرا حمرست کامل وزن و عیار
 معجزه هابس عظیم زوشده زان آشکار
 پر ز معانی بکر نادره روزگار
 سال بقای تو باد بیشتر از صد هزار
 باد ترا ملک خاص زندگی مستعار

پیوسته و مجرب
 صفات
 جسته
 معنی مایه
 شاهنشاهی
 قدر و شکوه
 و تیر و نعت
 همه کتاب
 به نیت

گفت مگر حسب حال سعدی شیرین مقال
 برگ درختان سبز در نظر، هوشتیار
 سبزه برست از زمین هم گل و هم یاسمین
 خوبی صبح و شب سبزه و لطف هوا
 باد که جنبان شده مایه دو جان شده
 خاطر مافسوده بود زنده دلم مرده بود
 شد دل من زنده باز برگ طرب کرد ساز
 مرغ دلم چون شنید زان همه مرغان نشید
 مدح کسی ساز کرد و گو بگرم هست فرد
 مهر عالی نسب مرجع فضل و حسب
 هست چو صدیق نام صدق مراد و کلام

له شب
 له کار و دگر
 له کار و دگر

رحمت ایزد تعالی باد بر و صد هزار
 هر در قی و دفتر نیست معرفت کردگار
 حشر کنند انجمنین خلق بر و ز شمار
 بایدت آری بجا شکر خداوندگار
 مرغ نوا خوان شده بر سر هر شاخسار
 دشته فرو برده بود در جگر مروزگار
 آمده در اهتزاز از اثر نوبهار
 طرفه نوا بر کشید بلبل شوریده وار
 نیست چو اورا دمزدی شرف ذی فخر
 منبع علم و ادب نابغه روزگار
 هست حسن آن همام سید عالی تبار

همه طفل دبستانی زندلات همه دانی
همه جاہل سبکمایه فلکندہ باد در سبالت
بتکفیرم ہی پویدہ بتجہلم ہی کوشد
شمار و معنائ خود را باین کندی و نادانی
رحم از دست این دد سیرتان ز مدرسه آیم
کنم اعجاز بانی در مدح صاحب دلست
ربایم کلک از دست عطار داد و خواہم

کشاید لب بلالانی کہ در علم از همه مہتر
همه عاطل فرومایہ بنازد کوست دانشور
بتذللیم ہی جوشد دراید باین زہر در
باین کوتاہ بالائی بدانند کوسم ہمہر
زخم آتش بآن کلسترهای در و سر مصدر
برآرم بانگ احسنت ز گوہ عرفی و سخر
کنم از چامہ ام نہامید را پاکوب و خنیاگر

سازہ پودہ
و بینی زار دست

مطلع ثانی

بنام ایزد چہ دانشور بنام بوالعجب سرور
بانفاس سیحی زندہ کردہ مردگان جہل

بحکمت ثانی رطوبت ہمچو اسکندر
اگر چہ فیض او شد صد ہزاران روح و جان پُر

نظم عبیدی شنو کز اثر مرّح او
همچو عروسیت نو قابل بوس و کنار

قصیده

در مرّح و ترحیب میجر لیس پرنسپل مدرّس عالیّه کلّته بعد مراجعت ز لندن - سروده ایام صبا
تشبیب بخطاب آفتاب

لغت‌شناسی
مکتب: در معنی غمناک و اندوه
سبک: در معنی دلباس

ز تو زترین سلبت دار دزین هر گه بآری هر	توئی سلطان این ششلاخ نیلی ای مهین ناوَر
شده هر بنجم چون غمرا همه در گنبد اخضر	ز نورت ای جهان دارا ریاض خلد را مانا
ز تمار و پود نور انیش بانی لعلگون معجر	به پیک آسمان هر مه به بخشی خلعت زین
ز نورت در همه جانی ز تار می در همه پیکر	ز تو هنگامه آرائی ترازیاست دارائی
ز تو مارا تو انانی اگر چم خاک شد مادر	ز تو دارم تماشائی بتو مارا تو لائی
چنان محکم فرو بسته در افکنده بهشتنبر	هجوم غم مرا بابک تو گوئی دست و پام را
ز سوزم ای خدا گیهان همه چون روشن انخمر	کز آهم آن سیه کیوان آتش در لغت سوزان

شده ساز طرب رکوچه و بر زن بهر جانب
 بدریا مایان از لطف احسانت سبتی گویان
 حسودت را همین درمان بود کافی که او بر دم
 تو هستی که خدای علم و این طاری شعری نیست
 عبیدی آمده بردگست با این سبکمایه

عناد دل نغمه زن بر هر سر شاخی بیاغ اندر
 چو طفل مدرسه طاری در گلشن و کرد در
 همی کاد چومی بالی بدست یک غم دیگر
 ز خوان نعمت زله را باید عالمی کیس
 بچشم لطف از احسان بسویش یک نظر بنگر

له جمع غلب

بشی بدین
 حرف زبخت و بخت

قصیده

در تنیست عطا شدن خطاب نوابی نواب عبداللطیف خان بهادر دامت شمس جلالت شارقه

بشی خسته جان بودم و زار و گریان
 ز سوز جگر و ز غم چشم من شد
 جگر تاب آتش نشان آه بر دم

ز سوز جگر بر لبم بود افغان
 دو چشم آبدان و جگر آستان
 به بهرام آتش زد و سوخت کیوان

فصیحی که تلامذش بود چون سیه رون صد با
 ندیده چشم هرگز چو او در راحت دوران
 به بزم علم یابی آفتابی منبع دانش
 نسیمی از ریاض علم او کافیست تا گردد
 همی خواهم مدحیت را کنم املا چه حیرانم
 بسوی زنگه تابانی عنان هر که بدفع خصم
 سخنان تازی اگر بهر شکار وحشیان گردد
 تو رفتی دی زده شد چون گلستان این بستانها
 به مهر وردی آنکه شد چو گفت اول صدمی پ
 شده نفخ روان در هر جبهه از فیض او اما
 تو ابری آنکه آب زندگانی از تومی بارد

لطفی نو که ز این
 دستانها گلستان
 راه دخی شکار اول
 زستان است
 طبع او در بهار
 سه ماه اول بهار

چون سبحان ان دگر ملطن لبیدی ان گزوم
 بعلم و علم و جاه و حزم و عز و باس کرد و فر
 بگاه رزم بینی بچو رستم بواجب مصدر
 دبستانها گلستان دار پر از لاله و عبهر
 زبان عاجز فر و مانده گویم کلم من مضطر
 به فوج دشمنان افتد ز بهیبت شورش محتر
 رمان آلود و ان پیل و خزان رخاها آرد
 شده آرد می بهشت آمد در نشان مهرک بر سر
 دخی آمده اینک شده فیروزیش لنگر
 خلیده در رگ جان حسودان تیز تر نشتر
 فتد ز دی بجان دشمنان اما بجز جنگر

یکی را بود بغض بانام من
عجب نیست گرا ز سخنهاى نغم
جعل را نباشد گزیر از گزیری
سخن مختصر من درین حال بودم
که ناگاه ز در لعبت من درآمد
بعد پیمو سرو و برخ پیمو لاله
کجا سرو باشد مقارن بلاله
و همان حقه لعل دندان چو لولو
بغم زار نالان من و او بستی
بجتم زجای و گرفتارش در بر
ازان جان تازه دیدم بقالب

چو بوجبل را بود نسبت بقران
مرا این کمزنان را بود نفرت از جان
ز بوی خوش در دوسرین دریگان
تظلم کنان مویه گر زار نالان
بن یاسمن بو بو عنبر افشان
بگیو چو سنبل بلب شکر افشان
کجا لاله باشد دروسنبلستان
ز لعل و ز لولو شده شکر افشان
من و گریه و ان ماه خندان شادان
ز دم بوس چند بر نوش خندان
ازان کشت عمرم شده سبز و تیان

له شتر کوکب
یا نهنگی شتر پیش
سوسکه در بیان
به چشمه با بین سوسن
بسیر در از بوی
خوش شغرافت
له مجو به خار
له شاه آب تر تازه

سکه از دنیا
 سکه شام و دین بی شکی
 با نعمت رسد موی
 و در این جنگ کفایت
 نئون نمود در دغا
 تفتیب نام زمانه
 بگردید این نو از بود
 بلکه در این جا بود
 نمود که در کای باقی
 بیکدیگر بیخیز
 رسول اقدس سرگشته
 رسول خود را شده محو
 بنیان انصاری را که
 برادر ضامی کعب
 بود از موز فرموده و با
 در شب ۱۱ ربیع الاول
 سه شنبه

شررها که بر می شد از سینه من
 عجب نیت گر برق می جفت آهم
 ز باد سموم غم این غنچه دل
 طپان گاه بر خاک چون نیم بسمل
 که از سرد مهری یاران بناله
 گوی بر جگر بود دندان حسرت
 گم دیده بود و با ختر شماری
 گوی شکوه بر لب ز دهر ستگر
 که از ایشان صغیر و کبیر زاید
 یکی را طبیعت محتر بکینه
 یکی کعب اشرف و گرشخ بخندی

له جوئے عیال ازین دفعای آسان

بجوئی نمودی شهبانی فروزان
 که چشمان من بود چون ابرو یزان
 چو گل در خزان گشته پژمرده پژمان
 به بستر گوی همچو رنجور غلطان
 که از گرمی شوق جانان خروشان
 گوی بر لبم بود ناله ز هجران
 چو اختر گوی قطره از دیده افشان
 گوی ناله از دست بانای دوران
 یکی همچو عقرب و گریز همچو ثعبان
 یکی مهت مجبول باز و رو بهتان
 یکی بولهب و دار در کینه جوشان

سکه نقب شیطانست زیرا چون قریش برای کشتن حضرت رسول جمع شدند با گاه شیطان بصورت پیری درآمد چون پرسیدند کیستی گفت شیخیم از بخندی آیم درین
 مشوره با شما شدیم که عموئی حضرت رسول نامش عبد العزی بوده

که نواب عبداللطیف ست نامش
 بهادر نه بل بی بهادر بگوهر
 ملقب بنواب گردیده ایدون
 گرامی نهادی که شد صرف عمرش
 درین عهد خواری اسلام و ابلش
 بود حامی و ناصر اهل اسلام
 که فیض شده بچو باد بهاری
 هم از سعی او وقف محسن بهوگلی
 بکار مسلمان نژادان در آمد
 مدارس باطراف بنگاله ایدر
 شده علم دین را فروغی دگرگون

مخاطب بخان بهادر ز سلطان
 که مجد و معالی مرا و راست عثمان
 که بر ذات او این لقب گشته نازان
 بیاری اسلام بر غم کفران
 که هستند هرگونه در ذل و خسران
 بتیغ زبان و بکلک در اقصان
 نوازنده گلشن دین و ایمان
 که محسن بده او بنام و باحسان
 ازان نخل امیدشان گشت بالان
 بناشد پیامر دی آن فلک شان
 بیاری آن ناصر اهل ایمان

بن گفت کامی والد زار من چون
 چرا اشک از دیده ریزی چو لولو
 جهان پر ز شادی تو در پنجه عسقم
 همه باغ و راع ست گلشن چو مینو
 همه دشتها پر ز لاله و ستوری
 ز آواز مرغان آتش زبان نک
 بگلشن درختان بو دهند و مستی
 بگفتم چرا اینچنین جو شستی
 بگفتا شنیدی نه آن مرثده خوش
 خطاب گرامی نواب اعظم
 بآن بوالعالی مظفر محمد

چنین بتلای بغم زار و گریان
 چرا خون زد و چشم باری چو مرجان
 زمان پر نشاط و تو در دست احزان
 همه کوه و کردر پر از لحن مرغان
 همه بوستان پر ز نسرين و ريحان
 شده شاخها بزم بر بطون ازان
 به ارشن بشور و طرب جمله متان
 بگفتم چرا در طرب جمله گيهان
 که در اهتر از ستان جمله نينان
 عطا شد ز شام بنشيه انگلستان
 بآن را دگو هر آن صدر گيهان

له گل رخ کرد
 بآس آوی و بزم
 طب کار میرود
 شادان گل شربت

قصیدہ

درمح ڈاکٹر طیطر صاحب پرنسپل کالج لاہور و بانی درجہ پڑا پنجاب یونیورسٹی

لازالت شایب فیضہ ہامہ

<p>آں سروریکہ عالم ہر علم و ہر فن ست جام دلش زباده دانش لبالب ست طبع لطیف و زریا حین علم و فن حیران علم او و گروگان فصل او ہر چند شہرہ ام بزبان آوری و لیک ای دوستان مبالغہ قاصر و صفا و ست مدح من حسیر بجنب کمال او کلکم بدو زبان چہ نگار دشنامی او</p>	<p>ہمتای او بفضل نہ در بند و لذن ست جانش بنور معرفت و علم روشن ست گوئی کہ گلشن ست و چہ دلخواہ گلشن ست عقلی کہ بہت کامل و جانی کہ روشن ست قاصر مدح او ست بانی کہ با من ست طبعم ہی مبالغہ را اگر چہ دشمن ست یکچو ز خرمین ست ز صد من یک زن ست ورنیزہ زبان بثل مثل سو سن ست</p>
--	---

بگلکته او مجلسی کرد قائم
 شده نورِ علم اندر آفاق روشن
 بود خلق او چون نسیم بهاری
 ز جادوی احساق کرده مسخر
 توان کی سرودن مدحِ جلیشش
 کنون به عبیدی که دستِ عارا
 الا تا زمین ست گردنده دائم
 مهر دشمنان گوی میدانش باشد

که ترویج یابد از ان علم و عرفان
 شده مهر دانش زهر سودرخشان
 نوازنده دل نوازنده جان
 دل جمله عالم ز کبر و مسلمان
 با هنگ یک پیش نکتہ سریان
 براریم در پیش دادا و سبحان
 چو گوئی روان گرد مهر درخشان
 بود نیز جباه او نور افشان



افزون تر از عدین و اسطیل و سکن است	در انگشتی زبان چو بگیرم قیاس از او
لاهور فضل و علم و هنر که معدن است	پنجاب گشت روکش یونان ز سعی او
لاهور زان معادل پاریس و لندن است	دارالعلوم ساخت بدار الحلافتش
کز سعی او شکفته تر از صحن گلشن است	زان سان بباغ علم نموده کد یوثری
دکتور لیطفر که حکیمی ز جبرین است	دانی که کیست آنکه عبیدی است با وحش
تا شام تیره باشد و تا صبح روشن است	پر نور باد عالم از انوار فضل او

له پنجابی و دگر



تن در نمی دهد به بیان وصف فضل او
 سر حنجه ایست خاطر او علم و فضل را
 گر علم را بمعبر که تشبیه آورند
 گیتی که مادر است موالید خویش
 عالم چو او علیم ندارد و محقق است
 آگاه از غوامض هر علم یا بیش
 گوهر فشانده کلک جوهر فشان او
 از بیشتر علایق دنیا و زخرفش
 در هر زبان مهارت کامل بود و را
 یکتای دهر باشد در حکمت فزنگ
 در فلسفه سفه بود و در دم زند برش

لحم بر گوشت کور
 از هم داران کج نمود
 ستم دار و ستم
 ستم نیک ایناز
 ستم یعنی یونانی

در کمال او متعلق بریدن است
 فضل و کمال را دل او گنج و مخزن است
 او بیژن است و قارن یا خود تهن است
 از زادن عدیل و نظیرش سترون است
 در علم او تسهیم ندارد و مبرهن است
 در هر فنی که بنگریش مردیک فن است
 زان بیشتر که قطره فشان ابرهن است
 بر عادت فلاسفه بر چیده دامن است
 گریه تازی و دری و گریه غریق و لاطن است
 در هندسه یگانه چو اسحاق نوطن است
 گر خود بر کلی است و یا خود مملطن است

له آقام به مراد
از است بآلف
مقصود به غنائ

۱۱۱۱

بودش همنش در بجاها مامصون و حریر	ز گردشات فلک ز حوادث ایام
بقای شاه همیشه در از و مست باد	بجاه سید ابرار سرور آنام
بود زمانه بکام و فلک بود رانش	مدام باده عشرت را بود در جام
بود نصیب شه ماز دهر آرامش	همیشه تا که بگیتی ست گردش و آرام

قطعه

که بخدمت حضرت سلطان محمد بشیرالدین صاحب مخلص به توفیق
نبیره طیبو سلطان جنت مکان مصوب این دیوان فرستاده شد

عبیدی من این جهت پر جواهر	بنزدیک گوهر شناسان فرستم
نشیدی ز سرواد مهندی ازینجا	بچامه سرایان ایران فرستم
رموز حکم را بنظم گزیده	بحکمت شناسان یونان فرستم
ز گلزار طبع شگفته میدون	گل و ضمیران با باخوان فرستم

الباب الثالث فی المقطعات والرباعیات

قطعه

له تردید دیگر
نکته اندام منی جسم
باشد ۱۲ برهان

خبر رسید من وقت نخس و نافر جام
بوقت بام شنیدم من این خبر و آنکه
شکست شیشه دل زین خبر مرا هر چند
ازین که زخم سترگی بشه ازان نرسید
شها زرنج تورنجیده ما چرا نشویم
نوشته که بیازد سخت آرنجم
فکار گشت دل و سر بزنویم از غم
کنون ز در که رحمن داور ذوالمن

که آن شهنشه عالی قنادر از سر بام
بتلوه بقادم ز بام تا که شام
ز صدمه اش نفادم شکست اندام
کنیم شکر و سپاس مهین منعام
که ما مثابه اعضا چو سر تو در اندام
از انست رنج صد گونه با هزار آلام
که گشت زانوی شه رنج و فکار تمام
همی دعای عبید است گاه شام و بام

دیا برگ گل را چو کالوش نادان
 دیا نورش هان وار از راه کوری
 من این نظم را پیش سلطان معنی
 بتوفیق یزدان من این نامه نغز
 بشیرت نامش ولی جفت بادین
 ولیکن بحیرت درم چون بشوخی
 بود دسته گل اگر نامه من
 چگونه من این شعرها با شعوری
 چو موری ضعیفم که رانِ بلخ را

به پیش جل بهر خذلان فرستم
 بنزدیک بوجل قرآن فرستم
 چو باجی بدیوان سلطان فرستم
 به توفیق شاه سخن دان فرستم
 باین دین پناصدر گیشان فرستم
 لالی سوی بحر عمان فرستم
 من این دسته گل بیتان فرستم
 به پیش چو زیره بکرمان فرستم
 بهمدیه بسوی سلیمان فرستم

لے اچھی
 علی تحفہ
 ارغوان دہلی



زاجاز طبع مسیحا دم اینک
 زاوراق دیوان رنگین مضامین
 زرشحات کلم که آب زلاست
 ازین صفحه های شگرفت و نو آئین
 کنون ساغری پر ز صفت مروت
 بنحوان مذاق سخن سخج یاران
 ز فیض تلمذ ز خافتان معنی
 درین قحط سال مسانی هدایا
 بر منکران همچو موسی ز کلکم
 ولی خواهم از دهر دریا دلی را
 نیم این قدر گول کز راه گولی

برده دلان مایه جان فرستم
 مرغ سحر خوان گشتان فرستم
 بر تشنه کام آب حیوان فرستم
 صفائی بملک صفا بان فرستم
 پی ذوق طبع حریفان فرستم
 ز آینه بنامه نمکدان فرستم
 گزین ار مغانی بشروان فرستم
 زمهر قریحت بکنعان فرستم
 عصائی بفرعون و هابان فرستم
 که پیش چنین گوهر کان فرستم
 گهر پیش گولان نادان فرستم

له صاف دیا تا نو
 مے نادان و کردن

از علم و از وقارش حرفی چه سخت راغم یعنی وحید ادهد استادِ سخته گویان در خو فارسی نک تصنیف بواجب کرد تایخ سال ختمش پرسیدم از حکیمی	بالحلم قد تقمّص بالمجد قد تقبّی ^{له} کورا همال نبود در نظم و شعر و انشا هر حرفِ عنبرینش مشکینه جعدِ حورا نخا الوید ربا دامنغی الادیب گفتا
---	---

قطعه

در تقریظ امیر نامه مولف: جناب نواب امیر علی خان بهادر

ای سرور مهین که امیری بسان تو مثل تو در شرافت نفس اندرین زمان از خاکساری تو چو خورشید روشن ست دیدم امیر نامه که بنگاشت کلب تو	در زیر گنبدِ فلک نه قباب نیست ای نامور امیر علی الجناب نیست کاصلت بغیر سلسله بو تراب نیست خوش نغمه ترز کلب تو چنگ باب نیست
--	---

له پیر این پوشیده
له قباد بر کرده
یعنی بویو علم و بزرگی
در است و خلق شده
له حسن نظیر
له زلف
له یعنی پارس
ادیب کافی و بی نیاز
گفته است
له در خبر
یعنی گنجینه

قطعه تایخ

طبع نحو و حیدری مولف و جناب مولوی عبدالرؤف صاحب تخلص و حید

کو را بفضل و دانش در دهر نیست همتا
دادست آب تازه رنگ دگر بهار را
در علم شعر و ملاخه خه ادیب دانا
از چه ز رشته نظمش دز گفته های شیوا
رسم سخنوری را کرد دست باز احیا
در نثر چون بجوئی فیضی دهر یکتا
تحریر او چه باشد شیرین شکر مصفا
پاکیزگی لفظش جان را کند توانا
من جرعة السالفة اشهى لهم و احلى

آن فاضل یگانه بوالفضل این زمانه
آن کو در می زبان را از پاک بیانش
در فن نظم و انشا چه چه چو او دبیری
هندوستان شد اینک چون خطه صفایان
ز آب حیات آینه کار و دزنوک خامه
در نظم چون به بینی همتای میر شد روان
تقریر او چه آمد نو شایه مسل
شیرینی کلامش آب از دهن بر آرد
صرف کلام نابش در مجمع ادیبان

له صاف و فاضل
طبع برای انباشتن
تذکره و از ان شرب
است و سلاطه ای
است که پیش از شرب
جای شود و بهترین
رقسم شرب است

گر در حروف انْقَطَش دل بید و گفت در فصلهای او که به ساجد بن بود میخواهم بشرح کنم وصف این کتاب نوریکه در ضمیر تو دادند روشن است جاه تو بی تغیر و بی انقلاب باد	این شکرست از انش گزیر از ذباب نیست دخل لال و خستگی از هیچ باب نیست لیکن چگونه وصف نمایم که تاب نیست مانند آفتاب که در آفتاب نیست تا دهر بی تغیر و بی انقلاب نیست
---	--

قطعه

در تقریظ و تایخ دیوان سیوم جناب شاخ

نشاخ که شاعر است پرفن آن چهره کشای روی مضمون جمع آمده مرور اسه دیوان	در علم عروض و شعر حکایت آن رنگ آمیز نقش معنا بس الطیف و لگزین و شیوا
--	--

در خوبی و بلاغت و شیرینی کلام
 این نسخه که زاده ز طبع شریف تو
 بهشمار را مطالعه اش میبرد ز بهوش
 بار داز و فصاحت و لطفت سخنوری
 بنود در و هر آنچه که آن هست ناصواب
 حسن معانی وی از الفاظ ظاهر است
 گر برسی از لطائف لفظی و معنویش
 تشبیه و استعاره که جلباب^ش خوبی است
 معور تر ز شهر دل اهل داشت
 هر داستان که گشت در درج ای لبیب
 این نامه را تو منتخب و ز کار دان

این نسخه
 از کتاب فیض
 مرصع شود
 به این باب
 منقول

بالله نامه ایست که آنرا جواب نیست
 مطبوع ترازو بجز ام الکتاب نیست
 وین بوالحجب که هست کتاب شراب نیست
 وین طرفه ترک هست کتاب سحاب نیست
 باشد در و هر آنچه که آن ناصواب نیست
 از غایت لطافتش آنرا حجاب نیست
 این را شمار نیست هم آنرا حساب نیست
 بر روی شادمان معانی نقاب نیست
 مسموره خوشیست که در وی خراب نیست
 گوئی جز انتخاب ز لب اللباب نیست
 زیرا که اندر و همه جز انتخاب نیست

یکنای اگر چه هست کلکش	دارد ز نوا هزار آوا
شش نبود کسی خندان	از هر فن شعر نیک دانا
اینک آن نخلبند معنی	بنشانند دیگر نه سال رعنا
دیوان سیوم نمود تالیف	هر حرفش رشک لطف حورا
بر طرز سخنوران دلی	آراسته یک رفیع محلا ^{له}
مومن را جان از دست نهند	هم ذائقه ذوق راست احلی
آزوده و شیفته و غالب	هر یک را دید آن تمنّا
هر چاه زان نجسته دیوان	شیرین ست چو شکر مصفا
نوشاید جانفرا که لفظش	نوشین عملست یا غزها
نهریت ز آب زندگانی	هر سطر از ان کتاب والا
هر مصرعه زان شگرت نامه	تقینه ^{له} باده مصفا

له بت

غرض شرا

له پیشه

اول دیوان ز روی مضمون
 بر طرز سخنوران لکهنو
 آیات سخنوری ناسخ
 آن آتش آتشین زبانک
 بر بسته مشال بيمشالی
 بگرفت قلم پس دگر بار
 بیزنگ زده نغبتش دگر
 دوم دیوان بداد ترتیب
 ایشیه شاعران دہلی
 بر شیوه لکهنوی فرودہ
 اسنت بہ شاعر گرامی

رنگین ست نگار خانہ مانا
 آراستہ یک طراز زیبا
 منسوخ از دوشده ہمانا
 آتش افتاد خرمش را
 زان نامش بمیشال گفتا
 تازنگ دگر زند سخن را
 آن مانی شعر مانی آسا
 بر طرز دگر بلخ و شیوا
 آورده درو بخظاونی
 ہم شیوہ دہلوی بہر جا
 بر ہر شیوہ چنین توانا

لکھنوی کہ پیش از این
 عبارت شد و بجای
 نقشہ تصویر کہ ہنوز
 در آن رنگ آمیزی
 بکرده باشند

چه نساخ آن خسر و ملک معنی
چو از آبِ یاری آن ابرِ ماطس
به بین بوستان سخن گفت یافت

۹۳ ۱۲ هج

کز دنیض یاب اند جمع خندان
شد این دو لجه سر بهز و رشک گلستان
چو پرسید از سال ترتیب دیوان

قطعه

در تقریر تنوی ذوالبحرین رفته ده کلک عجاز سلک جناب سید محمود صاحب تخلص با آزاد

آن گرامی سید و الانسب
نام او محمود آمد زانکه او
در دست آزاده و در طبع را
ده چه آزادی که چرخش دایمی است
المعی عصر در ذهن و ذکا

کو بود همنام ختم مرسلان
هست در اوصاف محمود زمان
نک تخلص باشدش آزاد زان
ده چه رادی دست بر عالم نشان
لوزعی دهر در شعر و بیان

له باند
له و نشسته
پندار سایه بان
و معنی غرض از آن آید

له و اند دخی
له با راست

<p>کان هست شکر که دلشکرم تایخ نگارشش چو جستم</p>	<p>هم هوش ربای دروح افزا بمیل سخن حسد بگفتا</p> <p>۹۲ ۱۲ هج</p>
<p>قطعه</p> <p>در تقریظ و تایخ دیوان انس شاکر و جناب نساخ سلیمان الله تعالی</p>	
<p>مرتب چو گردید دیوان انس نه دیوانست بل گلشنی از معانی از اهریمبر معنی درو بر شگفته فصاحت دران آبپاری نموده درو باغبانت نسرزانه انس زنساخ آموخته باغبانی</p>	<p>بفضل حرف او ند دارای گیسان که چشمک زند هم بگلزار رضوان ز نسیرین در سحان و دردد و ضمیران بلاغت روان ساخت انهار و خلجان که آراسته اینچنین صحن بستان که باغ سخن ز دوست شاداب ریان</p>

کتاب
مجموعه
پیشانی آفت
در خاک

بروز یوم احد نیز از کیه تا شام	بماند کرب الم سخت بر من سکین
اجا بتی شده از فضل ایزد منعم	گر فتم امروز این وقت مسل روغن
ز فیض لثم قدم ماندت اصر ذناکم	ازین سبب دودۀ روز این عبید کمتر تو

قطعه

تایخ ذفات جناب مغفرت آبت لوی غلام بتول میدنی پوری - مختص تبسکین

آه آن مولوی غلام بتول	آنکه بوده تخلصش تبسکین
میدنی پور بود مولد او	که بود روضه جنان بزین
پدرش مولوی غلام رسول	بود در شعر نام او تحسین
گرچه او داشت صدرِ اعلائی	لیک این پور بود صد داین
بود او گنج خلق و فضل ازان	گشت چون گنج زیر خاک دفین
بود تمکین بشاعری معروف	شعر هندی سروده بس تبسکین

له بامداد
له بوسیدن

<p>نظم را باشد از و تاب و توان کوبد شیرین سخن شیرین بیان انوری عصر و عصر فی زمان شاعر او باشد که ساحر در بیان بحر معنی اندر و هر سور و دان مانی معنی ست این جاد و بیان از قرحیت کوست پیر نکته دان حجت خضر آمد این جاد و نشان ۱۲۷۲ هج</p>	<p>نثر از وی یافته نظم گزین خسر و ملک معانی گومیش در قصائد هست بنی اطرای شعر شعر او باشد که سحر سامی در دو بحر این ثنوی بنگاشته رشک از تنگست این سر واد نغز سال رنگ نیزیش چون خواستم گفت و از هجرت خیر الوری</p>	
<p style="text-align: center;">قطعه</p> <p>در جواب نظمیکه حضرت مدوح شاک از علالت خود بولف نوشته بودند</p>		
<p>بکر و زار و نوان بس من ضعیف قوام</p>	<p>ز روز شنبه هنگام شام در دیشم</p>	

نظم حضرت سلطان
 فیض الدین صاحب
 که در جواب آن این
 قطعه نوشته شد
 نظم
 سده اندک شد
 بنمای پادشاه
 پادشاه بودت در
 خفا و زوایا
 هنوز محبت کامل
 نیاختم از تب بگریز
 محبت از آن هر چه
 یا ختم تمام دوام داشتی
 ای کاش دولت محبت
 سبقت دولت
 که از بود تمام دوام داشتی

<p>صدر اعلیٰ بجاء و صدر امین سال فوتش عبیدی غسگین باد تمکین مکیں حلد برین</p>	<p>پدرو او بلف و نشر بند خواست از بهر یادگار نگاشت گفت بی رد و بیم طبع سلیم</p>
<p style="text-align: center;">قطعه</p> <p>تاریخ وفات طیلہ حبیلہ جناب نواب خواجہ احسن اللہ خان بہادر کہ در عین ترتیب مجلس جشن عطائی خلعت بایشان محل نشین جازہ وفات شدہ</p>	
<p>فغان کہ مردم او بار آمد این تسنیں دریغ نیر رخشان با وج جاہ مکیں چہ چہرہ کہ نہفتیش معجز ز رین دریغ و درد کہ از خشت باشدش بالین بران سمریکہ شدی مشک و غالیہ آگین</p>	<p>سپہر بر شدہ چون اثر در سیت خون شام فغان کہ اختر تابندہ ز برج شرف نہفت چہرہ روشن بزیر خاک سیہ سری چنانکہ باندی فراز باشس پر دریغ و درد کہ کا فور مردگان پاشند</p>

لے لے و نشر
مرتب از دادان کہ
و لفظ آوردند
کیمنی لفظ اول
بنے اول لفظ
نمای بنی ثانی
لے از رد

بود شیرین مقال و شوخ و ظریف
 میدنی پور بود زور و روشن
 میدنی پور کور شد آن دم
 بود خواهان صدر اعلای
 سال رحلت بخواست بنوید
 پس سن رحلتش پتعمیه گفت

شعر از آن داشت مضحک و شیرین
 چشم آن شهر بود این تن مسکین
 کوگزیده وصال حور العین
 بردش این آرزو بعلیین
 باغم دل عبیدی مسکین
 گو - دلا حیف - با - دل نعلین

۸۶ ۱۲ ج

ایضاً قطعه دیگر

متضمن تاریخ مذکور تجزیه

آه از مولوی غلام بهلول
 پسر مولوی غلام رسول

آنکه بوده تخلصش تمکین
 کونودی تخلصش تحین

لباس نیلی درخت سیاه پوشیده چو فکر کرد که تاراج ز ملتش گوید چنان گفت بهشت جهان مقامش گو	سپهریان سپهر وز مینیان . بزین باه و درد همیدون عبیدی مسکین سرودش عالم بالا ز بام علیین
۲ ۹ ۱۲ ۳۰	

قطعه

تاریخ وفات مولوی کرامت علی جوپوری متولی امام باره هوگلی

درینغ و درو که آن فاضلی ستوده سیر بنام بود کرامت علی و هم در فضل ربوع هوگلی بوده ز فرّ اوروشن براستی و امانت نبود چون اوئی نه در اصول طبعی کسی چو او ماهر	فغان و آه که آن کبیر سردا گین فروغ مکرش تافتی چو خورشید بچین امام باره محسن از دهبشت آئین درین زمانه کج بازیر چرخ برین نه از ریاضن ریاضی کسی چو او گلچین
---	--

سلسله نام و کوه نشین
کازنی و داراسته
بزرگوار دارچند
باشند و بی ترانه دار
بزرگوار

چو آن کبوتر قدسی پرید و ساخت جا
شدست احسن منزل ز رفتش تاریک
کنون تو ای سر و سر دار خواجگان جهان
چو ارض کاسف ماه است مه چو گشت تمام
عجب نباشد اگر این مه تمام ترا
سزد ترا که بیاد چنین مه روشن
چو بود گنج جمال و کمال و عز و جلال
برای سر و چه مژده کنی که رفت ز باغ
دریغ و آو خ در این چنین سره وقتی
تمام قاطن این شهر بل تمام جهان
کنون بخوانم بیستی ز گفته غالب

له احسن منزل نام
مکان محمودی ۱۲۱۲
له صاف دین
له گریه و زاری
له ماکسین

به بالکانه جنت مسترین حورالعین
اگر چه روشن ازوغره های خلد برین
زمن بگیرد و حرف سره بدل بگزین
ز سایه که بر خسار مه فتد ز زمین
خوف مرگ رسیده پھر نور آگین
ز دیده اشک فثانی چو دانه پر دین
بزیر خاک سپردیش زان چو گنج دفین
چو مانده است بجای این همه گل و سرین
بتاخت لشکر اندوده از کجا ز کمین
شدند دیده پر آب و بدل شدند جزین
که نظم بنده بیابد ز شعر او تزیین

قطعه

تاریخ وفات جناب آغا احمد علی مرحوم تخلص به احمد جاگیر نگری مصنف و تدوین برهان

در جواب قاطع برهان غالب

آه از مولوی احمد علی احمد کو بود
 قاطع قاطع برهان شده از تیغ زبان
 غالب از وی شده مغلوب به تحقیق سخن
 نو بری بود بگلزار سخن حیف از وی
 با عبیدی چو همی داشته الفت به سخن
 جست تاریخ و فائقش که نگار در شعر
 از ره تمییه پیر خرد این گفت بدو

در زبان درمی از مرز سخن نیک آگاه
 حامی جامع برهان بدلیل دلخواه
 گر چه آخر اجلش ساخته مغلوب تباه
 ریخت از صدمه دشمنی تازه گلی واد و پناه
 گشت پر در دو غمین زین خبر پر جانگاه
 که چه بود از سنه هجرت محبوب اله
 آه از مولوی احمد علی آغای آه

اگرچه بود موحد منافرا از تشلیث
ولی به هندسه کردست و تشلیث
که گرفتید سوری درین زمانه پدی
بعلم هدایت اجرام کرده بس تحقیق
بروز جمعه که بدیوم سادس از شعبان
گذاشت جامه عطر شافت نمی بالا
چراغ علم و هنر مرد او فردا فوس
مرد او که خدا رحمتش کند که مرد
بجفت سیال حلیش که پاک داخل خلد

۱۲۹۲ هج

و را بفن الهی چو بود علم یقین
ز بس مهربان روشن برهنون گزین
فنون هندسه کردی فرا از و تملیقین
ز حال ثابت سیار و گردش از زمین
فراق ما بگزید و وصال حور العین
بیا لکانه مینوشت از علین
نه او که گنج فضائل شد بنجاک دین
مروت و کرم و فضل و دانش و تمکین
بآه و درد و فغان نک عبید می سکین



سز و کنون که ازین چای خطه سلط
 کند مالک چین همسری سلط هان
 چنین که روکش چین گشت خاک بگاله
 ایا حمید زن ای سلاله اطیاب
 مکارم تو پنی یکدگر رسید بن
 بشکر این همه الطافت ای سپهر کرم
 همیشه تا که بود سبز کشتزار فلک
 حمید نخبته بادا به چو نام منرخ تو

ز فخر باج بنخواهد ز ملک چین و خن
 برابری چو بگشتن گئی کند گلشن
 سز و که طعنه زند سلط اکنون بر قنطن
 که تازه نو بر هستی ز بوستان کهن
 که غیث جو دو تو ریزان ست همچو جو زمین
 زبان من شده عاجز چو اکلم والکن
 همیشه تا که بماند به برگ چای پرشن
 جلیل قدرت دارد مہیسن فالمن

له آتش خمار کوی
 له کاتون بزرگین
 بندر جنوب چین
 له باران
 له ریزان
 له رنگ

قطعه مصرعه

در شکریه ابدای تولیه که بخدمت مولوی اشرف الدین صاحب سلمه الله تعالی نوشته شد

در سینه من رگ و پنی دل

ای آنکه بخت تست مائل

قطعه

در صفت چای مزه سلط که جناب حاجی حمید نخت صاحب سلطی پور باشعور حاجی سعید نخت مرحوم بدیهه ار فرستاده بودند

له مرآة غفران
له گرد آرد
فاک زنگ
عنه شرب
عنه شرب
عنه شرب

حمید نخت که از نیض نخت اسعد تو
بن زلف فرستادی ای سپهر کرم
برنگ همسر راح لطیف ریحانی
ز مردست بشکل و از و بر اید لعل
خورد چو جوشش بر اید ازومی احمر
می که نیست صداع خار در شربش
به پیش او بصفقت چون گیاهی زردست
اگر زبوی خوشش مست نفحه یابد
سزود برند نمونه ازین شگرت متاع

سعید نخت شده شهر سلط و روشن
ز چای مزه خود تحفه لطیف و حسن
بوی روکش ریحان و عنبر و لادن
بنفشه هست برنگ و از و در روین
بشکل ظاهر اگر هست اغضب وادکن
می که گاه نمانده بقعر شیشه و دکن
هر آن گزیده صفت چای کاید از پیکن
عجب نباشد اگر رویتابد از ارشن
بشهر برلن و پاریس و جرمن و لندن

قطعه

در مدح مولوی غلام بتول تکین در صنعت توشیح سروده ایام صبا

غیرت شاعران هندی و عجم	عالم باغ و وحید زمان
لابس حله علوم و ادب	کاشف رمز معنی پنهان
افسر عصبه سخندانان	درقه التاج دانش آموزان
موجد طرز نکته دانیسا	رهبر راه دانش و عرفان
بی بدل عالم زمان خودی	کی ندید تو دید چشم جهان
تیغ مسلول بهر کفاری	سیف مفلول بهر دینداران
دارث علم دین توئی ز نبی	کشور علم را توئی سلطان
لائق مدح هر سخندانانی	مورد لطف ایزد سبحان
توئی خاقانی زمان در شعر	توئی بی شبهه عرفی دوران

او لیستی تولیه ولاء
 شد تولیه رهبرِ تو لا
 این تولیه چیست آب چینی
 وه طرفه صناعتِ کمره
 منسوجِ فرنگ و مانچستر
 شاید که ازین ^{نشیج} نشیج ناهید
 زین تولیه دل پراز تو لا
 از بهر ولا ^س تو گزیدیم
 این تحفه عبید بس جلیست
 زین رو که بگفته اند وانا

ای حب تو ام سرشته در گل
 بر مهر تو خوش دلیلِ کامل
 برده آب از رخ منادل
 کان طعنه زند به نسجِ موصل
 کی باشد مرور امتیاب
 سازد ساره باوجِ حامل
 گردیدم را بخت شامل
 این خوش منیل را من از دل
 کو بدیه باشدش معادل
 الطل من الحبيب ابل

نه سج منیل که
 یعنی دستمال و
 قد است
 نه نام شری است
 که دران عدد خوب
 درست بکن
 مع بخت
 مع بخت
 مع بخت از دست
 نند از دست

بود ما هر ز هر لغا - ایدر
 کرد رطت ازین سرای پشخ
 رفت پاک از جهان پر آشوب
 هر که ز اوست مردنش باید
 چاره نیست جز شکیبائی
 گشت غمگین و یافت تارخش
 لیک باشد سر قلن باو

اندر و نش ز علمها مشحون
 رخت برده ز شش جهت بیرون
 در دل ما زو غموم و شجون
 زیر این سقف نیلگون گردون
 گر چه غمهای ما ز حد افرون
 هم ز غمگین عبید خسته درون
 قلب افسوس هم بآن مضمون

غمگین ۱۱۲۰
 قی ۱۰۰
 س ۴۰

۱۲۸۰ هج

قطعه

تایخ دفات مولوی خیرات علی مرهم

ای دریغا کان جوان نیک خو
 آن گل زنگین ز گلزار حبان

له پر
 له ناپایداری دقانی
 له جمع سخن ازده
 له اضطراب و
 پریشانی

<p>ماهر نکته سنج در حکمت کیست باشد عدیل تو در فتنه یافته علم دین ز تو رونق نام مسدوح من اگر خواهی</p>	<p>ابن سینا و یاشهاب زمان بر تو ناز است مذہب نعمان گشت دانش ز فیض تو ریان هر سہر بیت را بگیر و بخوان</p>
<p style="text-align: center;">قطعه</p> <p style="text-align: center;">تاریخ وفات حضرت شاهزاده سلطان جلال الدین مرحوم بر دالله مضجع</p>	
<p>در سنین دوازده صد سال شاهزاده جلال دین آنکو بود راد می کریم و پاک نهاد سینه اش بود گنج معنی ها دربان دری و هم تازی</p>	<p>آنکه هشتاد بُد برو افزون بود ماهر بعلم گوناگون بسکه والا نهاد و پاک درون همچو گنجینه شد از ان مدفون در سنکیت و ہم با گلیون</p>

سده سی
سده آنگون دروغا
معنی زبان اگر بزرگ
چه چنانی نام قوم
از کزیت و دن
وزنیت
و تحقیق این نقطه
چنانکه در زبان و
و گیرفت فارسی
نوشته شده نقطه
ست حیات

<p>عارف نیک از موز زبان بهر فرهنگ و دانش و عرفان در رهان علوم از اقران گشت در فلسفه فرید زمان معنیش در لغت مهتابان مه چه باشد که نیر رخشان او تن علم را بود چون جان</p>	<p>ماهر علم السنه و ادب کوز بنگاله رفت سوی فرنگ در فنون ادب گرفته سبق سند علم در ایمان بُرد نام نامی او نشی کنه است ماه تابانست بر سپهر کمال جان معنی ست لفظ دلکش او</p>
<p style="text-align: center;">قطعه</p> <p>که بازی هدی که دود خربز هندی یعنی پیه به خدمت مولوی منظر الحق ہوگی نوشت شد</p>	
<p>که هست ذاتش چون نام منظر حق و دین ز بهر خربز هندی و دانه یقطین^۱</p>	<p>بآن شفیق خسته سیر گزیده خصال هزار شکر و سپاس از عبیدی مسکین</p>

<p>نونهالی تازه از بستان دهر تازه بودش عالم سور و طرب چهره اش رشکِ ذکا و در ذکا بود خیراتِ علی نامش از و آن گل از بادِ اجل صد حیف آه بود از ذیقعدهِ روزیازده چون پرسیدم بصدانده و غم گفت خواهی سالِ فوتش منخی</p>	<p>کش بنفشه موی درو چون رنغان سبزهُ نوخیز بر عارضِ دوان بود یکتای زمان در مهران در جهان جاریتِ خیراتِ حسان پژمریده ناگهان در عفوان رحلتِ آن گلبنِ جنت مکان سالِ فوتش از عبید خسته جان کن جلی حنالی ز نامِ آن جوان</p> <p>۱۲۷۸ هج</p>
<p style="text-align: center;">قطعه</p> <p>که بر پشتِ سالِ انگریزی مصنفه مولف بوقتِ هدایش به ڈاکٹر نشی کانتھ چڑجی حسب فرمایش او نوشته شده بود</p>	
<p>از عبیدی ست این رساله خرد</p>	<p>تحفه پیشِ آن وحید زمان</p>

دختری نیک اختر فرخنده پی شادمانیا بجان دوستان پس عیدی هم ازین مرده قنار از سر بهجت هروش غیب گفت	چون بنفشه موی وتن چون نستر رو نمود و بر دل دشمن حزن در پی تارخ میلاد حسن نیک دختر سال میلادش بمن
	ب نیک اختر ۱۳۸۴ ۱۳۸۶

قطعه

که بخدمت محبی مولوی اشرف الدین جبابازی اتحاد بکٹ ساخت کر لکھا شہداء الگست ۱۳۸۳

بمن رسیدز تو یک سبوحه بکٹ بنازک و لطافت لقیمت ماضی سزد که روزه کشاید مسیح زین اقراص چو پاره من ازین کنگر روغنی خوردم	که رشک بکٹ منطین بود و پکیفین بروشنی و صفار و کش مه و پروین به پیش کرده خورشید گرچه هست کمین بجان تو که شده کام جان من شیرین
---	---

قطعه

بازای هدیه موز دها کائی

کم فرستادی ای صدیق شفیق
از عییدی که مخلص است حقیق

بیت و یک انه موز دها کائی
صد هزاران سپاس بپذیری

قطعه

که بخدمت حکیم صفدر حسین مرحوم بازای هدیه کرم کله فرستاده شد

به دیه فرستادی ای محترم
شود یا ورت ایزد ذوالکرم

ز راه کرم این کرم کله را
بود کله دشنه - پایمال

قطعه

تایخ ولادت دختر بنی بخت مولوی عبدالباسط میدنی پوری برادر نسبتی مولف

داد یک دختر خدای ذوالمنن

چون به عبدالباسط عالی گهر

بنامه که تو بنواختی من دلریش	خداست بخشد در دو جهان سرفرازی
دعای ماست که تو اشهب قفول همی	بسوی هند باقبال و جاه بر تازی

عشق
در اجبت

بتاریخ ۲۰ می ۱۲۸۷ از مولوی مشتاق حسین بکن علیکده خطی آمد در آخرش مالمفظ خواجہ لقب مع بود در جوابش نوشته شد

قطعه

تو خواجہ و منت بنده کین باشم	نزیبیت که مرا خواجہ خوانی ای سرور
چرا بخوانی خواجہ مرا که در تازی	عبید باشد یک بنده کین کمتر

بخدمت نسی امیر علیخان بهادر بشکر یلہ ہای کتاب امیر نامہ بشوال ۱۲۹۱ ہجریہ نگاشته شد

قطعه

ایا امیر خجستہ نہاد و راد گھر	کہ ہست دولت و دانش ترا کینز و غلام
ز بہر نامہ دانش فروز و جان افزا	کہ رایگان بن کس میر شد انعام
چہ پیشکش کنمت جز سپاسہای دلی	چہ نور بان بر مت جز تحیت و اکرام

<p>اگر چه هدیه بیکٹ ز تو به پیش کسی نم کم ز هدیه زیره بود سوی کرمان دلی به پیش من این خشک کاکهای لند ز کاک خشک بشکر تو تر ز بان گشتم ز بسکه تر شده زین خشک کاک ز لطف بلا ز تحفه نو نو که میرسد از تو کنون مقابل این نور بان خوش بپذیر دعای دل ز سر صدق و ز سر اخلاص</p>	<p>که در مدینه دها که شد دست طای گزین نم کم ز تحفه گلدسته سوی خلد برین ز تحفه های تر و خشک عالم ست بهین بخشک مغزی خود میکنم همی نفرین دلی که هست بهرت چنین وفا آگین همی تو تازه کنی آن مودت دیرین عجالة دوسته بیت از عییدی مسکین که باد حافظ تو حافظ زمان و زمین</p>
--	---

این چند بیت اجنواں خلی که بجناب فضل آلب نزل سید امیر علی ام - آخیر تر داور نگاه بانگورت سلامه تعالی حکام بودن ان لندنگا نشد

قطعه

ایا امیر علی امی سعید راد گهر	بود دیر فلک یا ورت با ن بازی
-------------------------------	------------------------------

قطعه

خلوت بود ز بهر حکیمان ذی علوم
آن از تفکرات بخلوت بود کمیشل
صحبت بود مفید بهر مردم جهول
این از خیال فاسد سودا ویش لول

جناب فضائل انتساب از بل سید امیر علی - ایم - لے - دام فضلہ

بیرسٹر داور گیارہ ہایکورت از لندن نگاشته بودند کہ نام این گنام در لندن در میان

علمائے آنجا شہرت دارد در جواب آن این رباعی نگاشته شد

رباعی

ز تست شہرتم ار شہرتی مرا باشد
و گرنہ نامم در لندن از کجا باشد
شمیم سنبیل و ریجان کجا رود تا دور
اگر نہ حامل آن قاصد صبا باشد

لے بی لال وکیل
بن زیاد شتی ہابی
یکی از زہاد و عالم
احباب حضرت علی
بودہ کہ حکیم حاج بن
یوسف تفتی مقول
سرودید

قطعه

که بخدمت نواب میر علی خان بهادر بازای هدیه وزیر نامه

مولفه جناب دی برصد رنامه در بعض ایام ماه جمادی الاولی ۱۲۹۳ هجری نوشته شد

امیر با فرد و فرهنگ آن فلک رتبه	که هست امیر بنام و خطاب و نواب
نگاشت نامه دلکش بطرز نو آیین	که حرف حرف از ان شکرین تر از نوناب
چه پارسی ست همانا که قند پارسی ست	که شربت بی ست قند و دران چکانده گلاب
وزیر نامه چگونی که هست شهنشاه	که کار نامه شایانست آن گزیده کتاب
ز شا بنامه گرفت قیاس آن نامه	که بسته اند طرازش پارسی ناب

له خاص

رباعی

ایکه مدح تو ز اندیشه من افزونست	زا پنجه اندیشه کنم مدحت تو بیرونست
قلم از حشر ثنائی تو همین دلریشست	بر سر کاغذ ازین فکر سرش داژونست

الباب الرابع فی المثنویات ثنوی

بخدمت مرحوم آغا احمد علی مولف مؤید برهان نوشته شد

نظم

بانهیحت گران مشود در جنگ
پندش از شنوی زیان باشد
این حکایت شنو بگوش قبول

مشو از پند دوستان دلتنگ
پندگو بر تو مهربان باشد
گردلت از نصیحت ست بلول

حکایت منظوم

سوی مبرز کشید یک سحر
واندران حال می بخورد خیار

رید کی را ضرورت بثری
بهر غاٹ نشست اونا چار

رباعی

که در خط ماتی دوستی نگاشته شد

چو نامه خواهم بر خویش جامه چاک کنم
چو حرف حگن جهان نقش خویش پاک کنم
چو نامه اشک فشانم سری فگنده بزیر
چو حرف خشک نگشته بفرق خاک کنم

خدمت بندگان عالیجناب سلطان محمد شیرالدین جواد امیر ایام افغانه بازاری هدیه انگور و کنار نگاشته شد

بیت

منت شرب بود هزار هزار ☐ بهر انگور و دانه های کنار
ایک مدحت هر چه بنویسم کم است ☐ کلک من در صحرای کجاست
والا منش است شاهزاده ☐ نه آنکه بود ز شاهزاده

بکسر

الهی تا قیامت زنده باشی
که از فر تو مانا زنده باشیم

له
پاک کردن متن
و محو کردن
خط میوه بیت
خوش مزه که در بنی
بر بیگویند

پشمرانند گله که خندانند
 نو بهارش خزان شود پایان
 هر که زاده ست مردنش باید
 فیلسوف فرنگ گوید هان
 نه همین مرگ مابود یکبار
 هر زمانش دگر شوئن و فنون
 تن ما و روان ما هر دم
 ایرانی ست این سرای دودر
 نه درو آمدن مرا تا شیر
 چیت کارم درین دوروزه بود
 نیک دیدن به نخلبند جهان

ندید عاریت که نستانند
 پیر گردد هر آن که گشت جوان
 دلم گیتی سپردنش باید
 مرگ باشد ادای دام زمان
 که تن ماست در گذار و گذار
 هر نفس در نفس دیگرگون
 در تغییرند و در گذر با هم
 زین در آئی و زان دگر بگذر
 نه از و رفتن ست بیچ گزیر
 جز تماشا س کارگاه وجود
 که چنان هر زمان مشعبد سان

لحظه

سه نایدار و فنا
 پذیرد و درنگ

له خنځر د پښتني
د حالات

پند دادش کي که جان پدر	این نه هنگام خوردنست مخور
ریک از پند او گرفت هم گفت	گفتن این حرف جواب گبفت
که گراز پسند من نیائی باز	بخورم من خیار را به بر از
تو اگر منع من دوباره کنی	با بر ازش خورم چه چاره کنی
گوش کردی چو این حکایت را	چشم دارم من از تو ای دانا
که به پندم همی به بندی کاه	ورنه بندی بدست تست خیار

تثنوی عبرت انگیز

بخطاب جناب چه احسن شد خان بهادر احسن الله عواقبه

ای مهین خوا چه نخسته سیر	پاک دین پاک نفس و پاک گهر
زرف بین در جهان بوقلمون	که چنان هر زمان ست دیگر گون

عنه عین دوز

الح عقل و خرد

غزلمايش که نزهت بخش جانست	غزال مرتع روح و روانست
ز آب کوثر جان پروریده	به بستان نئی آید رچ پریده
خجسته چاهمايش و لغزيب است	زبان عاشقان برده شکيب است
رسد بر آسمان چون نغمه زان	خریدارش شود ناهید از جان
بگیرد یاد زان چون بیتکی خوش	بسا ز دزان نشیدی نغزو دلکش
سراید چون ازان دستان شیرین	به بزم اصل داران فرازین
همانا زان سماع سحر آسا	برقص و حالت آید هم میجا

مثنوی

در جواب نامه منظوم مولوی رحیم الدین حسامی متخلص بهت نگاشته ۱۴ اکتبر ۱۳۸۴

ای مطاع زمان رحیم الدین	مورد صد ستایش و تحسین
-------------------------	-----------------------

می نگار دز خاک تیره و تار	بوالعجب جادوی بدائع کار
باز آن پیکر شگرفت آئین	باز گرداندش بزمیر زمین
چون کلال سفال ساز بکار	می زند کاس ماهی ز فخار
بشکند باز آن بدیع نگار	کاسها اینست موجد قمار

سکه بزم اول یک
نمودن از گل سازد
سکه سفال پنجست
دگل شگل
سکه قوت و
طاقت و نیزد

نثوی

در تقریظ دیوان اول حضرت نساخ دام بقاده

بنام ایزد چه سرواد و چه چامه	چو زلف دلبران مشکین شمامه
سوادش چیست کحل دیده حور	بیاضش مطلع نور علی نور
عبارتش رشیق و جانفزایست	مضامینش لطیف و دلربایست
چو انفاس میخی بست جان بخش	بجان زار و افرده توان بخش

ختم نامه کتم ز فرست کم باسلام و نیازی اکرم

مشنوی

در مدح جناب عفت و عظمت آب حضرت منجلی بیگم صاحب
دختر نیک اختر بندگان عالیجناب سلطان محمد بشیر الدین صاحب ام دولته

آن دختر شاه شاه بانو	آن بانو بانوان مینو
زهر اصف است رعبات	مریم سمت است در صیانت
در علمش عاظم بدانی	در زهد چو را بجهت ثانی
از رابعه در صیانت افزون	بل رابعه بنات گردون
در جود و کرم بتول مانا	خواننده وصف و هل اتی
بنت بلو بکر در فراست	اخت هارون در ریاست
دفضل چو مادر ساعیل	در مجد چو جدّه سرائیل

را بدم بر زانی زانده
که پادشاه دخترش بود
بنات انوشیروان
بخت ساراه است
طرب قلب مثال و
نزدیک است به شاه
دیگرت که بانو است
منجری بیگم بند
که چهار ماه پیش بود
وقتان نقش و نگاره
که ز فری انابه بدی
بیاید بنات
مستند

له نام مستاده
ایست که در اثنا
شدت گدا در جوار
طلوع میکند

ای مهین عارف خجسته نهاد
نظم تو بس گزیده و شیوا
هست یک بلغ پر بهار آگین
لیک چون بلغ را بود ناچار
کندم آرا از بیلک قلم
اینک آن گلشن بهار آیین
عزم من باشد اندرین تعطیل
زانکه ای فاضل ستود و خصال
آنکه پر سی ز منظر انوار
هست در فهم و عقل و ذهن ذکا
چشم فیروزیش بے دارم

عنه نام انتخاب
ست

پاک دل پاک دین و پاک نژاد
شعر تو روشن ست چون شعری
بس شگفته در و گل و سرین
ناگزیر از خس و گیاه و خار
حسب فرموده تو ای انجم
هست بی غار و خس چون خلد برین
نختم نک سوی وطن تر حیل
فرصتی کم بود مرا ز اشغال
هست در وصف منظر انوار
چون میان کواکب ست و ذکا
زانکه چرخش ندین انگارم

له در زبان فارس
 به معنی پنجشنبه
 له یمن
 له های پاسی
 در نسخ نیز گویند

باز فرستاد بمانور را	نور هدی آن سره و خشور را
سرور و سر حلقه بینمبران	شاه عرب دره تاج شهبان
ختم رسل خاتم فص و جود	گوهر تابنده بحر شهود
بحر نبوت را در میسیم	تکیه گاه امید و بیم
باد برو بس صلوات و سلام	نیز بر اولاد و صحابه تمام

نمونه سبدهای مشنوی

بود یکی موبد باهوش و هنگ	مولدا و بود بجاک فرنگ
شاعر شیرین سخن و خوش کلام	معدن فر هنگ و دهاگی بنام
نظم گزین ساخت بانگش زبان	هست پر اندر ز درود استان
هر یک ازان مایه فر هنگی است	حقه در دانه افرنگی است

له بنده و چاکر
دیکر
له عباد در بخت
له طیب

بالمیس بجاده حشمتش دان	نابیدرهی کمترش خوان
تا چرخ بگردش فردان	گر دکره زمین ست گردان
باشد او را حیات بنی مر	یزدانش درام باد یا در

بسم الله الرحمن الرحيم

ثنوی

مشرق الانوار

هست علاج از پی قلب سقیم ^{ته}	بسم الله الرحمن الرحيم
در ددلت را بنودای لبیب	بهتری از اسم الهی طیب
نام خدا طرفه پز شکی ^{ته} ست بان	و ده چه پز شکی که میجای جان
و ده چه خدا نیکه جهان آفرید	جان جهان گشته و جان آفرید
خلق و مبدی داد بهر یک تمام	آدمی و وحش و طیور و هوام

داستان اول

شانی فرزانه بافیست یگانه

دور از مصار و قری یک شبان
 خاطرش از فکر جهان بود زاد
 از اثر بوفتلمون زمن
 طول تجارب مرزین روزگار
 در همه ایام ز صیف و شتا
 باز شبانگاه در آخور به بند
 پاس گله شام و سحر داشته
 پاک همی کرد بسر روزگار
 دیگ هواهاش نشسته ز جوش

بود بصر از همه بر کران
 بود دلش از همه آسود و شاد
 بر سر ادگشته بنفشه سمن
 کرده بدش پرخرد و هوشیار
 گله خود را بنمود چرا
 می برد زود همه گوسپند
 شب بگله چرخ نظر داشته
 از حسد و کینه و رشک و شمار
 در ره تسلیم شده سخت کوش

هر يك از آن پُزنكات ست پند
 ليك چو آن دلبرشيرين لقا
 خواستم آن دلبركچهر را
 جامه انگلش ز برش بر كنم
 نظم كنم قصه اندرز و پند
 كوش عبیدی كه بمنزل سی
 تا سخت بسكه شود و پذير
 گامزن راه نظامی بشو
 طرز گزين مخزن اسرار را
 اين دوين تحفه انوار شد

مایه اهل خسرو دل پسند
 داشت ز عشاق عجم اختفا
 نك كنم از زمی فرنگی جدا
 حله فارس برش آورم
 تا بشود نزد خردار جنب
 نزد سخور بدر دل رسی
 شیوه دلخواه نظامی بگیر
 مقتفی خسرو و بامی بشو
 راه بزن مطمح انوار را
 نامش اگر مشرق انوار شد

نرم

له چو شد

چند بشب خورده دود چراغ
تا شده اسرار جهانت عیان
گشت همانا نظرت تیز بین
حکمت اشراق فلاطون تمام
دانش سقراط مگر ای حکیم
یا که ترا حکمت مشایان
کز ره برهان و دلیل و قیاس
یا که چو یولیس و الا نظر
رسم و ره مردم نزدیک و دور
دیدۀ یکسر ز نشیب و فراز
گفت شبانش که شنوای جوان

سوخته در تفت محنت و مانع
تا فتنه بر خاطر تانوار جان
از کتب حکمت یونان زمین
خوانده اند رکتب ای نیکنام
طبع ترا کرد حلیم و سلیم
راز طبائع بنموده عیان
گشته خود آگه و مردم شناس
برده عمرت بیاحت و بهر
کیش و کنش کار و هنر سوگ و سور
تا برخت شد در حکمت فراز
دانش من هست نه زین نه زان

له مشهور نامور
له سلوک در رفتار
له خاندان کوچک
له زاهدانه نشین
ودانا
سه دریا

شد بزمانه شهر آزاد گیش	راستی وزیر کی و ساد گیش
شهرت فرزا نگیش در جهان	رفته بهر سوز کران تا کران
تایکی از فلسفه دانان شهر	کش بده از علم و هنرنیک بهر
از ورق نامه در آموخت	مایه دانش که در اندوخت
شد برش طالب دیدار او	تا نگردد مسلک و بهنجار او
جست گریچه که بدش تار و تنگ	دید دران کبک با هوش و هنگ
آمد و پرید ز هر چند و چون	کای شده جوشتم کم دهرشت فزون
از چه خورت ماه گرفته است تاب	وز چه میشت کشت پذیرفته آب
از چه دلت یافته چندین ضیا	خاطرت آسوده ز حرص و هوا
چند دم و کوره ببرد می بکار	تامس تو شد زر کامل عیار
چند تو در مدرسه کیفت و کم	بوده در بحث حدوث و قدم

کو همه تابستان گرد آورد
 از تگ و پوی گس انگبین
 وز گس من کوست بسی حق شناس
 صبر و وفا حلم و قناعت تمام
 رسم زنا شوی از فاخته
 قاعده پرورش بچگان
 کو که سرما و زباد و هوا
 نیز زهر مرغ پران در هوا
 در ره آمیزش و قال و مقال
 شوخی و هم سخریه کردم رها
 داده ام از هر زده درانی لگام

تا بزمستان بفرغت خورد
 کوشش و سرگرمی کارای این
 یاد گرفتم ره شکر و سپاس
 از گم آموختم ای نیک نام
 قاعده زندگیم ساخت
 دیدم و آموختم از مایگان
 زیر پر خویش کشد بچه ها
 کو بد صد بچه خود زرقه را
 داشتم ای یار نگه اعتدال
 اخذ نمودم همه صدق و صفا
 در دهن خویش ازان ای همام

نه قسی از کبر
 نه خوراک کبر
 از کبر خود بهمان
 نه بیکد ازاد
 نه اندکی از نازاد

ملک بود خدایه
دینار

فی دمه و کوره فرو تا قسم
فی زوفا تر در قی خوانده ام
نوع بشر یکسره ریواند و رنگ
زور و خدایت همه آئین شان
بر رخ حق پرده باطل مهند
چون ز حقیقت خبری نیست شان
دانش اندک که من آموختم
هست ز تلقین همه سادگان
از همه جاندار ز وحش و طیور
ز بهر من شد روش ساده شان
از منط مور که مشغول کار

ملک بود خدایه
دینار

فی بره مدرسه بشنا قسم
فی بساحت قدمی مانده ام
بنده آزو و هوس و نام و رنگ
مکر و ریاست همه دین شان
پس زره صدق و صفا بگسلند
دانش حق ز ایشان چون می توان
معرفت و علم که اندوختم
از همه مکر و ریای آزادگان
خاطر من از علم گرفتست نور
مرشد من سیرت آزاده شان
هست که رفتم روش اذخار

پس ز سر کینه و رشک و شنار
 نیک بکوشیدم و گشتم کران
 از همه جاندار سخن مختصر
 نیک گزیدیم و بدش را رها
 مرد که دیده و روانا بود
 صفحه فطرت که بود یک کتاب
 می توان بردن ز همه خار و خس
 چون ز شبان این همه کرده بگوشت
 گفت زهی موبد نیکو شیم
 کار تو برداشتن نیکست گواه
 دانش تو زین دو ورق روز شب

کاست بتر در بشر از زهر مار
 تا ز شرم خلق بود در امان
 نیک و بدش را همه کردم نظر
 کرده ام ایدوست که خد^{له} ماصفا
 عارف بیننده کانا بود^{ته}
 پند و حکم زان کتب انتخاب
 عبرت و اندرز اگر هست کس
 مرد همز منند جواهر فروش
 کو کنش و دانش دارد بهم
 دانش تو نور حقیقت پناه
 کان شده بنگاشته از کلک رب

همه چیز خوب
 و بخت
 شایسته اندان
 بودن - حق

منی توان برز این غار خوش

کانکه ز حد بیش بگوید کلام
 از شغب زلغ و غریو کلاغ
 پس شدم از هرزه درانی نفور
 از روش بوم ز صحبت گرین
 پند گرفتم نشدم چندان
 ژرف چو کردم بطباع نظر
 جانورانی که بنیابند
 از زغن و زلغ و جوارح تمام
 پس زره حرص و ثمره مثل شان
 چشم طمع را نه من انداختم
 چون ز سم کشدم و از زهر مار

بیهده چاود سخن پاوه حسام
 گشته همه خلق پریشان دماغ
 تا نمند از شغبم خلق دور
 کونکند بادگران خفت و خیز
 ساکن ویرانه ز مردم رمان
 پس همه را دیدم نالان ز شتر
 طعم ز همسایه وزان پس خوردند
 نفرت و کین ست همه را دمام
 بر حق همسایه گمی لای جوان
 بی طمع عادت خود ساختم
 جانورانی که در فرار

له در فارسی چند
 دلی بوم
 له در مان شکاری
 هندی از عقاب
 (نظم بنیاد)

نسخه

داستان دوم

بہرے نزد پلنگے حملہ آور با مسافرے در خطر

گرسنہ می گشت برہ یک پلنگ
دید یکی رہر و سکین نزار
بود دران بیشہ یکی شیر بہر
حملہ بیاورد ہمی بر پلنگ
جنگ عظیمی شدہ بس ہر دوسون
این دو یلان مشغل کارزار
تاب نیاوردہ پلنگ از ستیز
مرد چو دارست زدست پلنگ
روی بنجاک از رہ عجز و نیاز

تا کہ شکارے را آورد بچنگ
حملہ برد کرد کشتا شکار
دید چون آن حال نیاورد صہر
بر شدہ در بیشہ غریو و غرنگ
گشت ز چنگال روان بحر خون
مرد روان شد ز میان بر کنار
روی در آورد بسوے گریز
از کرم پادشہ بہر جنگ
ماند و بجفت ای شہ عاجز نواز

الحاج ابو حنیف

ز جہت بزرگانہ اور اشعار

نہم دہد بہر جہت روان برق دار

هست ازان شد همه نوریتین

نی ز کتابست و نه دفتر ترا

نامه فطرت بود ای نیک نام

مردم دانا که نوید کتاب

هست مصنف چو خدایت شعا

این همه دفتر که ز حکمت پرست

چون به مصنف بود آن مکر و زور

نامه و هم نامه نگار ای هم نام

هر که نموده است بفکرت نگاه

راست اصول حکم آموخته

آن همه بی مدرسه و بی کتاب

معدن دین حق و راه متین

دانش تو کانتست چو گوهر ترا

بهتر ازین نامه دانش تمام

نامه او دور بود از صواب

از قلش حق نتوان یافت یار

همچو مصنف ز خدایت پرست

چون بود آن نامه اش از مکر دور

پر بود از مکر و خدایت تمام

سوی حقیقت که بهر دست راه

نور حقیقت دلش افروخته

بس بودت تا شوی دانش مآب

مایه فخر ای شه والا همم
 وصف شهنشاه نبالت آب
 بخت سن و بخشاین بر که تران
 بر من مسکین که ز عفو و کرم
 هست سزاوار بزرگان چنین
 ببر بگفتش که شنوای جوان
 پادشاهانیکه بانسان دراند
 کشتن همجنس بود کارشان
 خون هم از کینه در شک و شمار
 باز برین فعل تفاحه کنند

هست همین عفو و سماح و کرم
 چیست شنوای شه والا جناب
 بر همه کمتر شدن سرگران
 کرده ای خسر و نیکو شیم
 شیمه نیکان و سران مهین
 گوش خورشن شده کاندز جهان
 از دود و دژنده همه بدتراند
 خستن و آزرده کردن ارشان
 رختن این طائفه را شد شعار
 بر دمی آو خ که تکاثر کنند

ای همین گوش
 من رسیده

چون تور هاندیم زد دست ستم
 بخش امان جان من از رنج و درد
 بهرامش بهمان دم بداد
 باز بدو گفت که ای نوجوان
 اینست نگر صولت و این شو کتم
 بر در این غایب من لے جوان
 اینست علامت ز شجاعت مرا
 گشته رمنده و ز بیم نفور
 چون بشنید این همه از شاه دو
 گفت که ای پادشاه جانوران
 کشتن و آزردن بیچارگان

جان مرا بخش ز راه کرم
 خوی ددی مان و بشور و مرد
 نقد امان بر کف او در نهاد
 دیده نیروی مراد تو ان
 اینست بهین بهیبت و این سلوتم
 بین همه سو توده زده استخوان
 اینست نشانه های جلالت مرا
 جمله دوازدر که من دور دور
 مرد بیایخ سپس این حرف ند
 بر همه جاندار توئی حکمران
 نیست هلا مایه فخر شهبان

چون بشنید این همه فریاد زار
 قاصد فرخنده که بودش عقاب
 گفت بر دزد تو ای حق شناس
 پس برسان حکم مرا پیش شان
 مرغ بهشتیش چو فرمان شنید
 خواند همه جانوران را شتاب
 انجمنی ساخت ز وحش و طیور
 گوش نمودست همه ناله تان
 نعمت حق داده همه ناشناس
 خواست خداوند مهین ذوالجلال
 زان دگر میکند اینک بدل

گوش خداوند مهین کردگار
 خواند بر خویش ز راه عتاب
 پیش چنین خلقت بس ناپاس
 مرهم نه بر جگر ریش شان
 زود پرید و بر ایشان رسید
 از همه انعام و طیور و دواب
 گفت بدیشان که خدای غفور
 اینچنین فرمود که ای سرکشان
 زین همه آلائی خدا ناپاس
 خلقت و هم نام شما و خصال
 بهر شما کوست حد را محل

داستان سوم

نالیدن جانداران از تقدیر کردگار و پشیمانی ایشان بازازان کار

چشم جلیط که بود تیز بین	کرد نگه ناگهان سوے زمین
دید کزین نقطه گرد و سیاه	نالها می خیزد با سوز و آه
هر یکی از جنس طیور و نعش	از دو دور رنده و گاؤ و غنم
از ید تقدیر بنالند زار	حیف شمار تند خطا کردگار
جمله بهائم ز سباع و وحوش	گشته هم از فطرت شان پر خروش
وحش تمنای پریدن کند	طیر تمنای چریدن کند
حوت بر آورد سر خود ز آب	خواست که چرند شود چون آب
خواست سمک دار بگردد سوام	ساکن دریا و شناور مدام
شیر چو روباہ شود ذو فنون	رو به چون شیر بقوت فنون

له پار بیان

مع پرندہ

بِرِ نَعْمَ اللّٰهُ قِنَاعَتِ كُنِید

کافر آلاے خدا ناسوید



وحش شود طیر بطبع و بنام
 حوت بفطرت بچرخنده بدل
 چون بشنیدند همه وحش و طیر
 جمله از آن حائر و دروا شدند
 بسکه زحیرت شده هر یک خموش
 گفت پس قاصدا فلک سیر
 کای همه جاندار ز نزدیک و دور
 نیک بدانید که طبع شفیق
 در خور هر یک که بنده در گهر
 داد بهر خلق که شاید و را
 چون بشر خیره سرنا صبور

طیر هم از حلق برگردد سوام
 گردد و چرخنده با و منتقل
 این همه فرمان ز خداوند خیر
 بر خُلق خویش شناسا شدند
 کرده بدر از دل جوش و خروش
 با همه انعام و دود و وحش و طیر
 کار بگیرد ز عفتل و شعور
 داد بهر یک که بدان شد حقیق^{له}
 داده خداوند بهر جانور
 آنچه نداده ست نباید و را
 کوست همه حال جز ذرع و کفور

ازین دو لایه های حیرت انگیز
 یکی سازد غذایت آتش و کیلوس
 یکی کیلوس را اخلاط سازد
 ز صفر اوز سودا و ز بلغم
 در آید دم ز پس از راه شریان
 از ان پس شش که جنبان باد نیزست
 کشد از راه نای شش هوارا
 دو جزو اندر هوا باشد مبطن
 چه باشد آکسیجن جزو ناری
 از ان در جسم هر زنده بود جان
 به هنگام تنفس لای دلا را

که هر یک چپت در کارست و بی تیز
 وز ان کیلوس سازد باز کیلوس
 کزان نیروی تن را در نوازد
 کزان اخلاط باشد چارین دم
 بسوی دل که باشد مخزن جان
 بترویج دلش این جست و خیزست
 بر اے خون تن نیکو دوارا
 از ان دو نام یک شد آکسیجن^{له}
 که در هر جزو ارکانست ساری
 بود جان پرورد جان بخش حیوان
 کشد شش از ریه مخمر هوارا

له آکسیجن نطفه
 یونانی است
 و آن هوا نیست
 طبیعتی روح
 بخش که در اجزای
 نای رکان ساری
 و بدین تنفس برآه
 تقیه الیه یعنی لای
 شش تقیه بزرگی
 از نای رسد و در
 خون از ان رنگ
 روح متولد می شود
 و مقابل آن هوا نیست
 دماغ که از رکان
 گویند که دماغ
 کشیدن دم به بالای
 شش از ریه
 می کشد ۱۲ مرتبه

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 مَثْنَوِی قَلَوِیْطِرَه الطُّوَسُ
 الملقب بـ مَثْنَوِی عَجْرَتِ افرا
 در جواب شیرین خسر و نظامی

بنام آنکه ناش جان جهاناست	زبان را قوت و قوت رواناست
خداوندی که از بالا و پستی	بر اے او همه برهان هستی
همه عالم ز ارکان و ز اجسام	دلیله هست بر خلاق علام
ز هر ذره که می بینی عیانی	بود بر هستی صانع نشانی

استدلال بر وجود واجب الوجود از آثار قدرتش که در قوالب حیوانی در کارست

همه قالب ز حیوان و نباتات	بود بر ذات او برهان اثبات
تن خود بین که کاخه پرنگارست	چهره مایه آله مادر وی بکارست
ز معده و بگرد ز زهره و شش	ز کارشان کن هرگز فراموش

به تن بینی چو برهان وجودش	ز جان شاید بجای آرمی شودش
نه تنها در تنت بین این امارات	که از هر جزو گیهان گیر اشارات
به آفتاب و بانفس گفت یزدان	بود آیات من بنگر نمایان
به آفاق اندر اینک بین بهجرت	که یابی بوالعجب آثار قدرت

له قوله تعالى
سَدِّ يَهُودَ الْآيَاتِ
فِي الْأَفَاقِ
فِي أَنْفُسِهِمْ

در استدلال بر وجود صانع تعالی شانه از بنجوم و ملکیات

خبر داری که کو کهماے سیار	چرا گردند گردِ قُبُورِ نمار
چرا یک جرم ثابت در میانست	چرا یک انجن گردش دو انست
یکی چون شمع باشد در تب و تاب	و گر غلطان بگردش همچو سیاب
چرا این گوی خاک تیره و تار	چو پروانه است گردِ مهر و دوار
چرا این گوی تاری ما زین دست	مثالِ صوفیان در رقصهاست

شود پس بمغذب در قلب حیوان
 ازان خون گرم می گردد همی بدن
 روان گردد و همی اندم در شراین
 ازان یابد بدن نشو و نما
 پس این دو لایه با بنگر در ایدان
 که جنب اند مر این دو لایه با را
 بحکم کیست این آلات در کار
 بود آن صانعی متادری حکم
 که در کارش چنین آثار حکمت
 ز بخت و اتفاق این کار نماید
 شگفتی بر چپ از و بر لیت باطل

لعل اهل البخت
 ولا اتفاق يقولون
 ان تاتون العالم
 ليس بفاعل مراد
 ولا له عليه انما
 هو الاتفاق
 مع الطبيعة والخلق
 مع الخلق والخلق
 و معذور

هواے جان نواز آکی جان
 بسرخی می گراید رنگ آن خون
 چو آب جو یبار اندر بسایتین
 ازان حاصل بهر دروش دوائے
 که در کار اندر وزو شب بدینسان
 که تا جزو بدن سازد غذا را
 به این تمیز و این ترتیب و بهنجار
 قدیم و کار سازی بس عیلم
 نمودار است در فعل طبیعت
 ز طبع بے شعور اینها نه زاید
 همه اقوال او از صدق عاقل

ولی این قول پیش دور بینان
 نباشد سخته و دلخواه و مقبول
 نه این راز و برهان ثبوت است
 چگونگی این گران اجرام سائر
 چگونگی این همه اجرام مجیان
 درست اینست کاین گردنده ستار
 اگر بالفرض جذبی هم در اجسام
 همانا این همه اجرام دوار
 چه خوش گفته است مولانا نظامی
 درست آنست کین گردون بکارست
 بله در طبع هر داندۀ هست

بملک معرفت مسند نشینان
 ز قانون خرد بس دور و منزل
 که بس او هنر ز تار عنکبوت است
 ز نیروی تنائلی گشت دایر
 ز جسمانی قوه گردند پویان
 ز روحانی کشش هستند دوار
 بود آن جذب روحانی در اجرام
 ازین نیروی جانی هست در کار
 که قواش پیش دلهای گرامی
 درین گردندگی هم اختیارست
 که با گردنده گرداننده هست

لحظه تنائلی
 جسمانی باشد
 منسوب به جاذبه
 یعنی جسم بود ۱۲ بیان

درین گردن گیاه چیت علت
 ز آلت علت ثانی مرادست
 بگوید منصف از نلک افرنک
 که این گردنده گو یکسای تاری
 ز مهر انوار ایشان مستعارست
 حیات و نار و نور از مهر گیرند
 سبب در دور این اجرام سیار
 که جذب ثقل باشد مَر و رانام
 کشد خورشید کو کب را مَر از دور
 ز ثقل خویش باز این کو کب تار
 ازین دو میل گردنده است ناچار

ز علت گیر کار و ره ز آلت
 که کارش را هم از اول کشادست
 ز روی هندسه و زرای و فرتنگ
 که در گوهر یونند از نور عاری
 که او همواره نار و نور بارست
 فیوض گون گون از وی پذیرند
 بود جذبے که باشد در همه کار
 که از ان جذبست حاصل ثقل اجسام
 بسوی جسم خود از جذب مَطور
 رَمَدِ کیو، همی زان منبع نار
 مثال آسیا این گوی دوّار

خواستگاری بجناب باری با صدا بہمال و زارے

<p> خداوند ادا لم پُر نور گردان مسح روح را کان آسمانی ست زعشہ ہای شیطانی حذر دار بسوی تو دمام اور است آہنگ بہ مہر خود دلم را شعل ساز ز بادِ شند را ہوایش مجنباں توئی کز مُشت خاکم آفریدی گر آلودہ شوم مارا چہ باکست اگر من زاہد و گر مے پرستم </p>	<p> ز ظلمانی شوا سب دور گردان بری ز آلالش این دیر فانی ست بچشم لطف سولش یک نظر دار مکن راہش بنور خویش تنگ سکینت بخش و جان را مستقل ساز براہِ حبت و طاغوتش پیو یاں ز نور خویش رُوحی در دمی دی تنِ ظلمایم آخر نہ خاکست ز تو ہستم خدا یا ہر چہ ہستم </p>
--	---

ازان چرخه که گرداند زن پیر
 اگر چه از خلل یابی درستش
 چو گرداند و را دست خرد مند
 همی دون دور گردون زین قیاس ست
 اگر از اشراق قیاس حریفه بخوانی
 بود در بطی میان ظلمت و نور
 پس این اجرام ظلمانی باشواق
 چو شد بر چهره غور پر تو انداز
 چو نورش ارض در روی دید ظاهر
 ز نورش هر چه می بینی عیانست
 ز نور اوست در هر جا نشانست

قیاس چرخ گردنده، همی گیر
 نه گردد تا نه گردانی نخستش
 بدان گردش بماند ساعتی چند
 شناسد هر که او گوهر شناس ست
 ز فیض عشق این آثار دانی
 که باشد در بطعشقه مایه سور
 بسوی نور یزدانیست مشتاق
 زین آمد بگردش در تگ و تار
 چو پروانه بگردش گشت دائر
 ز نورش جنبش و تاب و توانست
 به هر کوب ازان نورست جانست

در نعت حضرت سرور کائنات صلعم

محمد نور او شد قبله جان
 چه نورش بلکه او نور مجسم
 ز نورش ظلمت کفران شده دور
 چه و خورے که در شیوا زبانی
 بنی کا مدنی بروی زیزدان
 عرب زنده شد از نوین کلامش
 تمدن را از شرعش بهتر آئین
 ازان سر سبز باغ نظم و نیا
 جهان پر بود از ظلمات کفران
 یکے را کیش بدست و صلبان

چراغ بینش ست و جان ایمان
 درخشان مهرے از اولاد آدم
 جبینش مطلع نور علی نور
 سخن زویافت آب زندگانی
 که ره یابیم مازی شید شیدان
 عجم جان یافت از برتر آلامش
 طریقت را ز امرش نیک تملیقن
 ازین بالان نهال کشت عقبے
 همه را روی زمی احنام داوتمان
 یکے را هر من معبود و یزدان

لعل باغ نور نبی
 کل احوال و قرآن باشد

و با نعت زندیت و

با نعت بی بی فارسی

نیز آمده ۱۲

مکه شیکر اول سکون

نامی ممول می نور باشد

مطلقا آن دو شانی

مغنویت بر خیزد

رکن را از او گنبد و

نبوت شیدان بعینه

نور الا نور است که در

مصلح امر و حقان و

تعالی را گویند ۱۲

لعل الام باغ نور نبی

در سادات ۱۲

<p> توئی مبعود گر بر خرقة نازم بتو دارم تو لائے کہ دارم ترا خواہم ز تو ای مبد جان جہنم جنت است از تو دورم ز تو دوری عدم را بار آرد کہ دوری از تو از خود دور است آن ز خود بیگانه گشته در جهان کیست توئی مطلوب من از ہر چہ پویم ترا دانم ترا از ہر چہ دانم توئی نورِ جان ای جانِ جانان ز عشوہ ہای ظلمانی امان دہ </p>	<p> توئی مقصود گر میخ نہ تازم ز تو دارم تماشا ئے کہ دارم نخواہم جنت و آن عور و غلمان نہ من حاشا کہ از جنت نفورم ولی دوری ز تو امکان ندارد کجا از تو شود دوری در امکان جد امرا ز خدا کی میتوان زیست توئی مقصود من از ہر چہ جویم ترا خوانم ترا از ہر چہ خوانم توئی جانِ جان ای جانِ جانان عبیدی را ز نور خود توان دہ </p>
---	---

ازو گرد و مبارک نسل عدنان
 بسفر پنج بست گفتت یهواه^{۱۵}
 که اسرائیلیان را گوی ایدر
 بر آرم مثل تو در عزت و شان
 کلام پاک خود را در دها نش
 براه راستی با خلق پلاید
 نگوید یک سخن از جانب خویش
 ز حکم او هر آن کو سربتابد
 هم اندر سفر پنج بست گفت یزدان
 شود خیس ملائک بار کابش
 شود در دست آن شاه فرهمند

شرف یا بد همی بر جسم گیهان
 بوسی ابن عسرن قول دلخواه
 که از خوان ایشان یک پیمبر
 شود روشن ز نورش جمله گیهان
 بیند از مبران معجز بیانش
 هرا نچه بشنود از من بگوید
 کند تبلیغ و حیم بے کم و بیش
 ز من باد منرش نیکو بیابد
 که حق روشن شود از کوه فاران
 چو چاوشان دوان پیش جنابش
 یکی ناموس روشن از خداوند

۱۵ قریب
 سفر پنج باب ۱۸
 ۱۵-۱۸
 ۱۵ پیاده رفت
 ۱۵ عربی هم غم
 ۱۲ خداوند تعالی است
 ۱۲ سفر پنج باب ۳۳
 ۱۲ سفر پنج باب ۳۳
 ۱۲-۱۳

ز نورِ شرع آن و خورش و الا	شده روشن سراسر روی غمرا
جهان پرگشت از یزدان پرستی	نوده حق پرستی پیش دستی
ز فیض نور آن مهر درخشان	شده توحید هر جا نورافشان
برو بادا درود پاک یزدان	بر اهل بیت و هم بر جمله یاران

له نوریت مآذول
باب ۱۱۱۱۱۱۱۱۱۱
اول باب ۱۱۱۱۱
۱۱۱ و ۱۳ من
له و خورشید
پیغام در دل باشد
۱۱۱

در ذکر اوصاف آن سرور صلعم که در تورات و انجیل و صحف انبیا علیهم السلام است

نوده حق شنای او به تجبیل	به توریست و زبور و صحف و انجیل
در نیجای کنم بر رخ اشارت	از ان اوصاف پاک دزان بشارت
بسر خلق تورات است تنزیل	که از باجر پر آید سماعیل
پس از نسل او آید پدیدار	یکی و خورش و الا نیک کردار
عرب را چیرگی بر جمله اقوام	شود حاصل از ان فرخنده فرجام

همان ذو الکفل والیسع وبراہیم
بگفتا وصف آن سرور بہ تعظیم

خطاب بحضرت رسالت با صد ضراعت

بنی اللہ بنی اللہ چہ تدبیر بہر زہ با ختم عمر گرامے سیر روزم سیر کاریت کارم نہ کاری کردنی آمد زدستم برای زاد راہ آن . همانے ز بازارِ غسل از سود و سودا اُمیدم نیست جُز ذاتِ کریمیت شب یلدا ی مارا روز گردان	کہ از غم گشتہ رنگ چہرہ ام قیر بعضیان و فوس آوختمای بجسز در گاہ تو ما من ندارم نہ دل گا ہی بکار حق بہ بستم نہ فکرے کردہ ام در زندگانی تہی دستم چنان در داد ریغا شفیع نیست جُز لطفِ عیمیت چو روز روشنم فیروز گردان
---	---

الح میضا شعیانی
باب ۳۱ و ایضا
باب ۳۲ آیت
اول ۱۲ سنہ

بودن اران بعبری خاک بطحا
 که بوده مکتهف آن پاک و خشور
 چه ناموس است میدان شرع اسلام
 روان در موبک او کردیه زردان
 همه شان بوده در پاکیزه جامه
 به بین احوال آن سرور در اخبار
 به توریت آمده نامش محمد
 ولی احمد به سُرِیانی زبان در
 زبور اندر خدا بالحن داود
 سروده نعت او را در مزا میر
 دگر و صف جمال آن فلک شان

له خیل یوسف
 باب ۱۳ - صفحه ۲۵
 ۲۶ - ایضاً باب
 ۱۶ - صفحه
 ۲۵ زبور ۲۵
 آیت ۲۵
 سنجایان
 باب ۵ - آیت
 ۱۰ تا ۱۲

که هم کوه حرا باشد در انجبا
 که روشن گشت بروی وحی را نور
 که هست آن روشن و فرخنده انجام
 بجنگ بدر افواج سر و شان
 بسر بنهاده کا فوری عمامه
 که تا بر تو شود مکشوف اسرار
 بانجیل اسمه گفتت احمد
 بفار قلیط گشته پس معبر
 صفات امتانش نیک بسرود
 ز سر ماسه میت کرده تقریر
 نگو بنموده در سفر سلیمان

سخن می راند با من اوز هر در
 که ای از هر زبان و علم دانا
 سر دے چاهای نغز و شیرین
 چرا در شنوی گوئی نیائی
 ز گنج طبع درج گوهر آرا
 جوابش را بساکش در نبشتند
 نه با خسرو نه با نیسی توانی
 نه با وحشی در آئی نه ز لاله
 نه با آن عارف و شیخ عطار
 نه با جامی که بته هفت اورنگ
 نه با عرفی که کرده بود بنیاد

سخن خود از سخن آورد آخر
 بهر شیوه ترا دستے توانا
 چگامه ها نوشتی بسکه رنگین
 درین فن چون قریحت ناز مائی
 جواب پنج گنج گنجے را
 گمراهی معانی را بفتند
 که هم پنجه شوی در درفشانی
 که شفته هر یک عفتد لالی
 گل و هر مز نوشته آنکه بیخار
 سخن را تازه داده آبخنان رنگ
 بطرز شنوی شیرین و سرهاد

له که نظم شان
 بود عقیدت آئی

<p> چو آتش زن زخم برغوش آتش گل مارا برون از خار گردان که تو نسیقِ خودش گردانم یار شناسم من بجان این جاده ات را بده یک زله ام از خوانِ توحید ز دردِ عشق درمان مرا ساز نساند این منی تا باز با من پریم تا کنگرِ ایوانِ لا هوت </p>	<p> ز آتشی می جوشِ نفس سرکش تو این آتش مرا گلزار گردان ز ق در خواه بهر این سیه کار شمار خود کنم تا سنت را بن ده جرعه از حلالِ توحید بجام سوزشی از عشق انداز از آن یک آتشی برهیتم زن رهم تا من ز خارستان ناسوت </p>
---	---

له خان بنی
دکان ۳۱ ص ۳

در سبب نظم کتاب

<p> شده رسته چنان که چاه میزن </p>	<p> بشی از فکرِ دنیا دل من </p>
------------------------------------	---------------------------------

نموده نظم این شیرین حکایت
 کُن باشد اگر چه آن فسانه
 بود نود استان تازه رنگین
 قلو پطره درین کلیتره دفتر
 سپس الطونس رومی چو دامت
 ولی این داستان عشق پرور
 بود این قصه از تاریخ دنیا
 بده این واقعه پیشین بی سال
 گزیدم در سخن زان راستی را
 که تا نخل سخن سرسبز گردد
 چه خوش گفت در نظم گرامی

بانگریزی زبان با صد بلاغت
 ولی پیش دری دین زمانه
 بود شیرین تر از احوال شیرین
 بود بر جای شیرین نام دلم
 چو خسرو باشد اینجانام عاشق
 نباشد یک فسانه مثل دیگر
 ز تاریخ فرنگست این هویدا
 زمیلا دیحی اے نکو فال
 بجا ماندم دروغ و کاستی را
 دران حسن دگر زین طرز گردد
 بشیرین نامه آن استاد نامی

نہ با سلمان ساؤجی کہ بگزید
 ولے نقشی تو ہسم در عشق انگیز
 ز شیرین خسر و خواجہ نظامی
 تو ہم نقشی جد اپرد از زانسان
 بگو ایدون بآن شیرین بیانی
 کہ چون خسر و ترا گوید نظامی
 چو این بشنیدم از آن پیر تلیقن
 نوشتم این فسانہ بادل شاد
 گزیدم بہر نظم از خاطر خوش
 ز تار تخی کہن خوش داستانی
 در انگلش شاعری بس بے نظیر ست

برای مثنوی جمشید و خورشید
 بخنک طبع کودن زن تو ہمیز
 کہ برد لما ست شیرین و گرامی
 کہ شاپورش خرد با قیمت جان
 بعرض داستانی دستان
 ز ہی شایستہ شاگرد گرامی
 بحتم یارے از جان شیرین
 بہ از افسانہ شیرین و فرہاد
 یکی نو داستان شیرین و دلکش
 کہ در انگلش زبان بودہ نہانی
 کہ نامش شیکسپیر و شیخ پیر ست

عنایت کرده یزدانش دو فرزند
 چه دختر اختر برج سعادت
 بحسن و دلربائی بود یکتا
 فتو پطره بده آن ماه رانام
 چو بطیموس را دوران سر آمد
 ازین گیهان فانی روی برگاشت
 فراهم آمدند ارکان دولت
 پس از کنکاش و بعد از بخت و تکرار
 فریقی متفق گشتند ایدر
 نظر را بر صلاح ملک دارند
 که پیش همگنان این شد مسلم

یکی دختر دگر پورے فرمهند
 درخشان مهرے از اوج جلالت
 بخوبی یوسف و در تن زلیخا
 قلوب عالمی را طره اش دام
 ز قالب طائر روحش برآمد
 سریش را بدو فرزند بگذاشت
 برای مشورت در شان دولت
 میان شان حلاف آمد پدیدار
 کنند این داوری بر رخم دختر
 پسر را بر سر بر ملک شانند
 که مرد از جنس زن اعلا و اکرم

معنی فرزند یعنی
 خردمند و شکوه ۱۲
 سن رشیدی

<p>اگر چه در سخن کآب حیات است چو نتوان راستی را در ج کردن چو سرو از راستی بر زد علم را ز کز گوئی سخن را قدر کم گشت چو صبح صادق آمد راست گفتار</p>	<p>بود جائز هرا پنجاه از ممکنات است دروغی را چه باید خرج کردن ندید اندر خزان تاراج غم را کسی کو راست گو شد محتمل گشت جهان در زر گرفتش محتمل وار</p>
---	---

آغاز داتان

<p>چنین گویند انا یان یورپ که در پیشین زمانه بود شاه که نامش بود بطیموس مشهور ز انجم بیشتر بوده سپاهش</p>	<p>تواریخ جهان خوانان یورپ همایون طلعت ز زین کلاه میان همکنان نزدیک و بهم دور بملک مصر بوده تنگداهش</p>
--	--

له یورپ
 ابن خیر فی بلاد
 فرنگان را گویند

سران ملک پیش او برفتند
 کزین دو وارث این تخت و دیم
 بهر کس زین دو وارث به گزین
 چو قیصر داوری در دست خود یافت
 نظر بر حسن دختر چون فتادش
 شده در حسن قلیطره مخمر
 عجب فرمانروای حسن را هست
 اگر چه مرد در میدان چو شیر است
 چو شد قیصر چو خسرو پادل و دین
 پس ایدون اینچنین فتوی دران داد
 قلو پطره کنون بر تخت بنشست

دواے درد از وے باز حستند
 بهر کس خوش کنی کن ملک تسلیم
 هم را راضی و خوشنود بین
 برای فیصل انگه چست بشتافت
 دل و دین هر دور از دست دادش
 مسخر گر چه کرد او هفت کشور
 که پیشش گردن گردن کشان پست
 بدست حسن چون آهوا سیرست
 چنان دل داده بر آن رشک شیرین
 که تاج و گاه زیبد بر پر یزاد
 دلش از فکر و اندیشه بکست

له بزرگ بدین
 تزیج دادن ۱۲

نسخه نام و نویس
نیز در کتب تاریخ
اولی پویش دیده شود
دین و اوقاف معلوم
و نامی فردی است
پیشانی پویش فردی
در تاریخ پویشی
تیم بهمنی بی پویش
۱۱

منزلی را می زد از روی فرهنگ
قلو پطره ست گفتند این جماعت
که دارد با چنین حسن و جماله
جماله کو مقارن با کمالست
ازین گونه میان اهل دولت
خلاف شان نه انجامید آخر
بگفتند این چنین اعیان آن بوم
درین اثنا که بوده ملک بی سر
در اثنای فتوح ملک سُمران
ز یک کشور بد گیر می خرامید
رسیده چون بملک مصر ناگاه

که بر دختر بر از د تاج و اورنگ
نکودر خورد بهر این امارت
بهوش و هنگ و دانش هم کمال
ازین بهتر کجا فرخنده حالت
حلافی بود در امر خلافت
نزاع شان نیا را مید آخر
کند فیصل پو آید قیصر روم
شاه کشور کُشا یو لیس قیصر
به تیغ ممالک گشته شادان
ز احوال ممالک نیک می دید
در آنجا دید بی شه پر گر و گاه
ای قیصر
۱۲

لوای سرکشی برپا نمودند
 همه گشتند آشفته ازین کار
 بهر دو سو پاشد ناگهان جنگ
 پریشان دل شده قیصر دین حال
 ازین رو کاهیده بودند با شاه
 هراسان شد کزین کم مایه لشکر
 کمک از سوی ملک شام درخواست
 سپاه باغیان را چیره شد دست
 بایوان بود روزی شسته قیصر
 مرآن مشکوی را محصور کردند
 زدند آتش بر آن مشکوی شائی

همه آزر م و مهر از دل زدودند
 بقیصر ساختند آهنگ پیگار
 ره تدبیر بر قیصر شده تنگ
 بجوشیده دلش زانده و دلبال
 همین مشتی قلیل از فوج همراه
 کجا در معرکه گردم منظر
 پس لشکر برای جنگ آراست
 لوای قیصری شد پیش شان پست
 کزین بلوائیان مِشتی ستمگر
 شهنشه را در آن مجبور کردند
 ز کینه توزی و آشفته رائی

چو قیدافه بعقل و مرزبانے	چو نواشا به بعیش و کامرانی
چو کرداین داوری یولیس قیصر	به سچیدند سراعیان کشور
ازین بد داوری گشتند بیزار	بعصیان سر بتابیدند یکبار

داستان در بغاوت نمودن اهل مصر بر قیصر از داوری او و جنگ
نمودن شان با وی و باز هزیمت یافتن ایشان و غرق شدن
برادر قلو پطره در آب نیل و مسلم شدن شاهی بر قلو پطره و عیش و
عشرت قیصر با وی و مراجعتش بروم

چنین گویند دانایان اخبار	زا احوال جهان نیکو خبردار
که چون قیصر چنین بد داوری کرد	سران ملک زان گشتند دل سرد
همه سرتافتند از حکم قیصر	شده شورش میان اهل کشور
همه اعیان لشکر گشته همراز	بعصیان همگنان گشتند دمساز

درین نهمه ماه آن شاه جوان بخت
 فرورفته چنان در کامرانی
 که از ملکش مانده مرور ایاد
 تو گوئی مانده بدور حسن آن ور
 نباشد جادوئی از عشق بهتر
 درین اشناسی روی بنمود
 ز خواب غفلتش آن کرد بیدار
 نمود آن سیمتن ناخواه پدرود

جدا از ملک خود و ز تاج و ز تخت
 بعشرت با قلو پطره تو دانی
 دلش از منکر دنیا گشته آزاد
 ز جادوئی مسخر گشته مسور
 نباشد ساعری از حسن خوشتر
 که قیصر را دل از آرام بر بود
 روانه شد بسوی روم ناچار
 باشکب گرم چشم و آه پردود

واستان در بازگشت نمودن یولیس قیصر به روم و گشته شدنش
 بدست غداران و گشتن دولت روم سلطنت جمهوری و باز گردیدن
 عمان ریاست بدست انطونس و آمدنش به بلاد سمران و ملاقاتش

ولی قیصر ز بیم جان سبک جبت
 ز غره غویش را در آب انداخت
 درون آن سفینه ماند پنهان
 رسیدش چون ملک از کشور شام
 گروه باغیان را شد هزیمت
 همی بدون شورش بلو افرو کاست
 درین تشویر از حکم مقتدر
 به آب نیل گشته غرق و جان داد
 به شهبانو حکومت شد مسلم
 ملک یولیس بانو شا به سیرت
 بعیش و کامرانی آن شنشاه

ازان بلو اچندین حیلله هارست
 شنا کرده بسوی مرکبه تاخت
 چنین از دست فتنه بردا و جان
 دلش ز اندیشه ها بگرفت آرام
 که فوج قیصری شان خرد بشکست
 زهر جافتنه دپر خاش برخواست
 شقیق بانوی فرخنده اختر
 ز آشوب جهان گردید آزاد
 دل قیصر شده آزاد از غم
 کنون با کامرانی کرد عشرت
 بمصر اندر اقامت کرد نه ماه

برین حالت گذشته روز کی چپند
 خرناسه رسید از ملک سمران
 لوائی سرکشی افراشته اند
 چون طونس شنیده این خبر را
 برای گوشمال قوم سرکش
 بیامد بر سر آن شور و بختان
 همه شان تابع و متقاد گشتند
 چون طونس ازین منصب برداخت
 زهر سوار بلاد ملک سمران
 که تارسم تحیت خواه نا خواه
 از ان نامی گرده تاجداران

که از عدلش همه بودند خرسند
 که جمعه بدنهاد از پار طینان
 ز حکم روم سر بر تافتند
 هماندم خواست اطفای شر را
 روان شد با سپاه و تیرو ترکش
 بزور تیغ کرده کار آسان
 ز نظم مملکت دل شاد گشتند
 برای جشن آنجا خنجر ساخت
 به پیشش آمدند از تاجداران
 بجا آرند پیش آن شاهنشاه
 که سوی بارگه گشته شتابان

باتقو پطره و عاشق شدنش بر و رستن با او بمصر و اقامت گزیدنش در انجا

تو ارسخ جهان را نیک خوانا
نوده بازگشت از ملک دلبر
پس ملک جهان را کرد پدرود
بدست چند غداران آن بوم
محوّل گشت برای جماعت
مشیر اعظم همکار گشتند
بهوش و هنگ و دانش بود نامی
بدینسان بود او بر جمله سرور
به نظم مملکت نیکو توانا

چنین گفته سخن پرداز دانا
که چون کشور کُشایو لیس قیصر
مهاست جهان پر دخت زود
شده گشته بدار اندوه روم
پس از مرگش همه کار ولایت
سه تن زیشان سر و سر دار گشتند
ازین سه بود انطوس گرامی
چو دل بر جمله اعضا هست افسر
دلیر و چابک و در کار دانا

له نام انطوس
در نگری انطوس
است انطوس که
در کتب تاریخ عرب
است بوق اسل
یونانی و رومی است
۱۲

ولی در زمی و لکینیت چو سیاماب
چنان کس آورد او را چو در مشت
میانش را بولیش شد قرابت
سرین کوهی ولی نازک چو سرین
ولی جنبان شدی چون وقت رفتار
از ان جنبش بجان بی مین ست
چو در جنبش در آید سرو قامت
سرینش گر بجند وقت رفتار
فتد در کوه لرزه در قیامت
دو ساقش دو ستون بوده ز بلور
بود آن دو ستون بنیه جان

چو سیامابی و یا خودیم چون آب
ز زمی با بردن آید ز انگشت
ز هر مولیش بسوی او اشارت
ز مو آویخته یک کوه تسکین
شدی دلهما چو سیامابی که بر نار
که از وی کوه جان را بومین ست
فتد از جنبشش شور قیامت
نبا شد این عجب کآمد در اخبار
قیامت جنبش آن سرو قامت
دو زانولیش دو قنینه ست از نور
از ان زانوشده آینه حیران

لفظ در شعر
عرب و عجم ز
چنان با نمود آن
موردت قال
عده بن کلثوم
ژن یا مثل حق
العاجر سخصا
حصان نامت
الف الاستینا
یجاب کادری در
مشت از لطافت
بدون در انگشت
۱۲

بده آن بانوی فرخنده اختر
 قلو پطره هم از فرخنده رانی
 رسیده پیش انطونس بسترگاه
 پری مثال با آن شوکت و شان
 چو انطونس بروی او نظر کرد
 چه دیده دید گوی پیگری نور
 نبی شکر لبی نخبه نگاهی
 نگاهش تیر و چشمانش دو آهو
 جبین ناهید و بینی تله نور
 برودش تو گوی یک سمنزار
 دو پستانش دو سیمین حقه عاج

که ملک مصر را بدزینت و فر
 بر رسم تاجداران نواحی
 به سیما زهره و با طلعت ماه
 چو بقیس آمده پیش سلیمان
 ز هر عضویش تماشائی دگر کرد
 پری در سپیکرد و در ناز کی حور
 که بد در مقنعه صاحب کلاه بی
 نه آهو بل فسون انگیز جادو
 دوزلفش مشک چین رخساره کافور
 شگفته در سمنزار است گلزار
 که از دل صبری بردی بتاراج

چنان بر حسن او گردید حیران
 بگفتا چيست اين فرخنده اختر
 کند گیسوی آن غارت دین
 اگر چه بود بس بینا و دانا
 شده شد بر چو دیده آبخمالش
 اگر چه بود مرد رای و تدبیر
 شدش کار جهان بانی فراموش
 چنان شد شیفته بر آن پر یزاد
 پوشا بان نواحی قصه کوتاه
 بسوی کشور خود باز گشتند
 قلو پطره زردی رای و فرهنگ

که هوش از سر پرید و طاقت از جان
 پری یا ماه یا خورشید انور
 ای سرش کرد و بُرد از جانش تسکین
 شده در عشق او کالوس و کانا
 بقا م ریخت در نزد خیالش
 بحسن آن حسن برگشته تسخیر
 مے عشقش نموده سخت مد هوش
 که روم و هم نظامش رفته از یاد
 مرخص گشته از پیش شهنشاه
 براحت زین تعب دمار گشتند
 بسوی کشور خود کرد آهنگ

قدم در حُسن رشکِ رویِ عورت
 قدش نخی ز باغِ جان کشیده
 ملاحِت بود با حُسنِ گلو سوز
 دو گیسویش که بهر دل کندی
 کندش را هرا نگو گشته پابست
 دو چشم او که بوده شوخ و بیباک
 نگاهش کرده پیشه سحر را
 که بر هر کس عمل نموده از دور
 که هرگز زان بلامتار روز محشر
 چو دیده شاه آن حسن خداداد
 سپاه عشق بر ملکِ دلش تاخت

از دستِ حریفان بوده دورست
 ز آبِ زندگانی پروریده
 نگاهی بود با تیرِ جگر دوز
 ز بهر مرغِ جانا بود بندی
 کجا زود تا قیامت می توان رست
 برای کشتنِ عشاق چالاک
 رواجی داده سحر سامری را
 بعشق او چنان گردیده محور
 بحیلت هانیار دگشت جانبر
 بگفت اینست آدم یا پریزاد
 متاع عقل و هوش و صبر در باخت

چنان جامے کہ از سرمی برد بوش
 چنین گفتا سخندان سخن ساز
 که انطونس بعثی آن سن بر
 چنان شدست در عشق پر یزاد
 بردش بود زن اقیطوه نامے
 شده آگاه از حال جهاندار
 نوشته نامہ از روم پیشش
 بگفتش تار ماند خویش را زود
 بوش آید بر آرد پنبه از گوش
 کند خود را ز بند سحرش آزاد
 بزودی باز گردد سوی موطن

کنم فکر جهان از دل فراموش
 ز تار تیغ جهان گوینده راز
 چو دامانده جدا از اهل و کشور
 که ملک و هم عیالش رفت از یاد
 که پیش همگنان بوده گرامی
 که چون در عشق قلیطره شده خوار
 خبر داده دران از حال خویشش
 از ان جاد و طلسم سحر آمود
 ازین نشہ در آید زود در بوش
 که عشقش را بلاکت گشته بُنیاد
 رهد از دست آن مکاره پر فن

کینک دہستان

لے عیت یعنی
دخارہ ۱۲ منہ

چوانطوس کہ با عشقش شدہ جفت	بعشقش ترک جاہ و ملک خود گفت
شدہ در موکب آن ماہ ہمراہ	کمر بستہ بخدست چون یکی دآہ
بمصر آمد بہ آن یوسف محیا ^۱	چو یوسف بردہ گشتہ بازینا
ولی بودہ زینا یوسف اینخبا	شدہ یوسف خود اینجا چون زینا
شدہ محفوظ و خوشدل با وصالش	نمودہ قبلہ گاہ خود جمالش
دل از روم و نظام آن بہر داخت	دیار مصر را آرا نگہ ساخت

داستان نامہ نوشتن اقیطوہ زن انطوس با و باز پس خواندنش از اینجا و
نیافتن جوابش و رفتن اقیطوہ خودش بہ ملک مصر برای ملاقات شوہر و
ملاقات نکردن انطوس با وی و طلاق دادنش اورا و بہم بر آمدن
برادرش غسطس ازین واقعہ و فوج کشی بروے

بدہ ساقی شراب ارغوانی	کہ تا بیرون دہم راز نہانی
-----------------------	---------------------------

بروم اندر همه اعیان دارکان
 ز افعال قیامش گشته بیزار
 ز کارش همیشه معزول کردند
 اغسطس بود آن زن را برادر
 که بانطونس او همکار بوده
 بگوشش این خبر هر که فرو خورد
 رگ غیرت بجنبش آمد او را
 در آمد در غضب از نخوت و ننگ
 سپاهی بس گران آراسته زود
 ز شهر روم او با فوج بحرّار
 بانطونس دهد تا کیفر بد

بر انطونس بیاشتفتند از جان
 بدار الندوه اش یاران همکار
 ز هر جانب در او مخدول کردند
 که او را بدلقب در روم قیصر
 بدار الندوه باو یار بوده
 که انطونس با قیطوه چنان کرد
 که جوش خشم از خود بستد او را
 نموده عزم تا با وی کند جنگ
 به پیگارش سبک آهنگ بنمود
 روان شد زود سوی آن تبه کار
 از و بادا فره فعلش ستانند

ز وصلِ خود حلیله را کنند شاد
 نداده هیچ الطونس جوابش
 در آخر آن زن فرخنده سیرت
 بشهر مصر آمد پاک گوهر
 ولی آن شوی بی آرم و بد خو
 از انجار خستش بنموده محروم
 بگفتا من نمی خواهم تقایت
 قلو پطره شده جنت حلالم
 نمی خواهم که روی تو به بینم
 بدینسان سرد مری هاشم نبود
 چو اقیطوه بسوی کشور روم

و گرنه سوش آید زود چون باد
 که کرده عشق تپطره خرابش
 روان شد سوی شوی زشت طینت
 که تا جان یابد از دیدار شوهر
 طاقی هم نشد با آن پری رو
 باه سرد سوی کشور روم
 که دادم از نکاح خود طلاق
 باد کابین به بستم نیک عالم
 مرا بس باشد آن زهره جبینم
 با فسون و فسانه کرد پدرود
 مراجع شد بسی مهموم و مغوم

ز غم اندر گرفت خال

دو کوه آتشین بد بر سر آب
 سنان تیرها سستیز کرده
 ز هر دو سو که پیکان گشت باران
 گلوله های ز نورک روان بود
 سرگردان ز تن می ریخت ز انسان
 بناوک تیر با خفتان همی سفت
 همیدون آسیای حرب گردان
 نگشته هیچ جانب را هزیمت
 که ناگه شد قلو پطره هراسان
 بسوی مصر رو آورد ناچار
 چو انطونس ازین حالت خبر یافت

شهاب از بان ز هر دو سو پرتاب
 عیان آشوب رستاخیز کرده
 روان شد بحر خون بر آب نخلان
 تو کولی خیل ز بنوران پیران بود
 که ریزد برگ رز در برگ ریزان
 بمغفرها سنان ها می شدی جفت
 بمانده مدتی در کار زمینان
 ز هر دو سو قوی بوده عزیزیت
 ازان معرک یکایک شد گریزان
 نیا سوده می در راه زهنار
 سرا سیمه پی او زود بشافت

چو انطوش ازین حالت خبر یافت
 نوده مشورت با شاه بانو
 ز ملک مصر یک ابنوه لشکر
 سپاه مصر چون دریای جوشان
 بهر دوسو پاشد بیرق جنگ
 ز هر دوسو روان گشتند افواج
 براه بحر هر دو بر سنان
 چون نزد بحر یونان در رسیدند
 غریب کوس چون تند رخ و نشان
 برای جنگ بحری هر دو لشکر
 به تیر و مینیق و سنگ باران

لایع لشکر فارسی
 ز جو غلبت باشد
 که در گریزی مجبور
 چهار بار گویند
 بیعت بک دیگر
 روان شوند ۱۲۱

بسوی چاره جوی زود بشتافت
 که هم آمادگی باید ازین سو
 فراهم آمده بایتغ و خنجر
 چو ابرتند چون رعد خروشان
 ره از رم بر هر دو شده تنگ
 چو بحر آتشین باتند امواج
 بنا کردند بر دریا مدائن
 دو بحر آتش آنجا سر کشیدند
 بهر دوسو دو بحر نار جوشان
 ستاده هر دوسو گوی دو کسار
 ز زبورک زبان آتش افشان

داستان در احوال قلو پطره پس از مراجعت بمصر قصد کردن او بفرفیق
 قیصر غسطر و آشفته شدن انطونس از بیوفائی وی و توارى شدن
 قلو پطره از بیم انطونس در قبه و آوازه در دادن مرگش و زخمی کردن
 انطونس خودش را از دست خود بقصد خودکشی و پس خبر یافتن حیات
 قلو پطره و خود را در آن قبه رسانیدن و جان دادن رو بروی وی و
 شیون متلو پطره بر مرگش

چو آن شه بانوی برگشته اختر	بمصر آمد بے غمگین و مضطر
به شاهانِ نواحی نامه نگاشت	کز ایشان چشم یاری ماهی داشت
پس فرمود تا از راه تدبیر	دروب و بند بار از ره ویر
ز هر جانب چنان بستند محکم	که بیم دشمنان گردد از ان کم
قلو پطره بدینها بود مشغول	هم آن انطونس ناکام و معزول

له دیو یعنی پوشه
 در یک است
 بر بان

هم اواز مصر که گردید غائب
 سپاه مصر چون دیدند ناگاه
 دلشان گشته از پیگار بس سرد
 بپایند انجا چند ایام
 چو آخر جمله شان گشتند مایوس
 سر تسلیم بر فرمان قیصر
 کنون آن قیصر نامی اغطس
 سعادت بود بر سر چون کلاهش
 روان شد با سپاه دشمن اوبار

پی دلدار خود گردید هارب
 که غائب گشته شهبانو هم شاه
 ز بس در کاست جوششان بناورد
 که باشد باز آید شه در انجم
 سگالیدند چاره با صد افسوس
 نهادند و شدند از بیم جان بر
 که پُر بُد سینه اش از کین مرقس
 نظفر از چادشان بارگاهش
 بسوی مصر چون ضرغام خونخوار

نفس کی باز
 نامهای نفوس است
 ۱۲

ز چشم من که یار دگر دپر بهیز
 چنان من نزد عشوه نک ببارم
 سگایده چنین در دل پر یزاد
 رسد چون بر دروب شهر قیصر
 که تا قیصر درون شهر آید
 چو انطونس ازین مکرش شد آگاه
 که داویلا ازین عیاره دلبهر
 وفائی نیست آوخ این پری را
 دریغ آه من در عشق این ماه
 من ایدون بهراو بیچاره گشتم
 ولی با من کنند او بے وفائی

که در هر غمزه دارد دوشنه تیز
 چو انطونس مرا درابنده سازم
 نهانی حکم بر نرمان بری داد
 ز انطونس نهان بکشایدش در
 پر یزادش مستحرمی نساید
 ز سوز دل بر آورده کی آه
 دریغ دور دازین غداره دلبهر
 نه مریخی خوش آید مشتری را
 هم در با ختم ملک دشی جابه
 ز خان دمان خود آواره گشتم
 اگر چه من برو هستم فدائی

نظارت خود

نظرگاه

کہ ناگہ این خبر در گوش آمد
 کہ قیصر با سپاہِ فرخنے بر
 بہ شہر اندرفت و آشوب و حیرت
 قلو پطرہ ازان احوال ایدر
 ز ہر جانب شدہ ناچار و حیران
 بگفتا حسن من چون زورمند است
 گرا ز لشکر نیارم کرد پستش
 چرا نزد کرشمہ من نبازم
 اغطس کے ز حسن من شکبید
 چو زہرہ چون ملک را فتنہ سازم
 رخ من ہر کہ بیند گر بود شاہ

پریشانی ازان در ہوش آمد
 رسیدہ بسکہ پر نزدیک آن شہر
 میان شہر برپا شد قیامت
 شدہ آشفۃ و آسیمہ مضطر
 ز حسن خویش گشتہ چارہ جو یان
 چہ غم گر لشکر دشمن دو چند است
 بغوج غمزہ نک بد ہم شکستش
 چو یویش چہ مفتون نسا زم
 کہ حسن من ملائک را فریبید
 ملک پس چسیت پیش حسن و نازم
 پیادہ گرد و گردو کی داہ

که آمد این خبر در گوش آن ماه
 ز انطونس نیبه در دل افتاد
 بشهر مصر محکم قبه بود
 درون قبه مذکور آن ماه
 درون قبه گردیده محذر
 بلی چون بود رشک ماه کنعان
 در آن قبه را محکم منسوبست
 سپس آوازه در داد در شهر
 زانده و مکد جان داد و خوش مژد
 بشهر مصر شوری گشت بر پا
 پدید آمد تو گوئی شور محشر

که انطونس ز مکرش گشته آگاه
 ز بیش لرزه در آب و گل افتاد
 که سر با گنبد اسلاک می سود
 نهان گردید بیزن دار در چاه
 چو دُر روشن اندر دُر ج گوهر
 برای ماه کنعانست زندان
 کشید از کار و بار این جهان دست
 که مستطیره ز غم زد ساغر زهر
 ازین دار الحزن ز انسوی جان بُرد
 زهر سوناله در داد در یغیا
 زهر سونو حمر گر بادیده تر

و فاخته یانی باشد بعالم
 درینا حشر تا در دا درینا
 بعشق او چرا ماسور گشتم
 چنان از من و فاخته داری درینا
 چه خوش گفته حکیم بگوئی ز اد
 ز مان مانند ریحان سفالند
 نشاید یا فاخته در پیج بر زن
 و فاخته دیت بر زن چون توان بست
 بسی کردند مردان چاره سازی
 زن از پهلوی چپ گویند برخواست
 مع الفقه بدینسان آن تب کار

نه کرده یا و فاخته اولاد آدم
 ز دم از دست خود من تیشه بر پا
 چرا در حب او مسور گشتم
 چنین از وی جفاکاری درینا
 گزین پسندی که باید داشتن یاد
 در و نسوخت و بیرون سوختند
 وفادار اسپ و در شمشیر و در زن
 چون گفتی بشوی از مردی دست
 ندیدند از یکی زن راست بازی
 مجوی از پهلوی چپ پهلوی راست
 نظم می نمود از دست دلدار

تنِ حاکِ چو زندانست جانرا
 بجانان چو به پیوندم حیاتست
 چنین گفت و بخت انگه سبکتر
 بزد بر پهلوان افتاد بر خاک
 شده زان بر تن اوزخم کاری
 بجان زنده بماند و زخم خورده
 ازین سو بود انطونس درین حال
 بیندیشید در دل آخر کار
 زمرگ من خبر ناگه کند گوش
 کند خود را هلاک از فرط احزان
 ازین روان نگار از پیش بینی

ازین زندان رها نم یسهمان را
 حیات جاودان بعد از ماتست
 بدست آورد دسبزه رنگ خنجر
 که برها ندر تن آن جان غمناک
 ولی جانرا نشد زان رستگاری
 هماندم لیک زان زخمش نموده
 وزان سو آن پری حورتمثال
 که هرگز آن ز کف دلداه زار
 شود از غم بی بی عقل بی هوش
 دهد از منظر غم پس رایگان جان
 فرستاده به پیشش، همیشنی

چو انطوس که در جای دگر بود
 شنید این قصه جانگاہ ناگاہ
 چو سایہ بر زین بی ہوش افتاد
 قلو پطرہ قلو پطرہ کجائی
 چرا بگذاشتی ای ماہ رخسار
 بدریای الم مارا فگندی
 چو بوی گل سبک رفتی تو چالاک
 قلو پطرہ مرادرتن چو جان بود
 چو جانم رفت بی جان چون توان نیست
 چگونہ من زیم با سینہ چاک
 از و بودہ بچشم روشنائی

ز قصر ماہ چیزی دور تر بود
 فتادہ بر زین دزدیکی آہ
 باہ سرد درد دل بردن داد
 چرا ہیہات پیش من نیائی
 چنین تنہا مرا در غم گرفتار
 ابر ساعل سبک رفتی بہ تندی
 چو پڑ مردہ کلم افتادہ بر خاک
 بہ از جان و بہ از روح دروان بود
 بہ تن زندہ بہ تنہا در جہان کیست
 جگر را چون مرا کردند در خاک
 کنون زان روشنائی شد جدائی

فرستادش پیام آن سر و کلفام
 من ای بنجازه هستم با سلامت
 ولی از بیم تو ای مایه جان
 ز تقصیر خودم نک عذر خواهم
 ز هر چه من مشو غمگین و نالان
 چو این مژده شنید آن عاشق زار
 بگفت پیشکاران راهماندم
 برید و پیش پای او گذارید
 که پیش یار خود آنجا بایرم
 هماندم پیش کاران جنابش
 چو انطوس به پیش جان جان شد

که ای دل داده محروم و ناکام
 مکش از بهر من چندین غرامت
 شدم در قبه مستور و پنهان
 به بخشا و گذر کن از گناه هم
 ز وصل من دل خود ساز شادان
 شگفته روی او مانند گلزار
 که پیش دستان من بریدم
 در آن قبه مرا با وی سپارید
 ز تلوا سه دی آرام گیرم
 رسانیدند پیش مه شتابش
 مگر سعدین را گوی قران شد

چه کار آید مرا چشم جهان بین
 بود خوش ز ندگانی بهر دلداری
 نهان شد زیر خاک آن گوهر پاک
 ز گلبین ریخت آن گلبرگ خندان
 خوش است این زندگی در کامرانی
 کنون آن به که با آن جان جانم
 بسوی آن جهان گروم روانه
 چو رفت آن جان جانم ای دریغا
 هسمان بهتر که با وی یار گروم
 ز تلوا سه شوم آزاد اینک
 ز جانان دور جان من و بالست

نهان شد چون ز من آن رخ چو پرن
 چو بی دلداری باشی عسریه کار
 چرا بر سر نیفشانم ز غم خاک
 کنون بتان ز بهرم هست زندان
 بتلخی بس چه کار این زندگانی
 بآن سرین بدن سرور و انم
 که تا گروم درین عالم فسانه
 چرا من در جهان مانم به تنها
 بهسرای آن دلداری گروم
 روم زی ملک جان دلشاد اینک
 به پیوندم بجانان کین وصالست

ز خود کُشتن نباشد هیچ باکم
 بحمد الله که من از دست قیصر
 نگشتم کُشته من در دست قیصر
 بحمد الله که من در پای جانان
 اگر صد سال مالی در یک روز
 چو روز رفتن است از دیرسانی
 پس گفت که ای حور پر یزاد
 ز بوسه وقت مرگ ای یار جانی
 شود این بوسه وقت مرگ ناشاد
 قلو پطره چو دید آن آشنا را
 بکام دشمنان محروم و ناکام

نباید شد از آن اندیشناکم
 نگشتم منمزم نابوده کیفر
 خودم را کُشتم و گشتم منطفّر
 بخوشنودی بهمیدون میدهم جان
 ببايد رفت زین کاخ دل افروز
 ندای جانِ جان به زندگانی
 بهو بس چند اینک کن مرا شاد
 بیایم تا حیاتِ جاودانی
 براه آن جهانی توشه و زاد
 محبّ جان نثارِ باد و باران
 براه نیستی اینک هند گام

اگر چه بود ز نخش بسکه کاری
 ولی هر که نظر بر روی دلدار
 ز رویش جان تازه در بدن یافت
 در شکوه برویش باز کرده
 منم آن تشنه ناکام مغموم
 چو محرومی بمن شد در نهایت
 ولی در حالت آخر رسیدم
 چه سود آوخ که کار از دست رفتست
 ز جور عشق تو ناکام و ناچار
 که تا میرم رهم از دست هجران
 به بین ای ماه این ناکامیسم را

بنوده زان امید رستگاری
 فداوش تازه اش شد رنگ خسار
 از ان نیروی دیگر او بتن یافت
 دگرگون ناله را ساز کرده
 که بر شط فراقم ز آب محروم
 رسیدم من بقصود از عنایت
 گلی از باغ وصل تو پنخیم
 عنان اختیار از دست رفتست
 ز دم شمشیر بر خود ای جفا کار
 شود پیوند جان من بجانان
 ز در عشق بی آرایسم را

نگردم زیر زمران غطس
 چو انطوس شنیده این سخن
 بگفتا باد رحمت بر روانست
 بگفت این دسک بر خاک افتاد
 خوش آن عاشق که چون جانش برآید
 قلو پطره چو این حالات دیده
 ز دل آهی کشیده آن پری زاد
 ز فرط غم چنان آن سرو چالاک
 کینزان را چنان آن گدگان شد
 گمان بردند که ز نخی نخورده
 به نو صمویه و سر یاد کردند

از و دوری بتو پیوندیم بس
 شگفته شد ز لطف آن دلار
 خدا تسکین دهد اینک بجانت
 بپای خاک جانان جان خود داد
 بپای خاک جانش برآید
 فغان و ناله از دل بر کشیده
 یکایک بر زمین بیوش افتاد
 زمانی اوفتاده ماند بر خاک
 که او هم در پی عاشق روان شد
 ز فرط غم همانا گشته مرده
 فغان و ناله را بنیاد کردند

دلش بر حال او جوشید بسیار
 بگفتا ای ندرایت جان من باد
 چرا کردی چنین تعجیل در کار
 چه چاره آه چون تقدیر این بود
 درینا حسرتا در داد و لرینا
 بگفتا این و کردش چیست در بر
 وصیت کردش انطوش که ای ماه
 ز قیصر عرض خود محفوظ داری
 قلو پطره بگفت ای نیک فرجام
 نمی خواهم جهان و جاه . لی تو
 به پیوندم . بتو من زود ای یار

بحال زار او نالید . بسیار
 که بی تو چشم من هرگز مبیناد
 که با داجان من با جان تو یار
 نمی باشد کنون در مویه ما سود
 که کار از دست رفته آه ویلا
 ز نوشین لعلهایش داد شکر
 مبادا خالی از تو افسر و گاه
 بدستش مان نه خود را در سپاری
 من اینک در پی تو می نم گام
 نه شاهی و نه تاج و گاه . بی تو
 ازین رنج و تعب گردم سبکبار

ز دریای شہامت بے بہادر
 کہ افشاندی بروا فلک پر دین
 بخاک اندر فتاده خوار از تخت
 بخاک افتاده از بادِ خزان
 فوسا آه وادِ یلا فوسا
 بویہ و فغان شیون ہمی کرد
 درونِ دُخمہ کردند پنهان

دریغ آن یلِ نامی بہادر
 دریغ آن سریِ راختِ بالین
 دریغ آن چنان شاہِ جوان بخت
 دریغ آن گلِ بارِغِ جوانی
 دریغِ حسرتا در دا دریغ
 بدین سان آن پری بانالہ و درد
 پس نغشش بر سم کیش آنان

داستان داخل شدن قیصر نامدار غسطس اندرون شہر و مسلم شدن ملک و دواہیر
 کردنش قلو پطرہ را و قصد فرستادنش بروم و غلگین کشتن قلو پطرہ ازین
 خبر و خود را از زہر مار کشتن

کہ گرد و سینہ ام روشن چو سینا

بیا ساقی بدہ جامی زین

چو آمد آن پری تمثال در هوش
 زبان بکشد و در مویه و شیون
 که داوید از زمان من سر آمد
 در یغاه آن تیسار دارم
 در یغاه آنکه اندر عشق من باخت
 در یغاه آن جوان سر و آزاد
 در یغاه عاشق شیرین ادایم
 در یغاه آن شفیق مهر پرور
 در یغاه آن دلبر بر اشکر
 در یغاه آن امیر نیک تدبیر
 در یغاه آن سپه دار دلاور

نماده در دلش زانده یک جوش
 نقادش از حزن یک لرزه در تن
 به زردی آفتاب من در آمد
 فوسا آن محب غمگسارم
 شهنشاهی و با خاک درم ساخت
 که با من بود با شیرین چو فرهاد
 که کرده جان شیرین را فدایم
 جدا شد بهر من از گاه و پرگر
 که بر جرم دلبران بد غضنفر
 که بوده هم جهان بان هم جهانگیر
 که بوده بر سپه داران مظفر

بسوی قبه زن پس روی بنهاد
 در انجسادید جمع ما برویان
 دوان آمد به پیش شاه بانو
 ستاده پیش رویش چون پرستار
 چو دید این استکانت از پریراد
 که ای رشک پری مابد فریب
 که غنچ تو دلیران را فریب
 کنون ای ماه در دل شادمان باش
 نخواستی دید از دستم گزندی
 بگفت این و نهان کرده اشارت
 بقصر شاه ی آور دند او را

که آنجا منروی بوده پری زاد
 به پیرسید از قلو پطره از ایشان
 نهاده با ادب بر خاک زانو
 به پوزش خواسته از شاه زهنار
 بدلداری زبان خویش بکشد
 ملائک صورتی طاؤس زیبه
 نه بعد از دیدنت خاطر شکید
 ز بیم سطوت من در امان باش
 نه قتل و نه اسیری و نه بندی
 که گیرند اسلحه از وی بغارت
 اسیر آنجا سبک کردند او را

بده از شعلش نور تجلّا
 بنجاک اندازم آب زندگانی
 چنان بیهوش بر بالین نهم سر
 چنین گوید سخندان سخن ساز
 که در شیون بدینسان بود بانو
 که قیصر نک بشتر اندر در آمد
 بدل گفتا چرا زود در نهییم
 ولیکن این خیال آن دلارام
 کنون آن قیصر فرخنده اختر
 نخستین رفت سوی قصر شاهی
 پسرید از قلو پطره و یارش

نزدیک ننگه بود از

ن دور

که تا بیهوش اُفتم، پچو موس
 که نه بنوشم سرودن ترانی
 که نمایم من بُهش تا صبح محشر
 ز تار مِخ جهان این نکتہ را باز
 که ناگه شورشی افتاد در کو
 کنون حکم قلو پطره سر آمد
 بحسن خود اغطس را نذریم
 بر آمد نک بدشمن کایش خام
 در آمد با جلال و شوکت و فر
 ندید اینجا کسی جز چند داهی
 خبر دادندش از احوال زارش

بیندیشید آن عوری شمائل
 برد ناچار سوی ملک روم
 مرا آنجا مگر بر کام دشمن
 بنالید و پشیمان گشت بسیار
 بیندیشید از آشفته رانی
 ولی آنجا نه خنجر بد نه شمشیر
 که جسد اسلحه از حکم قیصر
 بکار خویش مانده سخت حیران
 کشاورزی زده قاتلان کشور
 بدو گفته نهان از روی تدبیر
 نهان اندر سبدر زیر اثمار

که چون قیصر بسویم نیست مائل
 بریزد پس در آنجا آبرویم
 کند تشبیر در هر کوی و برزن
 ندیده هیچ آن دم چاره کار
 که خود را خود گشاید یا بدر مائی
 نه پیرکان و سنان و نیزه و تیر
 نخستین زو بغارت برده یکسر
 نه بد چاره برای دادن جان
 بیا دردی برایش میوهاتر
 که چون آرد سبدها پر ز انجیر
 بیا در بهر او یک بچه مار

له گشت نهادن
یعنی توبه کردن
بود ۱۲ از زبان

کنون انگاشت در دل آن پریزاد
پشیمان گشته ایدون از خیالش
ز قیصر آن گمانش فاسد افتاد
پس بشنید بعد از روزی چند
بر داور ابوی روم ناچار
در آنجا پس بجای دشمن او را
که رسی بود بس پیشینه در روم
که کردند ی چو ملکی را مخیر
سلاطین و بزرگان را از آن بوم
از ایشان موبکی آراستندی
پس در شهر در هر برزن و کو

که قیصر سوی حنش گوش نهاد
فتاده از بها جنس جالش
متارح حن پیشش کاسد افتاد
که قیصر کرده اش زین روی در بند
میان آن اسیران تبه کار
بگرداند بکوی و برزن او را
میان مملکت گیران آن بوم
و یاد در جنگ گشتندی منظر
برای فخر بردندی سوی روم
بگو ناگون در ابراستندی
همی تشیر کردند ے بهر سو

یکی از حال الطونس ربائی
 گزین پسندی که آید مر ترا کار
 دگر عبرت. بر از حال ایشان
 پس از شادی بود ماتم درین دار
 کسی چون گل بچند اندرین باغ
 کسی کو گشت همچون برق خندان
 خوشیها را بود انجام غنما
 چه خوش گفت مولانا نظامی
 نگه کردم ز روی تجربت هست
 که اول دست را خارش خوش افتد
 همیدن جام دنیا خوشگوارست

که با جفتش نموده بیوفائی
 که انجام بدست از بهر غدار
 که آخر گریه دارد کوست خندان
 باؤل گر چه گل آخر بود خار
 بگرید همچو بلبل زار از داغ
 در آخر گشت همچون ابر گریان
 بود پایان شادیها الم با
 بشیرین نامه این پسند گرامی
 خوشیهای جهان چون خارش دست
 با خرد دست در دست آتش افتد
 باؤل مستی و آخر خمارست

که زهر آن بجان دردم ستیزد
 بحکم آن پری آن مرد دهمت آن
 درون یک سبد بر حسب تلقین
 کنون آن ماه گشته از جهان سیر
 بدست خود گرفت مار خو نثار
 بران نازک نگارین یا سمن بر
 هماندم آن صنم بر خاک افتاد
 پرستاران چو این حالت بدیدند
 سپس هر یک از ایشان سوی خود بزد
 چنین انجام شد آن ماهر را
 ازین افسانه پُر در دو حیرت

ن ماهر

بیک ساعت ز تنها جان گریزد
 سبد ما پُر چو آورده ز بُستان
 نمان آورد ماری زهر آگین
 کشید آن مار را از زیر انجیر
 بسوی سینه اش آورده ناچار
 همی زد زخم آن مار ستمگر
 بت کای بدین تلخیش جان داد
 ز سوز و درد ناله ها کشیدند
 همان مار و زهر آن بک مرد
 سخی سرو سمن بر مشکبورا
 بیاید بُرد این دو گونه عبرت

چو بثلکت آئینه صورت نباشد	دلت از غم زهر آن خراشد
چه خوش گفتست آن ملای جامی	که عارف بود و برد لما گرامی
چو دیدی عکس سوی اصل بشتاب	که پیش اصل نبود عکس را تاب
معاذ الله ز اصل اردور مانی	چو عکس آخر شود بی نور مانی
نباشد عکس را چندان بقائی	ندارد رنگ گل چندان وفائی
بقا خواهی بروی اصل بنگر	وفا بوی بسوی اصل بنگر
غم چیزی رگ جان را خراشد	که گاهی باشد و گاهی نباشد

پند سودمند در خطاب بفرزند دلبد

حاکم الهی فرزند دلبد	که با دانا فقط فضل خداوند
ز اندر زت شود آن ارجمندی	که یابی در جهان ز وسر بلندی

عبیدی پندازین فسانه بردار
 برین دیر فنا از چشم جان بین
 که هر دم حسب تغییر زمانه
 اگر دنیا و کارش پنج پنج است
 مکن جرسن ظاهر جان نشاری
 نباشد حسن ظاهر را بقائی
 مآل حسن ظاهر کو برد دل
 اگر چه صورتی چون نور پاکست
 مشو فتنه بلا بر صورت و رنگ
 ز صورت سوی صورتگر پرداز
 چرا بر صورت آئینه ای جان

بشو از خواب غفلت زود بیدار
 بهر جا کار و اهنای روان بین
 سوی ملک عدم باشد روانه
 چونیکو بنگری این جلد بهجست
 ندارد حسن ظاهر پایداری
 بود این حسن ظاهر بیوفائی
 چه باشد شست خاکی یا سیاه گل
 دلی پایان او یک توده خاکست
 که باشد عشق صوری عاقبت ننگ
 برای روی معنی آئینه ساز
 شوی مفتون که دائم نیست هیران

تو صدقت پیشکار کارگردان
 زبان و دل بر فقرات همی ساز
 ز گفتار و ز سپندار و ز رفتار
 ازین سه تار یک آهنگ میخزد
 درین دور فلک دلشاد می زی
 چه باشد سادگی آن بی ریائی
 بود آزادی دل استکانت
 بحق کمتر است - را د بودن
 نه پیش مهتران هم زلیتن خوار
 بشو مشغول در تحصیل دانش
 ز عهد کودکی تا عهد پیری

بهر کاریت دست اقرار گردان
 بیکدیگر بیک آهنگ و مساز
 بباید خواست یک آهنگ هموار
 مباد ایک بد گیر در سیزد
 درون ساده بودن آزادی زی
 کز آن حاصل شود دل راضی
 نبودن غیره سر بر کمتر است
 به پیش مهتران آزاد بودن
 زاننده جهان بودن بکبار
 مکن تاخیر در تکمیل دانش
 مباد از علم آموزیت سیری

مرا بر سر در آمد وقت سپیری
 ترا آمد زمان نو جوانی
 تو در هر کار باشی چاک و چیت
 ترا وقت خوشی و نو بهار
 ترا شد سیزده سال و مرا چل
 ترا در دست نقد و با ختم من
 مرا افوس کار از دست رفتست
 بکن کاری که تو سرمایه داری
 نخستین پند من باشد ترا این
 مشو فتنه بهر رنگی که بینی
 زبان دریافه آلوده نازی

لله قبل منی کمال
 و بچکاره ۱۲ بران

منه و بینی مراد
 مضمون باشد
 ۱۲ بران

ز کار این جهانم گشته سیری
 زمان خوشدلی و کامرانی
 من اندر کار خود بس تنبل و مست
 مرا گاه خزان و اشکباری
 گل اندر دست تو و پام در گل
 ترا سرمایه و انداختم من
 بخرم اختیار از دست رفتست
 بدست از نقد دولت و آیه داری
 که تو طفلی و این خانه ست رنگین
 بدل تنگی بهرزه چون نشینی
 شعار خویش گردان راستبازی

بر آن آتش بزن آب از صوری
 شعارِ خویش میگردان حیارا
 حیا و صبر باشد خوش دوائی
 مکن آن فعل مان و مان پر پنهان
 بکن یکسان نهان و آشکار است
 ز احبابِ ریائی باش تنها
 کتاب تو بود بهتر آئینه
 گرت در دست اُفتد آشنائی
 برای او تو جانِ خود مند کن
 بکار و بار میخوایی ز شادی
 اگر خواهی امان در زندگانی

که تمامی از آن آتش بدوری
 که تا یابد دست نوز صفرا
 کزین بیماریت بخشد شفائی
 که چون ظاهر شود گرد می پشیمان
 دشمارِ خویش گردان چون شجارت
 وجود دوست در دنیاست عنقا
 همان دانش فزاد فقر جلیست
 که در احلاص باشد بی‌ریائی
 حقوق دوستی با وی ادا کن
 مکن براهل دنیا اعتمادی
 براهل دنیا بدگمانی

ز هر دانش ز هر علم و ز هر فن
 تو علم آموز بهر علم ای جان
 شود مقصود تو ایدون ز تحصیل
 نه تحصیل زرد کننت بدنیا
 ولی هر که شوی در علم کامل
 تنی را جان من از جنس جاندار
 اگر خواهی طریق رستگاری
 ز حیوانی ست خشم و حرص ای جان
 سلیمانی ست آنکس مر بگوهر
 بود از حرص مانا شهوتِ باه
 از آن آتش بلا ای جان پر همیز

یعنی بگذازد

در دین تیره خود ساز روشن
 نه بهر جاه و عز و کننت و شان
 که یا بد نفس تو از علم تکمیل
 نه اُمید گل و جنت بعقب
 شود دنیا و دینت هر دو حاصل
 میا زار و میا زار و میا زار
 بهر پر همیز از ستم و زلفکاری
 مر این هر دو تو تابع عقل را مان
 که این دو دیو را کرده مسخر
 که سوزاند تننت را چون پرگاه
 بخود بر آتش دوزخ مکن تیز

چو صخره‌ادی اندر سیل آفات
 چو احوال جهان در انقلاب است
 که روزی روی شادی را به بینی
 که غمها را بود انجام شادی
 بمیدون گری بر شادی و سوز
 که عشوه با بسی این دهر دارد
 مباش ای جان من در رنج نالان
 که هر دو در جهان چون میمانند
 همیشه از خطر در بیم می باش
 بتو دادم من این پسند گرامی
 که تا این پسند ما در کارت آید

بدان بر جای ثابست در بلیات
 نشاط و غم در نیجا چون سرابست
 بغم دلتنگ دایم کی نشینی
 چو شادی را بود غمها مبادی
 بران شادی مشوز نهار مغرور
 نهان در زیر شکر زهر دارد
 مشود حال شادی نیز بالان
 بکس یکسان همیشه می نمانند
 بفرمان قضا تسلیم می باش
 بطرز جامی و خواجه نظامی
 گره از بند کار تو کشاید

که ایشانند کجرفقار و بدکیش
 بباطن انگزۀ ظاهری و مشکند
 بباطن دیو ظاهر رشک و رند
 بایشان یک در ظاهر بسازی
 ولی از کمر ایشان پُر حذر باش
 الا ای نور چشم و قرۃ العین
 به بین در انقلاب حال ایام
 که نیز نگش به مردم رنگ زنگست
 ز ما را چون به بینی انقلابی
 چو بینی دهر را کار و مصائب
 جزع بگذار و کن بر نفس خود جبر

بباطن گرگ و ظاهر صورت میش
 بظاهر تازه باطن بسکه خشکند
 بظاهر حلو و باطن بسکه شورند
 با خلاق کریمانه نوازی
 ز آفات خدایت در خطر باش
 سعادت یا درت بادا بگوین
 که رنگارنگ از شام ست تا بام
 گهی چون شکر دگای شمرنگست
 که بر جورش نیاری بر دتابی^{فانی از نیست}
 خلاند بر تننت ناب نواب
 بگیر انگاه محکم دامن صبر

ضمیمه

بقلم آقای میرزا محسن نازی استاد دانشگاه گلستان

ضمیمه - راجع بصفحه ۵۸

لاهورت یعنی خدائی اصل کلمه لا اله الا الله بوده یعنی خدا - داد و دتا برای مبالغه زیاد کرده اند مانند
جبروت و ملکوت علم لاهوت علمی است که گفتگو میشود در آن از عقاید متعلقه بایزد تعالی و گفتند
برخی منازل خلایق چهار است ناسوت ، ملکوت ، جبروت و لاهوت -

(۱) ناسوت از کلمه ناس است که داد و دتا در آخر آن اضافه کرده اند اطلاق میشود بر عالم شهادت
که دنیا باشد نزد صوفیه جا و محل لاهوت است و لاهوت حیاتی که ساریه است در اشیا

روح شمع و شعاع اوست حیات خانه روشن از داد و دتا ذات

(۲) ملکوت عبارتست از بالای عرش تا زیر زمین و هر چه میان آنهاست از اجسام و معانی و

عظمت کن بر اخوات و بر اخوان	محبت دار با خویشان و حیران
اگر چه پند با تو ای حلیب است	بر اخوانت ولی زین هم نصیب است
برادر آن عزیزت کو کین است	که نامش با محمد آلین است
دگر مامون که باد از دهر مامون	ز آفات سما و ارض مصون

همان عبد الله و حسن و محمود

هر یک شان ازین پندم رسد سود

تمام شد

توانای خویش مقهور میکنند مقام جبروت مقام قطب عالم است که متصرف است از زمین تا عرش را
 و قطب عالم را فیض از عرش مجید است در اصطلاح سالکان جبروت مرتبه وحدت را گویند که
 حقیقت محمدیست و تعلق بر تبه صفات دارد و در اصطلاح اهل کمال نیز عبارتست از صفات لا هوت
 بمعنی ذات و در اصطلاح مشائخ عالم جبروت عالم کردبین است و کردبین ملائکه مقربین اند-
 این مقام را مقام جبر و کسر هم گفته اند که کرامات اولیا و معجزات انبیا ازین عالم است و چون از
 مقام جبر و کسر ترقی کنند وارد در مرحله اخیر که عالم لا هوت و مقام فردانیت است خواهند شد
 در عالم لا هوت عالم جبروت کفر است-

(۴) لا هوت یعنی ذات بمعنی تجلی ذات لفظ مقام که بآن اضافه میکنند باسناد مجاز است
 دیگر اینجا از سخن خاموش شو + لب بر بند و پامی تا سرگوش شو + رازهای ناشنیده گوش دارد +
 یک از گفتن زبان خاموش دارد + در کلمات ماهمه و هم و خیال + حق تعالی شانه عایقال
 مقامات اربعه را که منازل خلایق است چنین بنظم در آورده اند-

اعراض و هر چه جز ملکوت است جبروت میباشد برخی از بزرگان چنین فرموده اند که بنده
تا در این جهان است اختیار دارد همینکه از ناسوت قدم فراتر گذاشت و به عالم ملکوت وارد شد
دیگر اختیار ندارد و ناچار است از اینکه اختیار کند آنچه حق اختیار فرموده و بخوابد آنچه را که دی خواسته
بسیج وجه امکان مخالفت ندارد حالت رضای محض تمام معنی در او جلوه گر میشود در شرح قصیده
فارضیه صفات قدیمه را ملکوت نامیده جای دیگر مرتبه اسما را ملکوت و مرتبه صفات را جبروت
گفته اند.

(۳) جبروت صیغه مبالغه است بمعنی جبر و کله جبر یا بمعنی اجبار است که وادار نمودن بر کار باشد
یا بمعنی بلندی و رفعت است چنانچه اگر درختی از دسرس دور باشد گویند نخلة جبارة بنا بر این وقتی
بگویند خدا جبار است مقصود این است که از ادراک عقول بالاتر است اگر رسد خس بقعر دریا بکند
و آتش خرد برد پی یا باین معنی که در بزرگی و کبر یاد و عظمت یگانه و بی مانند است زیرا مورد را بجای
احکامش جاری میفرماید و آفریدگان را بر مقتضیات الزامش وادار مینماید و هر موجودی را بر وفق اراده

در آن منزل چارم جت وجوئی	نباشد با خدا جز گفت و گوئی
مقام قرب منزل بی نشانست	جز آن کون و مکان دیگر جانست
بعون حق رسد آنجا چو سالک	شود بر جمله اشیا مالک

ضمیمه ۲- راجع بصفحه ۱۱۱

مانی نام شخصی است که در زمان شاپور بن اردشیر ساسانی ادعای پیغمبری نموده طریقه ای مرکب از اصول سایر ادیان آورد گویند مانی روزی به پیردان خود گفت بآسمان میروم سال دیگر نزد شما میایم انگاه در غاری بکوهستان پنهان شده کتابی منقش بتصاویر دلفریب و زیبا ساخته از کوه فرود آمد و آن کتاب را که از رنگ یار تنگ یار تنک ینا مند معجزه خود قرار داد بسیاری بوی ایمان آوردند شاپور در آغاز دین او را پذیرفت اما پس از چندی از ایران بیرونش کرد مانع در عهد پادشاهی هرمز پسر شاپور بایران برگشت پس از مرگ هرمز بفرمان بهرام برادر هرمز بهلاکت رسید.

یکی منزل که آن ناسوت نام است
 ز راه تربیت پیران بشارت
 از آن منزل اگر خود بگذرد کس
 در آن عالم چو او معروف گردد
 چو برگردد قدم را او ز ملکوت
 مقام روح بر من حیرت آمد
 در آن منزل بود کشف و کرامات
 اگر دنیا و عقبی پیش آید
 بنور ذکر باید در گذشتن
 در آن حالت مقام نور باشد
 چو گردد جان و دل از غیر او پاک

بر آن اوصاف حیوانی تمام است
 بداده چار منزل با عبارت
 رسد در دوی منزل ملک پس
 لائک آسمان کثوف گردد
 رسد در سیومی منزل بجزروت
 نشان از وی بگفتن غیرت آمد
 ولی باید گذشتن زان مقامات
 نظر کردن بر او هرگز نشاید
 بآب تو به باید دل بشتن
 ز جای آب و گل او دور باشد
 رسد در عالم لاهوت بی باک

بروند و نزد او ماند شیطان و سوسه کرد بان زن زنا نمود و زن حل برداشت همینکه حملش ظاهر شد عابد از ترس رسوائی زن را کشت و دفن کرد. شیطان بهرادران زن خبر داد اننها پادشاه آگهی داده و با اتفاق پادشاه و مردم بمنزل را هب رفته جنازه را کشف کردند عابد اقرار بگناه نمود بدارش کشیدند شیطان در جلوش مجتم شده گفت مرا سجده کن تا رهایت کنم گفت دین حال چه طور میتوانم سجده نمود گفت من با اشاره هم را ضمیم عابد اشاره نمود و کافر شد در همان حال بقتل رسید این حکایت را بعض مفسرین از ابن عباس در تفسیر آیه **وَإِذْ قَالَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ الْكَفَرُ فَلَمَّا كَفَرَ الْخُ نَقَلَ نَمُودَهِ** اند.

ضمیمہ راجع لصفحه ۱۲۵

حسان بن ثابت بن المنذر بن حرام الانصاری الخزرجی مکنی به ابو الولید شاعر حضرت سول ۱۲۰ سال عمر کرد ۶۰ سال در جاهلیت و ۶۰ سال در اسلام سال ۵۸ هجری وفات یافت خیلی

ضمیمه ۳ راجع لصفحه ۱۱۹

ابو حنیفه نعمان بن ثابت بن زوطی القتیلی الکوفی یکی از ائمه اربعه عامه صاحب رای و قیاس و فتاوی معروفه در فقه است سال ۸۰ هجری متولد در سنه ۱۰۰ هجری وفات یافت قبرش در بغداد در مقابر خیزران است خز فروشی مینمود جدش زوطی اهل کابل و از موالی تیم الله بن ثعلبه بود گفته اند فقه را عبد الله بن مسعود صحابی کاشت و علقمه بن قیس نخعی آبیاری نمود و ابراهیم نخعی در و کرد و حماد استاد ابو حنیفه خرمن نمود و ابو حنیفه آردش کرد با نیتنی که اصول و فروعش را زیاد کرد و راه ها و طرق آزا نمودار ساخت -

ضمیمه ۴ راجع لصفحه ۱۳۸

بر صیصایکی از عباد بنی اسرائیل که بسیار زاهد و پرهیزگار بود و دیوانگان را نزد او میبردند و برکت او خوب می شدند اتفاقاً زنی از خانواده با شرف دیوانه شده بود برادرانش پیش عابد

فرموده یا بجا آورده یا موافقت داشته مثال اول که صحابی بگوید سمعت رسول الله صلعم
 يقول کذا یا آنکه حدثننا رسول الله صلعم بکذا یا آنکه صحابی یا غیر او بگوید قال رسول الله صلعم
 کذا یا آنکه عن رسول الله صلعم انه قال کذا و نظائر آن و مثال مرفوع از فعل تصریحاً این است که
 صحابی گوید ساریت النبی صلعم فعل کذا یا بگوید کان رسول الله صلعم یفعل کذا و مثال مرفوع
 از تقریر تصریحاً این است که صحابی گوید فعلت بحضرة النبی صلعم کذا یا گویند ای چه صحابی باشد
 یا نه بگوید فعل فلان او فعل بحضرة النبی صلعم کذا و بیان نکند انکار رسول را بران عمل و مثال مرفوع
 که در حکم گفتار است ولی تصریح در آن نیست چیزهایی است که صحابی میگوید و در آنها جای اجتهاد
 هم نیست و ربطی بلفظ و شرح ندارد مانند اخبار امور گذشته از آغاز آفرینش و اخبار انبیاء
 یا امور آینده و فتنه ها و احوال قیامت -

و مثال مرفوع از فعل حکماً آنستکه علی بجا آورد که جای اجتهاد در آن نباشد و آنرا بنزد این میگیرند که پیش
 خود نیاورده بلکه از رسول اندنوده چنانچه شافعی گفته در باره نماز خوف که حضرت علی خواند و در هر رکعت

جهان و ترسو بود گویند پدرش ثنابت و جدش منذر و پدر جدش حرام نیز هر کدام ۱۲۰ سال عمر کرده اند و در عرب دیده نشده که چهار نفر از یک صلب هر کدام ۱۲۰ سال زسیت نمایند.

ضمیمه ۶ راجع لصفحه ۱۲۵

خلیل بن احمد عروضی واضع و مخترع علم عروض شاکرد ابی عمرو بن العلاء اول کسی است که ضبط لفظ نموده در کتابی که معروفست بکتاب العین در آن الفاظ لفظ و احکام و قواعد و شروط و آزا که در عروضی معروف بود گرد آورده و بر حسب مخارج حروف هجا، ترتیب داده شروع بحرف عین نموده عادت عرب بوده است که کتاب را با اول لفظ از الفاظ آن می نامیدند سیبویه زوی اخذ نموده و فاتش بقول ابن النذیم در بصره سال ۱۷۰ - اتفاق افتاده ۴۷ سال عمر نمود.

ضمیمه ۷ راجع لصفحه ۷۹

مرفوع حدیثی است که صحابی بحضرت رسول صلعم اسناد میدهد تصریحاً یا علماً که آنحضرت

گفت بهین ترتیب این دامنه کش دار بوده انتها ندارد ولی بحسب استمرار دیده شده که بعض تابعین از برخی دیگر تا شش هفت راوی تابعی روایت کرده اند و این حد اکثری است که تابعین از یکدیگر نقل نموده اند هرگاه رسم و عادت تابعی بر این باشد که ارسال حدیث جز از ثقاته ننمایند جمهور محدثین بنا بر توقف نناده اند چون احتمال صحت باقی است و این یکی از فتاوی احمد است و دومی که مطابق قول مالکین و کوفیان باشد این است که چنین روایتی مطلقاً پذیرفته است شافعی گوید قبول میشود در صورتیکه ثابت شود که از طریق دیگری غیر از طریق نخستین نیز رسیده باشد چه مند باشد یا مرسل تا ترجیح داده شود که محذوف در واقع شخص ثقة بوده و ابوبکر رازی نقل کرده از حنفیه و ابوالولید باجی از مالکیه که اگر راوی از ثقات و غیر ثقات هر دو ارسال حدیث مینماید مرسله او باتفاق مردود است -

ضمیمه راجع بصفحه ۱۵۸

منقول نزد اهل نظر گفتار است که از دیگری نقل بمعنی شده باشد اگر چه در لفظ تفاوت

بیش از دو رکوع بجا آورد و مثال مرفوع که بحکم تقریر است آنستکه صحابی خبر دهد در زمان رسول^ص
چنین میگردد معنیش اسناد باو است که رسول صلعم علی الظاهر آگاه و مطلع بوده زیرا متصل داعی
پیدا میشود که مسائل دین را از او پرسند بعلاوه آن زمان زمان نزول وحی بوده هرگز صحابه علی بحبا
نیاوردند که آنرا استمرار دهند مگر آنکه غیر ممنوع باشد.

ضمیمه راجع لصفحه ۷۹

مرسل حدیثی است که تابعی روایت نموده بحذف اسناد از آخر مثل آنکه کنیف تابعی
چه شخص بزرگ یا کوچک گوید قال رسول الله صلعم کذا یا فعل کذا یا فعل بحضرت کذا.
و نحذلك و این از اقسام مردود است زیرا شناسائی بحال مخدوف ندارند مکن است صحابی
باشد یا تابعی اگر تابعی باشد محتمل است ضعیف باشد یا ثقة هرگاه ثقة باشد گاه شود که از صحابی یا
تابعی دیگر اخذ کرده باشد و چنانچه از تابعی باشد باز احتمال پیش در اینجا نیز وارد است میتوان

قطلمانی گفته معنی حدیثی است که در آن لفظ صریح یا شعر بر سماع یا تحدیث و اخبار استعمال نشود

ضمیمه راجع لصفحه ۸۰

تشبیه چیزی را به چیزی مانند نمودن و این بر دو گونه است یکی دیدنی که شبیه
و شبیه به هر دو از موجودات باشند مانند تشبیه زلف بشب و لب بشکر دوم نادیدنی که شبیه
از موجودات نباشد اما امکان وجود داشته باشد چون تشبیه گرز بکوه آهین و شعل آتش بدریائی
زیرین و نیز تشبیه مفهت نوعی تشبیه مطلق باین معنی که در آن حرف تشبیه بیادند و حرف
تشبیه در عربی کاف و کان و مثل و نحو و مانند آن و در فارسی با چون و مانند و گوی و نظائر آن مثال
من آدمی بجمالت ندیدم و نشنیدم اگر گلی بحقیقت عین آب حیاتی دوم تشبیه مشروط که چیزی را
به چیزی مانند کند و موقوف بر شرط دارد و خواهم قدر زیبای تو را لیک اگر در سرور عنائی بود ایضا
چون تو بباغ بگذری گل ز سر بدجوی تو لیک رسد بقامت سر و اگر روان بود

داشته باشد ولی نظریه محدثین برخلاف این رویه است که میگویند جائز نیست تغییر لفظ در حدیث زیرا در ترکیب انجم حدیث و قایق و اسرار است که اگر در آن دخل و تصرف لفظ نمایند ممکن است منظور مفهوم نشود قاضی عیاض گفته است باید جلوگیری نمود از اینکه روایت را بجهت نقل کنند اگر این راه باز باشد مردمانیکه چیزی سرشان نمیشود ولی بگمان خودشان کار خوبی میکنند بی پروایها خواهند کرد چنانچه بسیاری از روایات قدیم و جدید نموده اند.

ضمیمه ۱۰ راجع به صفحه ۵۸

معنعن در نزد محدثین حدیثی است که در سندان گفته میشود فلان عن فلان عن
 فلان هرگاه راوی معلوم باشد از تدریس و آنچه موجب قدح در مرسل است بری باشد
 حدیث متصل شمرده میشود و نقل حدیث باین طریق را عنقه گویند ولی اگر گفته شود عن فلان
 عن رجل عن فلان حدیث منقطع خواهد بود.

ضمیمه ۱۲ راجع لصفحه ۱۸۰

استعاره در لغت بعایت خواستن چیزی و نزد فارسیان عبارست (بر خلاف اصطلاح اعراب) از اضافت شبهه به شبهه و این بر دو گونه است یکی حقیقت دوم مجاز حقیقت آنستکه مستعار و مستعار منه ثابت و معلوم باشند و آن را بر دو نوع یافته اند یکی ترشیح دوم تجرید ترشیح آنستکه مستعار و مستعار منه ثابت و معلوم باشند و لوازم هر دو جانب را رعایت کنند ای شاه سخوران گراز تیغ زبان تو کام بر اندی و جهان برفتی

تیغ مستعار است و زبان مستعار منه و رعایت لوازم تیغ و زبان نیز کرده است و تجرید آنستکه بیکیان رعایت لوازم کنند و یکی را از اعیان که وجود دارد و دومی را از اعراض بیآورند

زبان شکر لب که خور دنی نیست هر لحظه خوریم زهر غصه

شکر مستعار است و لب مستعار منه اینجا رعایت شکر کرده ولی رعایت غصه نکرده زیرا غصه از اعیان نیست که خورده شود.

سوم تشبیه بعکس که چیزی را مانند کند بچیزی در صفتی باز مشبه به را در صفتی بمشبه تشبیه کند مثال

از نعل مرکبانش زمین مه ناپا چو پسرخ و ز گرد لشکرش چو زمین چو پسرخ پرغبار

چهارم تشبیه اضمار که دو چیز قابل تشبیه آورد و ذکر تشبیه نکند و در میان سخنی آورد و سماع را چنان

معلوم شود که مقصود از این غرض دیگر است آنکه ربط الفاظ فائده میدهد و لغوص در یابد که غرض

تشبیه است اگر تو زلف جنبانی بر آرم شور در عالم بلی دیوانه پر سوز و چوکس ز نجر جنباند

پنجم تشبیه بکنایت که چیزی را بچیزی مانند کند و نام او را صریحاً نبرد اعنی بلفظ مشبه به کنایت

کند از مشبه و مشبه در عبارت نباشد لیکن بسیاق معلوم گردد.

لولا ز نرگس فرو بارید و گل را آب داد و ز تگرگ روح پرور مالش غراب داد

ششم تشبیه تفضیل که چیزی را بچیزی تشبیه نماید باز از آن برگردد و مشبه را بر مشبه به برتری دهد.

تویی چون ماه آما گویا تویی چون سرو آما سرو عنا

هفتم تشبیه تسویه که چیزی را با چیزی مانند کند و در صفتی برابر کند.

دو معنی باشد یکی نزدیک و دیگری دور و مراد گوینده معنی دور باشد و این بردو گونه مجرده و مرشحه
 مجرده مانند الرحمن علی العرش استوی که استواء دو معنی دارد یکی استعوار در جا که معنی
 نزدیک ولی غیر مقصود است چه خداوند منزله است از آن و دیگر بمعنی استیلاء است و همان
 مراد می باشد که بوسیله معنی نزدیک بآن توریه شد و باینکه چیزی از لوازم موری به موری عنه ،
 مذکور گردد دوم مرشحه آنستکه در لفظ چیزی از لوازم معنی قریب باشد مانند و السماء بنیناها
 باید که معنی نزدیک آن ساختمان است و دست را هم که سامان ساختمان است یاد فرموده
 ولی مقصود معنی دور است که قوت و قدرت باشد۔

و مجاز آنکه مشبه و مشبه به هر دو عرض محسوس حواس ظاهر و یا آنکه از متصورات محسوس حواس باطنه و یا یکی عرض و دومی تصور باشند.

هر جا که کسی است در جهان خواهم گشت تا کس سخن عشق نیارد به زبان

سخن عرض است و عشق از چیزهایست که فقط در ذهن تصور میشود و سخن و عشق هر دو از متصوراتند که در خارج وجودی ندارند و مخفی مانند آنچه در تعریف حقیقت و مجاز مذکور گردید بر اصطلاح پارسی زبانانست و در اصطلاح عرب بعد از تقسیم کلمه حقیقت و مجاز را دو گونه دانسته اند لغوی و عقلی. لغوی را بدو بخش تقسیم کرده اند یکی آنکه راجع بمعنی کلمه است و دوم آنکه راجع بحکم کلمه باشد آن قسم که راجع بمعنی کلمه است دو قسم میباشد با فائده و بی فائده آنکه با فائده است یا استعاره است یا غیر استعاره تفصیل این موضوع در کتاب مطول سعدالدین تفتازانی است و برای شناختن اصطلاح فقهاء بکتاب فقه و تفاسیر رجوع شود.

توریه که آنرا ایهام و تخنیل نیز گویند با اصطلاح اهل بدیع استعمال لغوی است که دارای



باہتمام احقر محمد منظور حسن آروی ستارہ ہند پرینس لیسٹ کلکتہ نمبر بنیاد پوهن دین چچا